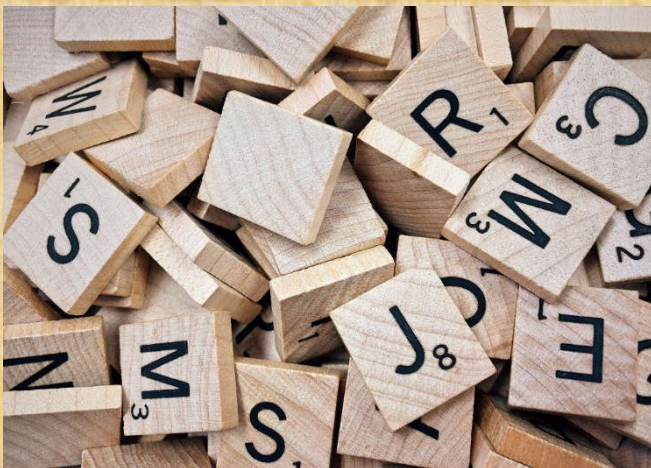

Centrum spoločenských a psychologických vied SAV
Fórum Maďarov v Košiciach

Jazyk, interetnické vzťahy a používanie maďarského jazyka v Košiciach

Iveta Jeleňová
Zlatica Sáposová

Košice 2018

**Centrum spoločenských a psychologických vied SAV
Fórum Maďarov v Košiciach**

**Jazyk, interetnické vzťahy a používanie
maďarského jazyka v Košiciach**

Iveta Jeleňová, Zlatica Sáposová

Košice 2018

JAZYK, INTERETNICKÉ VZŤAHY A POUŽÍVANIE MAĎARSKÉHO JAZYKA V KOŠICIACH

Vedecká monografia

Autorky:

Mgr. Iveta Jeleňová, PhD.

Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Fakulta verejnej správy

Mgr. Zlatica Sáposová, PhD.

Centrum spoločenských a psychologických vied SAV, Spoločenskovedný ústav

© 2018 Iveta Jeleňová, Zlatica Sáposová

Recenzenti:

prof. PhDr. Jozef Výrost, DrSc.

Centrum spoločenských a psychologických vied SAV, Spoločenskovedný ústav

prof. PaedDr. Štefan Šutaj, DrSc.

Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Filozofická fakulta

Všetky práva vyhradené. Toto dielo ani jeho žiadnu časť nemožno reprodukovať, ukladať do informačných systémov alebo inak rozširovať bez súhlasu majiteľov práv. Za odbornú a jazykovú stránku tejto vedeckej monografie zodpovedajú autorky. Rukopis neprešiel redakčnou ani jazykovou úpravou.

Realizované s finančnou podporou Fondu na podporu kultúry národnostných menšín Ministerstva kultúry Slovenskej republiky

Vydavateľ: Centrum spoločenských a psychologických vied SAV, Fórum Maďarov v Košiciach

ISBN 978-80-89524-28-0 (*e-book*)

OBSAH

Zoznam obrázkov a tabuliek	5
Predhovor	9
1 Medziskupinové vzťahy, etnické menšiny a akulturácia	11
Etnické menšiny	11
Medziskupinové vzťahy	14
Stereotypy a predsudky	16
Interetnické vzťahy a komunikácia	19
Akulturácia	21
2 Jazyk a viacjazyčnosť	25
Lingvistická diverzita v Európe	26
Bilingvizmus	27
Jazyk v procese akulturácie	29
Domény používania menšinového jazyka	31
Používanie maďarského jazyka na Slovensku	33
3 Maďarské komunity v zrkadle štatistických údajov	36
Maďari v susedných štátoch Maďarska	39
Pohľad do minulosti Československej republiky (1918 – 1938)	43
Charakteristické znaky demografického pohybu príslušníkov maďarskej národnosti (1948 – 2011)	46
4 Vývoj demografického pohybu maďarskej komunity v Košiciach	54
Krátky pohľad do minulosti – retrospektívne údaje z druhej polovice 19. storočia	54
Vývoj počtu obyvateľov Košíc po roku 1918	63
Etnický obraz mesta v rokoch 1938 – 1941	65
Vývoj počtu príslušníkov maďarskej národnosti po druhej svetovej vojne	66
Mestské časti Košíc a počet obyvateľov maďarskej národnosti	70
Údaje o maďarskom materinskom jazyku	73

Používanie maďarského jazyka na základe sčítania obyvateľov, domov a bytov 2011	74
Zmiešané manželstvá	76
Otázka starnutia obyvateľov Košíc	77
5 Analýza používania maďarského jazyka maďarskou menšinou v Košiciach	82
Metóda	83
Dotazník	83
Zber údajov	84
Charakteristika vzorky	84
Štatistická analýza	87
Výsledky analýzy	88
Etnická identita a jazyk	88
Používanie maďarského jazyka v každodennom živote	89
Používanie maďarského jazyka z interetnickej perspektívy	95
Používanie maďarského jazyka v úradnom styku	101
Návrhy respondentov	107
Záverečné hodnotenie analýzy	111
Záver	114
Conclusion	117
Literatúra	119
Menný register	135

ZOZNAM OBRÁZKOV A TABULIEK

Obrázky

1.1	Ideologický kruh spájajúci štyri typy posolstiev interetnickej komunikácie	20
3.1	Maďari v jednotlivých krajinách sveta	36
3.2	Podiel obyvateľov maďarskej národnosti v Európe	38
3.3	Podiel príslušníkov maďarskej národnosti podľa krajín Karpatskej kotliny, 2011	43
3.4	Etnické zloženie obyvateľstva na území dnešného Slovenska podľa uhorského sčítania z roku 1880	44
3.5	Celková populácia na území dnešného Slovenska, počet príslušníkov maďarskej národnosti v rokoch 1950 – 1991 (v absolútnych číslach)	47
3.6	Vývoj počtu príslušníkov maďarskej národnosti, 2011 – 2017	49
3.7	Počet príslušníkov maďarskej národnosti a s maďarským materinským jazykom	50
4.1	Štruktúra obyvateľov Košíc podľa materinského jazyka	60
4.2	Jazyky, ktoré ovládali Košičania s maďarským materinským jazykom	61
4.3	Jazyky, ktoré ovládali Košičania so slovenským materinským jazykom	62
4.4	Jazyky, ktoré ovládali Košičania s nemeckým materinským jazykom	62
4.5	Vývoj počtu obyvateľov Košíc a príslušníkov maďarskej národnosti v 2. polovici 20. storočia v Košiciach	66
4.6	Administratívne hranice Košíc	68
4.7	Vývoj počtu príslušníkov maďarskej menšiny v Košiciach od roku 2011 do roku 2017	69
4.8	Hlavné vekové kategórie obyvateľov Košíc, 1991	77
4.9	Hlavné vekové kategórie maďarskej národnosti v Košiciach, 1991	78
4.10	Pomer predstaviteľov slovenskej a maďarskej národnosti v jednotlivých okresoch Košíc, 2001, veková kategória nad 65 rokov	80

5.1	Prežívanie v situácii, ak jedinec v spoločnosti Slovákov potrebuje hovoriť po maďarsky	96
-----	--	----

Tabuľky

1.1	Spárované doplnkové označenia skupín a relevantné dimenzie vzťahov medzi skupinami	15
2.1	Použitie rôznych jazykov na rôzne účely	32
3.1	Počet obyvateľov maďarskej národnosti v jednotlivých štátoch strednej Európy po Trianonskej dohode	39
3.2	Vývoj počtu Maďarov a obyvateľov maďarskej národnosti v Karpatskej kotline	40
3.3	Počet príslušníkov maďarskej národnosti v susedných krajinách Maďarska, 1989 - 2011	41
3.4	Podiel národností v percentách podľa jednotlivých sčítaní obyvateľov, 1950 – 2001	48
3.5	Podiel príslušníkov maďarskej národnosti, 2011 – 2016	49
3.6	Podiel obyvateľov s maďarským materinským jazykom	51
3.7	Natalita, mortalita a prirodzený prírastok príslušníkov maďarskej národnosti vo vybraných rokoch 1921, 1951, 2001, 2011 (podiel)	52
4.1	Počet daňovníkov Košíc a ich etnická príslušnosť v roku 1715 a 1720	55
4.2	Odhadovaná etnická štruktúra obyvateľov mesta Košice v roku 1851	56
4.3	Prirodzená a celková reprodukcia obyvateľstva Košíc, 1880-1930	58
4.4	Štruktúra obyvateľov Košíc v rokoch 1880 až 1910 podľa miesta narodenia	58
4.5	Pomer materinských jazykov v Košiciach v percentách	59
4.6	Podiel ovládaných jazykov v Košiciach	60
4.7	Celkový počet obyvateľov Košíc a počet a pomer príslušníkov maďarskej národnosti na základe sčítaní obyvateľov vykonaných na území Československej republiky	64
4.8	Údaje zo sčítania obyvateľov vykonaného maďarskými úradmi po pripojení mesta k Maďarsku v roku 1938	65

4.9	Počet obyvateľov a príslušníkov maďarskej národnosti v pripojených obciach v roku 1970 a 1980	67
4.10	Počet obyvateľov podľa národnosti a materinského jazyka podľa sčítania obyvateľov v roku 2011 (v zátvorke rozdiel oproti roku 2001)	70
4.11	Počet obyvateľov slovenskej a maďarskej národnosti v roku 2017 podľa mestských častí	72
4.12	Stav obyvateľov Košíc s maďarskou národnosťou a s maďarským materinským jazykom	73
4.13	Obyvateľstvo trvalo bývajúce v Košiciach podľa najčastejšie používaného jazyka na verejnosti, SODB 2011	74
4.14	Obyvateľstvo trvalo bývajúce v Košiciach podľa najčastejšie používaného jazyka v domácnosti, Košice, SODB 2011	74
4.15	Neudávanie (resp. nevyplnené kolónky) etnickej príslušnosti obyvateľov Košíc podľa okresov Košíc v roku 2001 a 2011	75
4.16	Podiel Maďarov, ktorí uzavreli zmiešané manželstvo	76
4.17	Vekové kategórie populácie Košíc a maďarskej národnosti, podiel v percentách	79
4.18	Počet dôchodcov v Košiciach v jednotlivých okresoch	81
5.1	Demografická charakteristika vzorky	85
5.2	Vek a najvyššie dosiahnuté vzdelanie	86
5.3	Stupeň znalosti maďarského jazyka	87
5.4	Stupeň znalosti slovenského jazyka uvádzaný respondentom	87
5.5	Distribúcia odpovedí na položku „Vedeli vaši košickí slovenskí známi, spolužiaci, kolegovia, že hovoríte po maďarsky?“	88
5.6	Distribúcia odhadovaného pomeru používania maďarského jazyka k celkovému používaniu jazyka	90
5.7	Vzťah medzi pomerom používania maďarského jazyka a vekom respondentov	90
5.8	Sledovanie vybraných médií počas dňa celkovo a z toho v maďarskom jazyku	92

5.9	Frekvencia používania maďarského jazyka respondenti v rôznych prostrediach v Košiciach	94
5.10	Výskyt spätnej väzby na znalosť alebo používanie maďarského jazyka v slovenskom prostredí v Košiciach	97
5.11	Negatívna spätná väzba v konkrétnom prostredí v Košiciach	98
5.12	Závislosť rodu a referovanej fyzickej potýčky kvôli tomu, že respondent hovoril v Košiciach po maďarsky	99
5.13	Výber miesta, kde by respondent mohol nerušene používať maďarský jazyk (% z celkového počtu)	100
5.14	Správna reakcia, ak sa k maďarsky hovoriacej spoločnosti pripojí niekto, kto hovorí len po slovensky	101
5.15	Odpoveď na otázku „Domnievate sa, že na Slovensku môže zamestnávateľ zakázať zamestnancom hovoriť medzi sebou alebo s klientmi po maďarsky?“	102
5.16	Voľba jazyka pri komunikácii so zamestnancom úradu alebo predavačom, ktorý hovorí po maďarsky	102
5.17	Komunikácia v maďarskom jazyku v ústnom styku v štátnych a miestnych úradoch v Košiciach	103
5.18	Podmienky pre použitie maďarského jazyka v občianskoprávnom konaní na súde v Košiciach	105
5.19	Podmienky pre použitie maďarského jazyka v rámci trestného konania na súde v Košiciach	105
5.20	Podmienky, za akých sa môžu v Košiciach objavovať nápisy a reklamy na verejných priestoroch v maďarčine, napr. na uliciach, budovách, v obchodoch, reštauráciách	106

PREDHOVOR

Mnoho spoločností v Európe sa stáva čoraz viac kultúrne rozmanitými. Jedným z aspektov tejto rozmanitosti je etnická príslušnosť imigrantov, ale aj trvalo usadených (autochtónnych) skupín. Zvlášť život v mestách bol vždy charakteristický tým, že v nich spolu žili ľudia rôzneho pôvodu, s rôznymi cieľmi a túžbami, hľadajúci v nich lepší život. V ostatných rokoch, kvôli narastajúcej interetnickej tenzii i hľadaniu sociálnej súdržnosti, priťahujú pozornosť rôzne demografické zmeny v mestách po celom svete, nárast rozmanitosti v nich.

Politici a lokálne autority sa zaujímajú a zvyknú prezentovať údaje o počte etnických menšín žijúcich v danom v meste a veľkosti týchto skupín. Podľa sčítania obyvateľov, domov a bytov z roku 2011 najpočetnejšou národnostnou menšinou na Slovensku je maďarská menšina, reprezentujúca približne 8,5 % populácie obyvateľov Slovenskej republiky. Dejiny občanov maďarskej národnosti žijúcich na území dnešného Slovenska v menšinovej pozícii začali vznikom Československej republiky. V prvej polovici 20. storočia sa ich status zmenil spolu trikrát, keďže v roku 1938 sa zmenil z pozície národnostnej menšiny na majoritný národ a potom definitívne späť po druhej svetovej vojne.

Táto monografia sa zameriava na jednu z národnostných menšín žijúcich v Košiciach, najmä na používanie ich materinského jazyka pri komunikácii v rámci intraetnických a interetnických interakcií. S cieľom riešiť túto tému sme si kládli sériu otázok o vzťahoch medzi etnickými skupinami, procese ich akulturácie, používaní materinského jazyka doma i na verejnosti alebo aké demografické zmeny súvisia s veľkosťou maďarskej komunity v Košiciach. S niečo viac ako 6 700 obyvateľmi nie je počet obyvateľov Košíc maďarskej národnosti vysoký, no predstavuje najpočetnejšiu národnostnú menšinu v tomto meste. Z toho dôvodu považujeme za potrebné venovať jej pozornosť. Zároveň, vzhľadom na pokles podielu obyvateľov maďarskej národnosti v Košiciach a len mierny nárast v absolútnych hodnotách, u predstaviteľov maďarskej elity čoraz častejšie zaznievajú otázky či bude maďarská komunita schopná zachovať si svoj materinský jazyk a komunikovať v maďarskom jazyku nielen v súkromí, ale aj vo verejnom živote.

Predkladaná monografia predstavuje problematiku z pohľadu sociálnej psychológie, histórie a demografie. Obsahovo je členená do piatich kapitol, pričom prvé štyri ponúkajú rôzne pohľady na vzťahy a komunikáciu medzi

skupinami, jazyk v procese akulturácie, domény používania menšinového jazyka, ako aj na štatistické údaje o vývoji počtu príslušníkov maďarskej národnosti na Slovensku a v Košiciach. V piatej kapitole sú prezentované výsledky sekundárnej analýzy dát získaných v prieskume mapujúcom vzorce jazykovo-komunikačného správania ľudí, ktorí hovoria po maďarsky a žijú vo vybranom meste. Veríme, že tu prezentované myšlienky môžu byť základom nových diskusií a výskumov, ktoré môžu prispieť k zlepšeniu poznania (života) maďarskej komunity v Košiciach.

Naše úprimné poďakovanie patrí všetkým tým, ktorí prispeli k procesu tvorby a bez ktorých by publikovanie prezentovanej práce nebolo možné. Monografia vznikla ako výstup projektu „Používanie maďarského jazyka a maďarská menšina v Košiciach“, ktorý bol finančne podporený Fondom na podporu kultúry národnostných menšín Ministerstva kultúry Slovenskej republiky. Práca vznikla aj vďaka podpore a dátam, ktoré poskytlo združenie Fórum Maďarov v Košiciach.

1

MEDZISKUPINOVÉ VZŤAHY, ETNICKÉ MENŠINY A AKULTURÁCIA

Nárast medzinárodnej migrácie v uplynulých rokoch a s ňou súvisiaci nárast kultúrnej diverzity viedol k zvýšenému záujmu odborníkov z rôznych vedných disciplín o témy, ktoré úzko súvisia so životom ľudí s odlišným kultúrnym pozadím, ako má majorita.

Podľa Federal Union of European Nationalities (FUEN, n. d.) v Európe existuje viac ako 400 európskych menšín a jeden zo siedmich Európanov je súčasťou niektorej z týchto autochtónnych menšín alebo hovorí jazykom menšiny. Napriek tomu, že na Slovensku žije niekoľko etnických skupín / národnostných menšín, v porovnaní s inými krajinami Európy nepatrí k tým, ktoré sa vyznačujú vysokou mierou kultúrnej diverzity. Zároveň však etnická diverzita na Slovensku je vyššia ako v ostatných krajinách V4, teda v Poľsku, Českej republike a v Maďarsku (Vašečka, Sadovská, 2006; Wolff, 2008). Podľa výsledkov sčítania obyvateľov, domov a bytov v roku 2011 na Slovensku (Štatistický úrad SR, cca 2012) sa k slovenskej národnosti prihlásilo 80,7 % trvalo bývajúcich obyvateľov Slovenskej republiky. Druhou najpočetnejšou národnosťou bola maďarská, ku ktorej sa na základe seba-identifikácie prihlásilo 8,5 % obyvateľov. Súčasne však považujeme za potrebné upozorniť na to, že 7,1 % obyvateľov neuviedlo svoju príslušnosť k určitému národu alebo etnickej skupine, čo skresľuje vyššie uvedené údaje.

V tejto kapitole sa pozrieme na medziskupinové a interetnické vzťahy z pohľadu sociálnej psychológie. Aj keď tento prehľad je nutne selektívny a nezachádza do detailov, zahŕňa typológiu etnických menšín, problematiku medziskupinových vzťahov, interetnických posolstiev a akulturácie, kultúrnej zmeny, ku ktorej dochádza pri trvalom styku rôznych kultúr.

ETNICKÉ MENŠINY

Termín národnostné (tiež „etnické“, „etnolingvistické“ alebo „tradičné“) menšiny či minority býva v právnom a politickom prejave široko používaný,

často bez toho, aby bol definovaný. Aj v situácii, že v právnych predpisoch existujú definície národnostných menšín, môžu byť nejednoznačné (napríklad nejednoznačnosť definícií v legislatívnych dokumentoch v Českej republike približuje Reznik, 2018). V niektorých prípadoch sa namiesto objektívnych kritérií, ako elementov definície, akcentuje rozhodnutie jedinca (ktoré môže byť zvolené situačne), ergo menšinová identita by nemala byť externe určená. Podľa Poradného výboru Rady Európy (Council of Europe, 2016) slobodná možnosť seba-identifikácie jedinca ako príslušníka konkrétnej menšiny znamená aj to, že jeho alebo jej rozhodnutie identifikovať sa alebo sa neidentifikovať s menšinou by malo byť rešpektované autoritami, ale aj ostatnými členmi danej skupiny a nikto by nemal vyvíjať tlak na rozhodnutie jedinca. Zároveň však konštatujú, že takáto osobná seba-identifikácia môže byť výnimočne spochybnená, napríklad preto, lebo nie je založená na dobrej viere, ale motivovaná snahou získať nejaké výhody.

V odbornej literatúre síce môžeme nájsť viacero explicitných definícií, no tieto definície sú neraz nejednoznačné, a tak neexistuje jedna, ktorá by bola medzinárodne uznávanou. Etnicita ako koncept, podľa Seniora a Bhopala (1994), zahŕňa jednu alebo viac z nasledujúcich charakteristík: (1) rovnaký pôvod alebo sociálne pozadie; (2) zdieľanie spoločnej kultúry a tradícií, ktoré sa zachovávajú a odovzdávajú z generácie na generáciu a vedú k pocitu identity a skupiny a (3) spoločný jazyk alebo náboženstvo. Termín menšina je Organizáciou spojených národov pri ochrane ľudských práv používaný pri odkazovaní na národné alebo etnické, náboženské a jazykové identity. Podľa definície z roku 1977 formulovanej Francescom Capotortim, osobitným spravodajcom podvýboru Organizácie spojených národov na predchádzanie diskriminácie (United Nations, 2010), menšinou je:

skupina, ktorá je početne menšia ako zvyšok obyvateľov v štáte, v nedominantnej pozícii, ktorej členovia – štátni príslušníci – majú etnické, náboženské alebo jazykové charakteristiky odlišujúce ich od zvyšku populácie a preukazujú, nech len implicitne, pocit solidarity, smerujúci k zachovaniu ich kultúry, tradícií, náboženstva alebo jazyka. (s. 2)

Podobne zachytávajú charakteristiky národnostných menšín aj akademické definície. Väčšina z nich, ako uvádza Wolff (2008, s. 1), zahŕňa niekoľko znakov pripisovaných etnickým skupinám, a to „kolektívne meno, zdieľané myty o pôvode a kultúrne charakteristiky, ako sú jazyk, náboženstvo, tradície a zvyky, ktoré odlišujú danú skupinu od ostatných“, pričom minoritu od majority odlišuje numericky, ako aj politicky nedominantná pozícia v štáte,

ktorého sú členovia etnickej menšiny občanmi. Konkrétne charakteristiky, ako sú jazyk, náboženstvo, kultúra, etnické pozadie, tradície alebo viditeľné črty, môžu byť majoritou, ale aj menšinami, považované za znaky identity národnostnej menšiny a slúžiť na jej odlišenie od majority. Používanie takýchto znakov však môže viesť k tomu, že jedinci budú zahrnutí alebo vylúčení z etnickej skupiny proti ich vôli (Council of Europe, 2016). Keďže jedinci typicky patria k viacerým sociálnym skupinám a môžu sa s nimi identifikovať, analogicky je možné pristupovať aj k otázke seba-identifikácie s konkrétnou etnickou skupinou. Inými slovami, jedinec sa môže simultánne identifikovať s rôznymi národnostnými menšinami alebo s majoritou v danom štáte.

Na klasifikáciu etnických menšín sa používajú rôzne kritériá, napríklad občianstvo alebo krajina, v ktorej sa jedinec narodil. Takzvané „tradičné“ menšiny bývajú odlišované od etnických menšín imigrantského pôvodu. Wolff (2008) na základe pôvodu rozlišuje štyri typy minorít: národnostné menšiny predstavujúce etnické skupiny žijúce na území hostiteľského štátu, ktoré sú zároveň v etnickom vzťahu s titulárnym národom iného štátu, často susedného (napr. Gréci a Turci na Cypre alebo Maďari v Rumunsku a na Slovensku); transnárodnostné menšiny sú etnické skupiny, ktorých domovina síce zaberá niekoľko štátov, no v žiadnom z nich nie sú titulárnym národom (napr. Baskovia a Katalánci v Španielsku a Francúzsku); pôvodné menšiny predstavujúce etnické skupiny pôvodného (domorodého) obyvateľstva štátu, v ktorom nie sú titulárnym národom (napr. Galovia v Španielsku) a imigrantské minority, ktorými označuje súčasných imigrantov, ktorí ešte nezískali občianstvo (napr. postkoloniálna migrácia z južnej Ázie do Veľkej Británie alebo Turci, ktorí prišli do Nemecka kvôli práci). Dôležitým faktorom pri „kreovaní“ etnických menšín podľa neho boli rôzne revízie hraníc v minulosti, pri rozširovaní štátov alebo po rozpade mnohonárodných štátov, no v niektorých prípadoch žijú národnostné menšiny v iných ako susedných krajinách už dlhšie v dôsledku migrácie v minulosti (napr. etnickí Nemci v Rusku, Ukrajine a Rumunsku).

Podrobnejšiu typológiu „domorodých“ menšín v európskom kontexte, majúc na mysli neimigrantské menšiny, uvádza Anderson (2017). Vymedzuje desať typov situácií: kompaktné teritórium „domoviny“ v konkrétnej krajine (napríklad Bretónsko vo Francúzsku), cezhraničné menšiny (keď jazyková menšina kultúrne reprezentuje jazykovú väčšinu v susednom štáte, napr. maďarsky hovoriacich možno nájsť vo všetkých štátoch susediacich

s Maďarskom), keď menšiny existujú na oboch stranách hranice susedných štátov (prevládajúca populácia jedného štátu tvorí cezhraničnú menšinu v tom druhom a naopak), „vynútená medzinárodná menšina“ (pôvodná etno-lingvistická skupina rozdelená medzi dva alebo viacero štátov, napr. Katalánci sú rozdelení medzi Španielsko, Francúzsko, Andorru a Taliansko), diaspora (charakterizuje rozptýlené skupiny, ktoré majú tradičnú vlasť, ako sú Židia, alebo bez uznanej vlasti, ako sú Rómovia), jazykovo a kultúrne prepojená menšina (napr. Kelti), menšina v rámci menšiny, izolované „jazykové ostrovy“ (inými slovami, izolované etno-lingvistické komunity, napr. Spišskí Nemci na Slovensku), menšiny v pluralitných štátoch alebo regiónoch a nakoniec, pri desiatej situácii došlo k transformácii bývalej „vlasti“ na znovu vytvorené národné štáty (ilustráciou je bývalá Juhoslávia).

Rozmanitosť rôznych skupín sa premieta do rôznych oblastí ich života. Systematickému sústreďovaniu informácií o živote menšín sa venujú špecializované európske organizácie a agentúry (napr. European Union Agency for Fundamental Rights), výskumné centrá pre štúdium menšín (napr. European Centre for Minority Issues), dobrovoľnícke združenia, ako aj medzinárodné komparatívne sociálne prieskumy (Výrost, Kentoš, 2017). Sociálni psychológovia venujú problematike pozornosť zvlášť v kontexte štúdia medziskupinových vzťahov.

MEDZISKUPINOVÉ VZŤAHY

Po relatívne malom záujme v 60. a 70. rokoch 20. storočia sa problematika medziskupinových vzťahov stala jednou z najaktívnejších a najvplyvnejších oblastí výskumu v rámci sociálnej psychológie (Guimond, 2006). Termín medziskupinové odkazuje na vzťahy, ktoré existujú medzi dvoma alebo viacerými skupinami a ich členmi (Sherif, 1958). Kedykoľvek jedinci, ktorí patria do nejakej skupiny, sú či už spoločne alebo jednotlivo v interakcii s inou skupinou alebo jej členmi, predstavuje to príklad medziskupinových vzťahov (Sherif et al., 1988). Hogg (2013) ponúka podrobnejšiu definíciu, podľa ktorej medziskupinové vzťahy odkazujú na spôsob, akým ľudia patriaci do sociálnych skupín alebo kategórií vnímajú ľudí z iných skupín, čo si o nich myslia, čo k nim cítia, ako sa k nim správajú a ako prebiehajú interakcie medzi nimi. Doplnia, že ak slovo „skupinové“ nahradíme slovom „etnické“, získame spojenie medzietnické (tiež interetnické) vzťahy, ktoré odkazuje na spôsob, akým sa dívame na etnické skupiny, posudzujeme ich a zaobchádzame s nimi.

Zároveň je nám známe, že tieto vzťahy sú plné konfliktov, využívania a aby mali charakter spolupráce, tolerance a sociálnej harmónie, je potrebné odstrániť netoleranciu a predsudky.

Tabuľka 1.1 Spárované doplnkové označenia skupín a relevantné dimenzie vzťahov medzi skupinami

Komplementárne označenia skupín		Dimenzie medziskupinových vzťahov
majorita (väčšina)	minorita (menšina)	Numerická reprezentácia v populácii
referenčná (ingroup)	nerreferenčná (outgroup)	Zahrnutie do skupiny / vylúčenie zo skupiny z vlastnej pozície
mainstream	marginalizovaná	Zahrnutie do skupiny / vylúčenie zo skupiny z pozície spoločnosti
kruh zasvätených	ostrakizovaná	Zahrnutie do skupiny / vylúčenie zo skupiny a prijateľnosť
normatívna	nenormatívna	Implicitný normatívny status
neoznačená	označená	Explicitne stanovený normatívny status
vážená	očierňovaná	Skupinová prestíž
s vysokým statusom	s nízkym statusom	Skupinová prestíž <i>alebo</i> výška príjmov
rešpektovaná	stigmatizovaná	Spoločenská akceptovateľnosť
zvýhodnená	znevýhodnená	Moc, privilégia <i>alebo</i> materiálne bohatstvo
dominantná, privilegovaná	podriadená, utláčaná	Moc (všeobecne)
vládnuca trieda	pracujúca trieda	Materiálna, politická a ideologická moc (marxisticky)
bezpečná	ohrozená	Riziko spájané so skupinou
ohnisková	zabudnutá	Množstvo sociálnej pozornosti, ktoré skupina typicky dostáva

Zdroj: upravené podľa Pratto, Henkel, Lee, 2013, s. 153

V rámci výskumu bola venovaná pozornosť rôznym medziskupinovým vzťahom, definovaným napríklad na základe pohlavia, etnicity, rasy, veku,

politickej orientácie, ale aj rôznym aspektom medziskupinových vzťahov (napr. moc, status, etnická kategória, segregácia). Pratto, Henkel a Lee (2013) považujú za otázne, ak občas výskumníci charakterizujú iba skupinu, ktorá má nejaké problémy, napríklad je terčom stereotypov a predsudkov. Z toho dôvodu v tabuľke 1.1 uvádzame prehľad označení komplementárnych skupín, reflektujúci partikulárne aspekty vzťahov medzi nimi, ktorý vo svojej práci ponúkajú.

V kontexte problematiky interetnických vzťahov uvedené označenia naznačujú, že o menšine je možné hovoriť len vo vzťahu k väčšine. Vzhľadom na to, že členovia majoritných a menšinových skupín majú odlišné skúsenosti, čelia v rámci sociálneho života odlišným výzvam, je žiaduce vo výskume zachytiť oba pohľady, ako aj interakciu medzi členmi týchto skupín. Na ilustráciu, štúdie ukázali, že u detí zo skupiny s majoritným statusom, na rozdiel od detí s menšinovým statusom, môže medzietnické priateľstvo predikovať pozitívne hodnotenie inej skupiny (Feddes, Noack, Rutland, 2009) alebo existenciu slabšieho vzťahu medzi kontaktom a redukciou predsudkov u členov menšiny v porovnaní s väčšinou (Tropp, Pettigrew, 2005).

Stereotypy a predsudky

Dvoma princípmi, ktoré sa často spájajú s vnímaním iných skupín a konfliktmi medzi nimi, sú favorizovanie referenčnej skupiny (tiež členskej; skupiny, do ktorej patrím) a homogenita nereferenčnej (tiež nevlastnej alebo cudzej; inej ako je moja) skupiny. Podľa jednej z klasických teórií vysvetľujúcich vplyv sociálnej kategorizácie na medziskupinové vzťahy, teórie sociálnej identity (Tajfel et al., 1971; Tajfel, Turner, 1979; Turner, Brown, Tajfel, 1979), sociálna kategorizácia ľudí do nereferenčnej skupiny a referenčnej skupiny sa podieľa na sociálnej identite jedincov. Tí sa snažia pozitívnu identitu udržať prostredníctvom kladného hodnotenia skupiny, do ktorej patria, na základe sociálnej komparácie s inou relevantnou nereferenčnou skupinou. Nazeranie na jedincov v termínoch ich členstva v určitej skupine následne vedie k favorizovaniu referenčnej skupiny, predpojatosti a predsudkom.

Výskumy potvrdzujú tendenciu hodnotiť charakteristiky referenčnej skupiny pozitívnejšie ako nereferenčnú skupinu (napr. Aberson, Healy, Romero, 2000; Maass, 1999; Shah, Kruglanski, Thompson, 1998; Scheepers et al., 2006; alebo prehľadová štúdia Hewstone, Rubin, Willis, 2002). Toto medziskupinové skreslenie (angl. *intergroup bias*) súvisí tiež s tendenciou

lepšie rozlišovať rôznorodosť členov vlastnej skupiny v porovnaní s členmi nereferenčnej skupiny, ktorí sú vnímaní homogénnejšie (napr. Messick, Mackie, 1989; Park, Rothbart, 1982) Podľa Simona (1992) však percipovaná väčšia homogenita (vlastnej alebo nereferenčnej) skupiny závisí od kontextu, napríklad od veľkosti skupiny, čiže od pozície majority alebo menšiny ako vlastnej skupiny pri posudzovaní.

Zjednodušené vnímanie iných skupín je nevyhnutné, pretože nedokážeme vždy rozlišovať ich členov ako unikátnych jedincov. Pri kategorizácii je potrebná zvýšená opatrnosť, pretože nadmerná generalizácia a používanie ukazovateľov založených na domnienkach posilňujú stereotypy. Stereotypy sú definované rôznymi spôsobmi, pričom podľa štandardného pohľadu ide o súbor presvedčení o osobnostných atribútoch, ktoré sú pripisované členom nejakej sociálnej skupiny (Ashmore, Del Boca, 1981; Hilton, von Hippel, 1996) bez toho, aby sme si uvedomovali rozdielnosť ich členov. K často skúmaným patria stereotypy o etnických a národných skupinách. Štúdie stereotypov o piatich etnických skupinách žijúcich na Slovensku (maďarskej, rusínskej, ukrajinskej, českej a slovenskej) poukazujú na stabilitu toho, ako sa etnické skupiny navzájom vnímajú (Výrost, Martonyik, 2018). Výskumy tiež ukazujú, že práve stereotypy o národných charakteroch sú často nepresné (Jussim, Crawford, Rubinstein, 2015).

Ďalším z následkov spoločenskej predpojatosti, jednej z podôb sociálnej kategorizácie, sú predsudky. Podľa dodnes používanej klasickej definície Allporta (1954/2004, s. 41) „etnický predsudok je antipatia, ktorá vychádza z chybnéj a strnulej generalizácie. Túto antipatiu možno pociťovať alebo vyjadriť. Môže byť namierená proti skupine ako celku alebo proti jedincovi, pretože je príslušníkom tejto skupiny“.

Menšiny sú terčom predsudkov v mnohých krajinách (Gardikiotis et al., 2004). Historické výskumy ponúkajú dôkazy o tom, že ľudia už v najstarších starovekých spoločnostiach mali rôzne predsudky k iným etnikám (Průcha, 2010). Negatívne stereotypy a predsudky voči menšinám môžu slúžiť na posilnenie pocitu nadradenosti u členov majority, ale aj na ospravedlnenie nerovnosti v distribúcii moci. Udržiavaniu predsudkov napomáha zriedkavý kontakt majority s menšinami, keďže menšiny oveľa pravdepodobnejšie majú priamy osobný kontakt s väčšinou, eventuálne cez média sprostredkovaný, než má majorita s menšinou (Pratto, Henkel, Lee, 2013).

Od počiatku skúmania medziskupinových vzťahov v 50. rokoch minulého storočia bola jedným z najčastejšie využívaných prístupov v sociálnej

psychológii teória medziskupinového kontaktu (kontaktná hypotéza). Jej základom bol Allportov (1954/2004) predpoklad, že priamy kontakt medzi etnokultúrnymi skupinami, pri ktorom sú sledované spoločné ciele, môže viesť k redukcii predsudkov, a teda pozitívnejším interkultúrnym vzťahom. Allport zároveň vymedzil aj podmienky optimálneho kontaktu: rovnocenný status menšinovej a väčšinovej skupiny, spoločné ciele, istá miera kooperácie medzi skupinami s vedomím spoločných záujmov a podpora zo strany autorít (inštitucionálne stvrdenie zákonom, zvykom alebo atmosférou v miestnej komunite). Výsledky metaanalýzy niekoľkých stoviek štúdií z rôznych krajín, realizovanej Pettigrewom et al. (2011), odhalili, že medziskupinový kontakt typicky redukuje predsudky, zvyšuje dôveru a vedie k odpusteniu prehreškov z minulosti. Podmienky optimálneho kontaktu, tak ako ich vymedzil Allport, viedli k väčšej redukcii predsudkov, no k ich zmenšeniu dochádza aj v prípade, ak podmienky nie sú splnené (Pettigrew, Tropp, 2006; Pettigrew et al., 2011). Zistenia Troppa a Pettigrewa (2005) odhalili rozdiely v povahe vzťahu medzi kontaktom a predsudkami u členov skupín s menšinovým a väčšinovým statusom. Ukazuje sa, že tento vzťah je slabší u členov skupiny s menšinovým statusom než u členov majoritnej skupiny. Domnievajú sa, že devalvácia menšinovej skupiny jej členmi im môže brániť v tom, aby využili potenciál pozitívnych kontaktov.

Pre formovanie pozitívnych interetnických vzťahov sa tak ako dôležité ukazujú frekvencia, ale aj povaha priameho vzťahu medzi členmi národnostnej menšiny a majoritou. Pozornosť je potrebné venovať aj vplyvu negatívneho kontaktu. Barlow et al. (2012) zistili, že negatívny kontakt sa spája s nárastom predsudkov viac než pozitívny kontakt s ich redukciov. Silným prediktorom redukcie predsudkov je medziskupinové priateľstvo, pričom ľudia s vyšším počtom priateľov s rozmanitým kultúrnym pozadím vykazujú pozitívnejšie pocity k širšiemu spektru nereferenčných skupín (Pettigrew, 1997). Podľa Pettigrewa (1997) môže byť proces obojsmerný, a tak redukcía predsudkov následne môže prispieť k tomu, že jedinec s vyššou pravdepodobnosťou bude vytvárať ďalšie medziskupinové priateľstvá. K zaujímavým zisteniam, falzifikujúcim časté tvrdenia politikov o tom, že nárast menšinovej populácie nad istý prah zhorší medziskupinové vzťahy, dospeli Wagner et al. (2006). Na základe odpovedí 2 619 respondentov z Nemecka demonštrovali, že vyšší podiel členov národnostných menšín sa spája s redukciov predsudkov u príslušníkov majority, pričom časť vzťahu sa

dá vysvetliť sprostredkovane cez kontakt, pre ktorý má majorita viac príležitostí.

V situácii, ak priamy kontakt medzi príslušníkmi skupín nie je z nejakého dôvodu možný, prínosom môže byť aj tzv. sekundárny prenos kontaktu. Tento jav odkazuje na situáciu, kedy pozitívna skúsenosť z medziskupinového kontaktu môže ovplyvniť nielen postoje k primárnej nereferečnej skupine, ale nepriamo aj postoje k nejakej inej (sekundárnej) nereferečnej skupine, s ktorou sme neboli v kontakte (Schmid et al., 2012). Efekt nepriameho kontaktu Pettigrew et al. (2011, s. 277) vystihli formuláciou „priateľ môjho priateľa je môj priateľ“. Významný efekt bol nájdený pri špecifických sekundárnych nereferečných skupinách, ktoré sa kontaktovanej skupine podobajú čo sa týka stereotypov, statusu alebo stigmy (Pettigrew, 2009). Prehľad rôznych faktorov, ktoré prispievajú k vplyvu primárneho alebo sekundárneho kontaktu ponúkajú viaceré prehľadové práce, napr. Graf, Kováčová (2016), Pettigrew et al. (2011) alebo Tausch a Hewstone (2013).

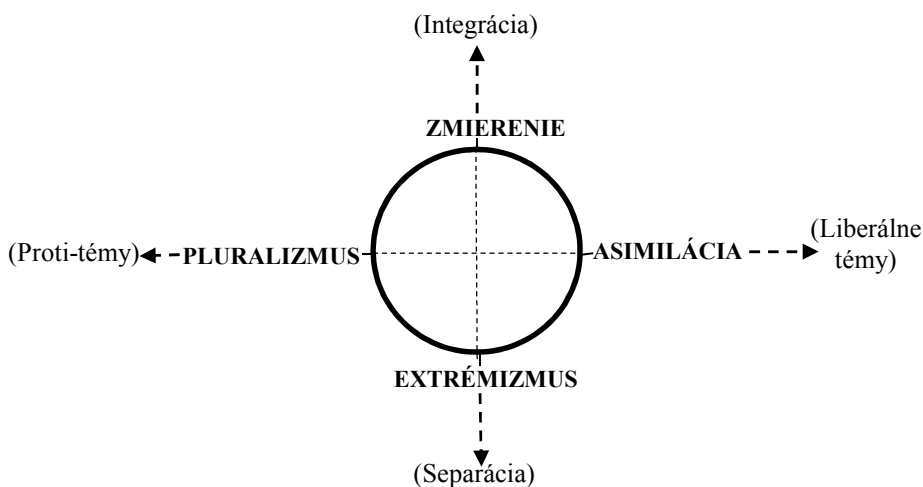
Interetnické vzťahy a komunikácia

Neoddeliteľnou súčasťou interakcií členov rôznych etnických skupín je komunikácia. Vychádzajúc z predpokladu, že kultúra formuje interpersonálnu komunikáciu, interkultúrnú komunikáciu môžeme definovať ako proces interakcie minimálne dvoch ľudí pochádzajúcich z odlišných kultúr, ktorých kultúrna percepcia a systém symbolov sú natoľko odlišné, že komunikačnú udalosť dokážu pozmeniť (Samovar, Porter, McDaniel, 2010). Analogicky, ak má jeden z komunikujúcich odlišnú etnickú identitu, môžeme hovoriť o interetnickej alebo medzietnickej komunikácii. Týka sa interakcií s jedincami z etnicky odlišnej nereferečnej skupiny, v rámci ktorých etnická identita jednotlivcov ovplyvňuje pravidlá jazykového a neverbálneho správania (Soliz, 2015). Etnicita môže formovať interetnickú komunikáciu rôznymi spôsobmi: môže byť dôležitá, úplne nevýznamná, alebo čokoľvek medzi tým (Kim, 1994).

Výskum interetnickej komunikácie sa orientoval najmä na interakcie medzi ľuďmi bez intímneho vzťahu, no pozornosť neunikla ani komunikácia v rodinách, predovšetkým komunikácia medzi manželmi a rozvoj identity detí, ktorých rodičia pochádzajú z odlišných etnických skupín (Soliz, 2015). Pri tvorbe identity multietnickej rodiny je potrebné riešiť aj otázky, ktoré sa netýkajú rodín jedného etnika, napríklad vyjednať udržanie kultúrnej identity

partnerov, rozpoznať rozdiely, skúsenosti s predsudkami a diskrimináciou či to, ako sa vyrovnáť s očakávaniami širšej rodiny.

Okrem komunikácie pri priamej interakcii jedinci v spoločnosti vyjadrujú svoje názory o iných etnikách a šíria ich. Pri formulovaní a vyjadrovaní svojich názorov o etnicite, etnických rozdieloch a interetnických vzťahoch môžu byť ovplyvnení ideológiou. Termín ideológia tu odkazuje na „súbor spoločenských síl, ktoré stimulujú, zdôvodňujú a obmedzujú intelektuálne presvedčenia a prejavy myslenia jednotlivcov“ (Kim, 2012, s. 209). Odrážajúc nárast etnickej diverzity ideologická debata v západnej Európe sa venuje multikulturalizmu, zatiaľ čo v USA verejné politiky a diskurz sú verné tradícii asimilácie (Kim, 2017). Analýzu ideologických perspektív, ktoré sú základom posolstiev v rámci interetnickej komunikácie v USA, realizovala Kimová (2012, 2017). Na základe kvalitatívno-interpretatívnej a obsahovej analýzy rôznych typov správ (napr. knihy, články z novín, časopisov, komentáre pod blogmi, prepisy rozhovorov a show v rádiu a televízii) komunikovaných politickými a verejnými lídrami, aktivistami, akademikmi i bežnými občanmi, odhalila štyri typy ideologických perspektív: asimilácia, pluralizmus, zmierenie a extrémizmus.

Zdroj: Kim (1999, s. 606)

Obrázok 1.1 Ideologický kruh spájajúci štyri typy posolstiev interetnickej komunikácie

Posolstvo označované ako asimilácia je podľa Kimovej (2012, 2017) súborom správ tvoriacich spoločenskú víziu tzv. „taviaceho kotla“, v ktorom sú pôvodné etnické menšiny a imigranti začlenení do normatívnej kultúry a inštitúcií. Táto vízia zahŕňa zodpovednosť vládnucich za to, aby spoločenské pravidlá boli univerzálne aplikované na všetkých občanov (procedurálna rovnosť). Na oplátku sa očakáva, že imigranti a etnické menšiny sa sociálne a kultúrne asimilujú, stanú sa členmi americkej spoločnosti. Takpovediac opačné posolstvo predstavuje pluralizmus, nazývaný aj multikulturalizmus, ktorý kladie dôraz na rozlišovanie etnických skupín (metafora „taviaceho kotla“ je nahradená „mozaikou“ alebo „šalátovou misou“) a podporuje diverzitu ako dôležitú spoločenskú hodnotu. Tento typ správ upozorňuje, že ideál procedurálnej rovnosti, akcentovaný pri asimilácii, neslúži dostatočne potrebám niektorých etnických skupín. Z toho dôvodu je uprednostňovaná statusová rovnosť, predstavujúca požiadavku rôznych prístupov pre špecifické skupiny, ktoré boli v minulosti utláčané alebo v súčasnosti potrebujú nejakú inštitucionálnu podporu prostredníctvom zákonov a verejných politík, aby mohli dospieť k rovnakým výsledkom. Pluralistická pozícia zároveň namiesto slobody slova akcentuje potlačenie tzv. nenávistných rečí. Ideologické zmierenie, bežne nazývané aj integrácia, odráža zápas medzi toleranciou, prispôbením, integráciou a rovnováhou. Kimová ako príklad uvádza podporu bilingválnych programov, ale len ak sú krátkodobé a nepoužívajú sa na politické ciele. Štvrtou identifikovanou pozíciou je extrémizmus, ktorý vyjadruje preferenciu maximálnej separácie vlastnej a nereferenčnej skupiny. Tieto témy, schematicky znázornené pomocou kruhu (obrázok 1.1), pokrývajú celé spektrum posolstiev, ktoré podľa Kimovej (2012, 2017) v súčasnosti možno v Spojených štátoch počuť. Analogické posolstvá je však možné zachytiť aj v diskurze u nás a v ďalších európskych krajinách.

AKULTURÁCIA

Na interkultúrny kontakt je možné nazerať aj z pohľadu, ako sa jedinec mení žijúc vedľa ľudí s odlišným kultúrnym pozadím. Termín akulturácia vo všeobecnosti odkazuje na proces psychologickej a sociokultúrnej adaptácie, ktorý je ako jav „výsledkom toho, keď skupiny jedincov majúci rozdielnu kultúru prichádzajú do nepretržitého kontaktu, s následnými zmenami pôvodných kultúrnych vzorcov u jednej alebo oboch skupín (...) mala by byť odlišovaná od *kultúrnej zmeny*, ktorá je len jedným aspektom a *asimilácie*,

ktorá je občas fázou akulturácie“ (Redfield, Linton, Herskovits, 1936, s. 149). Táto definícia, dodnes často uvádzaná, identifikuje asimiláciu len ako jednu z fáz alebo stratégií akulturácie, no tieto pojmy sú niekedy používané ako synonymá (Berry et al., 2011). Vzájomné pôsobenie odlišných kultúrnych skupín, ktoré sú v kontakte, má dôsledky pre obe skupiny, no zvyčajne má skúsenosť z kontaktu väčší vplyv na nedominantnú skupinu a jej členov (Berry, 2001).

Aj keď je možné povedať, že každý človek žijúci v kultúrnej rozmanitej spoločnosti podstúpil istú formu akulturácie, výskum sa primárne zameriava na špecifické skupiny, ktoré prechádzajú zásadnejšou akulturáciou, ako sú študenti, expatrioti, migranti, ale aj pôvodné obyvateľstvo a etnokultúrne skupiny (Berry et al., 2011). V pluralitnej spoločnosti žijú rôzne skupiny, ktoré sa v nej ocitli (historicky alebo v súčasnosti) dobrovoľne, alebo boli k tomu donútení, niektorí z nich natrvalo, zatiaľ čo iní len dočasne (Berry et al., 2002; Kolman, 2009). Na základe toho Berry et al. (2011) vyčlenili nasledujúce skupiny ako tie, ktorým je venovaná väčšia pozornosť. Pôvodné obyvateľstvo predstavuje najdlhšie žijúcich obyvateľov, skupinu trvalo usadenú na teritóriu, bez možnosti voľby inkorporovanú do väčšieho národného štátu (napr. Aborigini v Austrálii alebo Katalánci v Španielsku). Etno-kultúrne skupiny sú národy s dlhšou históriou osídlenia, ktoré sú potomkami skorších vln prisťahovalcov, často s vlastným kultúrnym dedičstvom. Ďalšie dve skupiny sú migrujúce. Jednou z nich sú migranti ako dobrovoľní členovia hostiteľskej spoločnosti, ktorí sa v nej rozhodli usadiť trvalo (imigranti), alebo z rôznych dôvodov pobudnúť len dočasne (napr. študenti, diplomati, humanitárni pracovníci, ľudia s dočasným povolením na prácu). Títo jedinci, ktorí sa po čase vrátia domov alebo sa presunú do inej krajiny, neraz nemajú záujem sa plne zapojiť do života hostiteľskej spoločnosti. Posledná skupina predstavuje nedobrovoľných migrantov, utečencov a azylantov, ktorí nemohli využiť ochranu vlastného štátu. Odlišné charakteristiky jednotlivých skupín sa premietajú do stratégií akulturácie, ktoré preferujú.

Jedinci a skupiny v procese akulturácie môžu zvoliť rôzne cesty a následne dospieť k rôznym výsledkom (prehľad taxonómií akulturácie ponúkajú napr. Chvojková, Hřebíčková, 2018 alebo Rudmin, 2003). Jedným z najznámejších modelov akulturačných stratégií je Berryho dvojdimenzionálny model. Berry (1997, 2001, 2005) predpokladá, že jedinci patriaci do etnokultúrnej skupiny musia zväziť svoj postoj k dvom základným aspektom, ktorými sú kontakt

medzi skupinami a udržanie kultúry, ktoré tvoria dve dimenzie modelu. Prvá z nich predstavuje udržanie alebo stratu pôvodnej kultúry a identity, druhá participáciu alebo zapojenie do života novej kultúry. Ak tieto dve záležitosti berieme do úvahy spolu, vzniká rámec štyroch stratégií akulturácie. Podľa toho či na tieto stratégie nazeráme z pohľadu jedinca, prípadne etnokultúrnej skupiny, alebo z pohľadu dominantnej skupiny, stratégie majú iné označenie.

Štyri stratégie akulturácie z pohľadu etnokultúrnych skupín nesú názvy dlhodobo používané v akulturačných štúdiách. Podľa Berryho (2001, 2005) v situácii, keď jedinca strácajú svoju pôvodnú kultúru a identitu a získavajú novú, hovoríme o asimilácii. Ak sa jedinec snaží o zachovanie pôvodnej kultúrnej identity a na každodennej báze sa zapája do života dominantnej skupiny, táto stratégia je označovaná ako integrácia. Inými slovami, jedinca si udržiavajú svoju kultúrnu integritu a súčasne tak pôsobia ako integrálna časť širšej spoločnosti. Ak si členovia nedominantnej skupiny cenia udržanie pôvodnej kultúry a identity a zároveň sa vyhýbajú kontaktu s inými, hovoríme o separácii. Ak nie je záujem o udržanie vlastnej kultúrnej identity a malý záujem nadviazať vzťahy s inými, výsledkom je marginalizácia. Z pohľadu dominantnej skupiny sa používa odlišná terminológia. Vysoký kontakt medzi skupinami a nízke udržanie si kultúrneho dedičstva, vedúce k tomu, že jedna skupina absorbuje druhú, pričom splynú do kultúry predstavujúcej akúsi ich zmes, označuje Berry ako „taviaci sa kotol“. Keď je spoločnosť otvorená kultúrnej diverzite, umožňuje jedincom vybrať si integráciu, táto stratégia je známa ako multikulturalizmus. Pre vynucovanie separácie sa používa termín segregácia a pre vynucovanie marginalizácie označenie exklúzia.

Ako paralelu efektívnej integrácie vo verejnom živote Rámcový dohovor o ochrane národnostných menšín (Council of Europe, 2016) uznáva viacnásobnú afiliáciu pri podpore zachovávanía menšinových identít. To znamená, že jedinec sa môže simultánne identifikovať nielen s konkrétnou menšinou, ale aj s inou menšinou alebo majoritou. Táto voľba v niektorých prípadoch môže byť dôsledkom asimilácie do majority alebo inej menšiny, ktorá je v spoločnosti dominantnejšou.

V uplynulých rokoch bolo realizovaných mnoho štúdií psychologickej a sociokultúrnej adaptácie imigrantov po príchode do novej krajiny, ale aj štúdie akulturačných postojov u dominantných a nedominantných skupín, ktoré sú v dlhodobjšom kontakte. Akulturačné postoje u dominantných skupín (Nemci, Švajčiari a Slováci) a nedominantných skupín (Turci, Maďari a respondenti z bývalej Juhoslávie) zisťovali Pionkowski et al. (2000).

Výsledky ukázali, že každá kultúrna skupina vykazovala vlastný, jedinečný vzor. Čo sa týka distribúcie akulturačných postojov u Slovákov vo vzťahu k Maďarom, ich postoje boli pomerne rovnomerne rozložené naprieč integráciou, asimiláciou a marginalizáciou (v uvedenom poradí), pričom separácia sa v odpovediach respondentov takmer nevyskytovala. Postoje v rámci nedominantnej skupiny, v porovnaní s dominantnou skupinou, vykazovali výrazný rozdiel. Maďari na Slovensku veľmi túžili po integrácii (odhadom viac než 80 % respondentov). Slováci, ktorí očakávali od Maďarov marginalizáciu, neakceptujú priepustnosť hraníc medzi skupinami, vykazujú vysoké medziskupinové skreslenie, cítia sa vo svojich životoch ohrození kultúrou nedominantnej skupiny a majú pocit, že sú menej podobní Maďarom (napríklad čo sa týka postojov, hodnôt, osobnostných črt). Pre Maďarov sa žiadna zo skúmaných premenných neukázala ako vhodná pre predikciu ich akulturačného postoja.

Vincze a Gasiorek (2016) zistili vo vzorke maďarsky hovoriacich stredoškôľakov z južného Slovenska, že jedinci s orientáciou na integráciu vyhľadávajú obsah médií v slovenskom jazyku. Zároveň, používanie médií v slovenskom jazyku sa v tejto štúdií spájalo s vyššou sebadôverou pri jeho používaní a akulturáciou (meranou tak, že respondenti mali uviesť s ktorou jazykovou skupinou zdieľajú väčšinu ich hodnôt, cítia sa pohodlnejšie, vedia viac o jej histórii, tradíciách, zvykoch a pod.). Tento efekt je silnejší u tých, ktorí majú viac pozitívne ladených reálnych kontaktov a menší počet negatívnych kontaktov so slovensky hovoriacimi jedincami. Napriek niekoľkým limitom tejto štúdie, ktoré autori uvádzajú, je možné považovať ju za príspevok k poznaniu v rámci málo preskúmanej oblasti učenia sa druhého jazyka a akulturácie na Slovensku.

2

JAZYK A VIACJAZYČNOSŤ

Mestá na celom svete sa snažia prijímať kultúrnu a náboženskú diverzitu. Využitie kultúrnej diverzity pre rozvoj mesta, spájanie „starého“ a „nového“ pri vytváraní jedinečného dedičstva nie je jednoduché. Je potrebné, aby sa vedľa seba naučili žiť a vzájomne sa rešpektovali príslušníci majority, trvalo usadených etníc, stálych i krátkodobo migrujúcich skupín. Jednou z výziev pre prijímanie kultúrnej diverzity majoritnou spoločnosťou je rešpektovanie faktu, že každý jedinec má právo používať akýkoľvek jazyk pri rozhovore na verejných priestranstvách, nielen v súkromí svojho domova. Právo používať jazyk minority (zvlášť pri formálnej komunikácii v úradnom styku) je vo viacerých krajinách legislatívne upravené.

Jazyk predstavuje systém zdieľaných symbolov, na ktorých význame sa dohodla kooperujúca skupina ľudí (Jandt, 2013; Samovar, Porter, McDaniel, 2010). Umožňuje pomocou týchto symbolov pomenovať a kategorizovať realitu okolo nás, ale aj abstraktné idey, naše pocity, skúsenosti či rôzne javy. Jazyk je dôležitý pre dorozumievanie ľudí, no nemá len komunikačnú funkciu. Má dôležitú rolu pri odovzdávaní kultúry ďalším generáciám, jej udržiavaní, je nevyhnutný aj pri tvorbe kultúrnej identity. Predstavuje zjednocujúci bod pre pocit príslušnosti k skupine a zdieľanú kultúrno-etnickú identitu, pričom umožňuje odlišiť členov nereferenčnej skupiny (Ting-Toomey, Chung, 2012). Stáva sa tak významným putom medzi jedincom a kultúrnou skupinou, ktoré môže prekročiť generáciu jedinca (Vedder, Virta, 2005). Jazyk a kultúra sú navzájom prepojené, sú neoddeliteľné. Z perspektívy mnohých etnických skupín stojí za to bojovať a zomierať kvôli jeho udržaniu (Ting-Toomey, Chung, 2012).

Štúdium jazyka v sociálnej psychológii má dlhú históriu. Prístup sociálnej psychológie k jazyku sa, ako uvádzajú Weatherall, Gallois a Watson (2007), snažil o dve veci. Prvou z nich bolo priniesť psychologickú perspektívu do analýzy viacerých sociálnych faktorov v jazyku a komunikácii (v 50. a 60. rokoch 20. storočia boli doménou sociológie a sociolingvistiky). Druhým cieľom bolo do dovtedy interpersonálneho výskumu komunikácie uviesť

medziskupinovú perspektívu (napr. medzietnické interakcie). V priebehu času sa výskum zameriaval na rôzne skupiny a medziskupinové procesy, zahŕňajúc etnicitu a v poslednej dobe uznajúc, že jedinci simultánne patria do rôznych skupín (a teda majú viac identít), čo vplýva na medziskupinovú komunikáciu.

LINGVISTICKÁ DIVERZITA V EURÓPE

Všetky kultúry majú vlastný jazyk, predstavujúci nástroj komunikácie medzi jej členmi, a tak je počet jazykov na svete vysoký. Niektorými jazykmi hovorí viacero etník a zároveň, niektoré národy hovoria viacerými jazykmi (napríklad Švajčiarsko alebo Belgicko tvoria regióny, v ktorých sa hovorí odlišným jazykom).

Podľa katalógu Ethnologue (Simons, Fennig, 2018) sa v súčasnosti vo svete hovorí 7 097 živými jazykmi. Berúc do úvahy počet tých, pre ktorých je daný jazyk materinským jazykom, 248 živých jazykov (3,5 % zo všetkých jazykov) nemá ani jedného zástupcu, pre ktorého by bol prvým jazykom a ďalších 151 jazykov je rodným jazykom pre jedného až deviatich ľudí. Cirka 80 % jazykov je rodným jazykom populácie menšej ako 100 000 ľudí. Čo sa týka distribúcie svetových jazykov, oblasťou s najvyššou lingvistickou diverzitou je Ázia, odkiaľ pochádza 2 300 jazykov, zatiaľ čo európskych jazykov je 288 (z toho je 76 inštitucionálnych jazykov). V rámci Slovenska bolo identifikovaných 15 živých jazykov (11 zavedených a štyri imigrantské), ktoré sú používané ako prvý jazyk. V Maďarsku sa používa ako materinský jazyk 21 živých jazykov, z toho je 17 zavedených a štyri imigrantské. Jedným z ukazovateľov jazykovej diverzity v krajine je podľa katalógu Ethnologue Greenbergov index diverzity, predstavujúci pravdepodobnosť, že dvaja náhodne vybraní ľudia v danej krajine budú mať odlišný materinský jazyk. Najvyššia miera diverzity je vyjadrená hodnotou 1, kedy žiadni dvaja ľudia nemajú ten istý rodný jazyk. Hodnota tohto indexu pre Slovensko 0,246 poukazuje na vyššiu lingvistickú diverzitu u nás v porovnaní s Českou republikou (0,072), Poľskom (0,051) alebo Maďarskom (0,033), ktoré patrí do dvadsiatky krajín s najnižšou lingvistickou diverzitou na svete. Inými slovami, pravdepodobnosť, že dvaja náhodne vybraní ľudia zo Slovenska majú odlišný rodný jazyk, je 24,6 %, zatiaľ čo v Maďarsku je to 3,3 %.

Bohatú lingvistickú diverzitu sa snaží chrániť aj Európska únia (EÚ). Namiesto presadzovania jednej alebo dvoch lingua franca má každý občan v korešpondencii s inštitúciami EÚ právo používať jeden z 24 oficiálnych

jazykov, volení zástupcovia majú právo hovoriť v ktoromkoľvek z úradných jazykov EÚ a všetky nariadenia EÚ a legislatívne dokumenty, s výnimkou írskoho jazyka, sa zverejňujú vo všetkých úradných jazykoch. Zároveň, znalosť viac ako jedného jazyka (multilingvizmus) je Európskou úniou považovaná za zásadnú kvôli posilneniu spoločenskej kohézie (Bradean-Ebinger, 2011). Viacjazyčnosť je zvlášť dôležitou pre menšinové skupiny.

Európska únia je domovom pre približne 40 miliónov ľudí, ktorí hovoria niektorým z viac ako 60 autochtónnych regionálnych alebo menšinových jazykov (European Union, 2018). Právny štatút týchto jazykov a rozsah ich podpory určujú jednotlivé štáty, pričom Európska únia podporuje jazykovú diverzitu v maximálnej možnej miere. Podľa Rámcového dohovoru o ochrane národnostných menšín (Council of Europe, 1995, 2016) má každý právo používať svoj menšinový jazyk na verejnosti i v súkromí, používať svoje meno a priezvisko v menšinovom jazyku a na jeho uznanie, ako aj právo umiestňovať označenia a ďalšie informácie súkromnej povahy viditeľné pre verejnosť v jazyku menšiny. Zákony zamerané na ochranu a podporu štátneho alebo úradného jazyka musia byť formulované tak, aby boli v súlade s týmito právami.

Občanom tvoriacim v Slovenskej republike národnostné menšiny alebo etnické skupiny zaručuje Ústava SR v čl. 34 ods. 1 a ods. 2 okrem iného právo rozširovať a prijímať informácie v ich materinskom jazyku a za podmienok ustanovených zákonom majú právo vzdelávať sa v ich jazyku a používať ho v úradnom styku. Používanie jazykov národnostných menšín dopĺňajú ďalšie všeobecne záväzné právne predpisy, a to najmä zákon č. 184/1999 Z. z. o používaní jazykov národnostných menšín v znení neskorších predpisov. Pre účely tohto zákona je podľa §1 ods. 1 jazykom menšiny deväť jazykov: bulharský, český, chorvátsky, maďarský, nemecký, poľský, rómsky, rusínsky a ukrajinský jazyk.

Legislatívna úprava jazykových práv menšín ovplyvňuje ich každodenný život, keďže, ako uvádza Bradean-Ebinger (2011), regulácia môže nielen chrániť práva menšín, a tak podporovať jazykovú diverzitu, no môže byť aj nástrojom jazykovej asimilácie.

Bilingvizmus

Všetky kultúry, ako už bolo uvedené, majú vlastný jazyk. Keďže jednotlivé kultúrne skupiny nežijú izolovane, je pre komunikáciu medzi nimi dôležitou znalosť cudzieho jazyka, iného ako je materinský jazyk jedinca. Ak jedinec

používa dva alebo viac jazykov, táto prax sa označuje termínom bilingvizmus (dvojjazyčnosť) alebo multilingvizmus (viacjazyčnosť). Podľa „najzúžšej“ definície je bilingválnym ten jedinec, ktorý dokáže perfektne rozprávať oboma jazykmi tak, že si to jednojazyční jedinci hovoriaci daným jazykom nevšimnú. Takýto stupeň zvládnutia jazyka sa zvyčajne získava v útlom detstve. Valdésová (2001) rovnako zručného jedinca v oboch jazykoch označuje ako mýticky bilingválnu osobu, ktorá len zriedka existuje v reálnom živote. V širšom ponímaní je viacjazyčným každý, kto dokáže komunikovať v inom jazyku aktívne (v ústnej a písomnej podobe) alebo pasívne (počúvať a čítať). Vzhľadom na internú rozmanitosť jazyka Laaksoová et al. (2016) ponúkajú (extrémny) pohľad, podľa ktorého je každý tzv. jednojazyčný jedinec bežne schopný používať viacero variet, dialektov alebo štýlov materinského jazyka, ergo je možné ho považovať za viacjazyčného.

Bilingvizmus sa neobmedzuje na jedincov s určitou socioekonomickou úrovňou, talentom na jazyky alebo dostupnosťou vzdelania. Najbežnejšia forma dvojjazyčnosti je podľa Bialystokovej a Werkerovej (2017) prirodzeným dôsledkom výchovy dieťaťa v domácnosti, kde nie je jazyk majority rodným jazykom.

Jedným z cieľov Európskej únie je, aby každý Európan okrem svojho materinského jazyka hovoril dvoma ďalšími jazykmi. Multilingvizmus je podporovaný, pretože, okrem iného, znalosť ďalšieho jazyka môže prispieť k tomu, aby si ľudia z rôznych kultúr lepšie rozumeli (European Union, 2018).

Podľa štúdie Eurobarometer o Európanoch a ich jazykoch z roku 2012 (European Commission, 2012a) viac ako polovica Európanov (54 %) je schopná viesť konverzáciu v inom ako je ich rodný jazyk, približne štvrtina z nich (24 %) dokáže hovoriť dvoma ďalšími jazykmi a jeden z desiatich hovorí aspoň tromi cudzími jazykmi. Štyria z piatich respondentov zo Slovenska uviedli, že hovoria iným jazykom okrem materinského dostatočne dobre na to, aby v ňom mohli viesť konverzáciu, 43 % z nich dokáže hovoriť aspoň dvoma jazykmi a 18 % ovláda aspoň tri cudzie jazyky na konverzačnej úrovni. V porovnaní s prieskumom v roku 2005 podiel tých, ktorí hovoria aspoň jedným ďalším jazykom, však na Slovensku výrazne klesol (o 17 percentuálnych bodov na 80 %). Najnižšia miera znalosti iného jazyka bola zaznamenaná v Maďarsku, kde až 65 % respondentov neovláda iný ako materinský jazyk. S tvrdením, že každý občan Európskej únie by mal hovoriť aspoň jedným ďalším jazykom ako je jeho materinský jazyk, súhlasilo 84 %

Európanov (86 % respondentov zo Slovenska). To, že poznať aj iný jazyk ako materinský je veľmi užitočné, si myslelo 88 % Európanov.

Podľa štúdie o Európanoch a ich jazykoch (European Commission, 2012b) k cudzím jazykom, ktorými Slováci hovoria najčastejšie, patria angličtina, nemčina a ruština. Znalosť týchto jazykov, považovaných za lingua franca v našom regióne, môže uľahčiť komunikáciu medzi ľuďmi, ktorí pochádzajú z rôznych krajín. Inou otázkou je znalosť a voľba jazyka pri komunikácii príslušníkov národnostných menšín na Slovensku s majoritou. V prieskume jazykovej stránky koexistencie Maďarov na južnom Slovensku realizovanom v tom istom roku (Dolník, Pilecký, 2012) sa vo vzorke, ktorú tvorili prevažne stredoškolskí študenti, 55 % respondentov slovenskej národnosti a 40 % respondentov maďarskej národnosti „často“ stretáva s tým, že občania maďarskej národnosti patriaci k mladej a strednej generácii sa nedokážu porozumieť v slovenskom jazyku a „nie často“ 23 % a 26 %.

Bilingvizmus je možné vnímať ako dynamický jav. Valdésová (2001) konštatuje, že v priebehu života sa môže bilingválny profil jedinca veľmi meniť, v závislosti od jeho alebo jej skúseností a vzdelania. Zároveň uvádza, že bilingvizmus u migrantov v Spojených štátoch má tendenciu pre špecifické vzorce v priebehu generácií. Mnoho jedincov z prvej generácie zostáva počas svojho života jednojazyčných, neosvojí si jazyk novej krajiny. Tí, ktorí sa stali bilingválnymi, stále preferujú materinský jazyk. Členovia druhej a tretej generácie pomerne dobre ovládajú jazyk majority (v uvedenej štúdii anglický), pričom u väčšiny z nich je nový jazyk uprednostňovaný, ak nie je dominantný. Nakoniec, v štvrtej generácii migrantov sa väčšina stala anglicky jednojazyčnými a iba niekoľkí z nich dokážu komunikovať v jazyku svojich predkov. Tento posun odráža asimilačné politiky v Spojených štátoch.

Jazyk v procese akulturácie

Predstavy jednotlivcov o akulturácii, procese psychologickej a sociálnej adaptácie pri trvalom styku dvoch alebo viacerých kultúr, sa môžu líšiť. Zmeny v rôznych doménach, zahŕňajúce správanie, postoje, hodnoty, ale aj kultúrnu identitu (Ryder, Alden, Paulhus, 2000), predstavujú možnosti v rozpätí od odmietania prvkov druhej kultúry a udržiavanie vlastnej, až po úplné podľahnutie dominantnej kultúre a jej prijatie (asimiláciu). Jedným z ukazovateľov akulturácie je používanie a preferencia jazyka. Osvojenie jazyka majority je významným faktorom akulturácie. Zvládnutie tohto jazyka ovplyvňuje schopnosť získať a udržať si prácu, podnikať, prístup k verejným

službám, ale aj ako občan plne participovať na živote spoločnosti (Siegel, 2018). Podľa Prúchu (2010) osvojenie jazyka imigrantmi pôsobí dvojako: prispieva k rýchlejšej adaptácii na nové prostredie a u ďalších generácií migrantov pôsobí ako faktor vzdľaňovania sa pôvodnej kultúre.

Pre jazykový prenos je obzvlášť dôležitou medzigeneračná kontinuita. Skupiny imigrantov a príslušníci národnostných menšín sa často snažia o udržanie svojej identity a kultúrneho dedičstva tým, že používajú svoj materinský jazyk a učia ho aj svoje deti (Liu, Volčič, Gallois, 2015). Výchovu detí a voľbu materinského jazyka ovplyvňuje viacero faktorov, okrem iných aj charakter manželstva. Väčšina rodičov žijúcich v endogamických maďarských manželstvách na Slovensku učí svoje deti maďarský jazyk a celkovo ich socializuje ako Maďarov, zatiaľ čo v zmiešaných slovensko-maďarských manželstvách väčšina rodičov svoje deti socializuje ako Slovákov (Csepeli et al., 2000, podľa Lanstyák, Szabómihály, 2005). Alba et al. (2002) pri skúmaní lingvistickej asimilácie tretej generácie Číňanov, Kubáncov a Mexičanov v Spojených štátoch zistili výrazný nárast percenta tých, ktorí v tretej (alebo neskoršej) generácii hovoria iba anglicky, a to aj v rodinách, v ktorých aspoň jeden z rodičov hovorí aj iným ako anglickým jazykom. Používanie domácich jazykov je na základe ich zistení najviac ovplyvnené zmiešanými manželstvami, ktoré určujú jazyk používaný dospelými.

Na vývoj jazyka u detí vplýva nielen rodina, ale aj ďalšie faktory, napríklad predškolské vzdelávanie, okolie, ako aj širšie prostredie a status oblasti mesta, v ktorom je dieťa vychovávané (Siegel, 2018). Podobne Lanstyák a Szabómihályová (2005) pri charakterizovaní bilingvizmu a udržiavania jazyka maďarskou národnostnou menšinou na Slovensku uvádzajú nasledujúce faktory ako dôležité pre udržanie jazyka a odklon od materinského jazyka: rodina, škola a etnická skladba danej obce. Deti, ktoré vyrastajú v slovenskom prostredí v zmiešaných rodinách, sa završene nenaucia maďarský jazyk, zatiaľ čo deti v maďarských obciach sú zvyčajne bilingválne.

Aj keď kritickú rolu pre získavanie materinského jazyka a druhého jazyka má rodina (Siegel, 2018), k udržaniu jazyka môže prispieť bilingválne vzdelávanie či vzdelávanie v jazyku menšiny. V niektorých štátoch (napr. v Anglicku, USA) je majoritou kritizované, že slúži skôr na podporu rozdielov, než na integráciu a asimiláciu menšinových jazykových komunit (Baker, 2001). Širší sociálny a politický kontext tak pri udržaní menšinového jazyka zohráva signifikantnú rolu.

Hatossová (2005) na základe analýzy udržiavania jazyka maďarskou diaporou v Queenslande v Austrálii dospela k záveru, že novšie ročníky maďarských imigrantov majú tendenciu viac doma hovoriť po maďarsky než generácia, ktorá prišla v 40. a 50. rokoch 20. storočia. Jedným z dôvodov, ktoré pozitívne vplyvajú na udržiavanie ich rodného jazyka a následne aj odovzdávanie svojim deťom, je zmena asimilačných politík a praktík v spoločnosti na multikultúrne politiky lingvistického a kultúrneho prispôsobenia sa. Jej zistenia predstavujú isté dôkazy o tom, že spoločnosť v Austrálii zaujíma priaznivý postoj k udržiavaniu jazykov menšín, čo podľa Hatossovej môže potenciálne viesť k nárastu bilingvizmu na úrovni spoločnosti.

DOMÉNY POUŽÍVANIA MENŠINOVÉHO JAZYKA

Jedným z centrálnych sociolingvistických konceptov je diglosia (Baker, 2001). Zatiaľ čo termín bilingvizmus sa používa na označenie schopnosti jedinca hovoriť dvoma jazykmi, používanie dvoch jazykov v spoločnosti sa označuje ako diglosia (Baker, 2001; Fishman, 1968). Pôvodne termín diglosia, tak ako ho predstavil Ferguson (1959), popisoval používanie dvoch alebo viacerých druhov toho istého jazyka istou komunitou v rôznych podmienkach, napríklad používanie lokálneho dialektu doma alebo pri rozhovore s priateľmi a štandardného jazyka na verejnosti. Jednotlivé druhy, vyššia varieta (označovaná jednoducho ako H z angl. *'high'*) a nižšia varieta (označovaná ako L z angl. *'low'*), majú rôzne funkcie. Kým v jednom type situácií je vhodné použitie H (napr. kázeň v kostole, politický prejav, prednáška na univerzite, noviny), v inej môže byť vhodnou iba varieta L (napr. inštrukcie sluhom, čašníkom alebo konverzácia s rodinou, priateľmi, kolegami).

Fishman (1968) spája rozmanitosť L s hodnotami ako sú intimita, priateľstvo, domov, s denným cyklom či skrátene s tým, čo je vnímané ako bežné, prirodzené dôsledky členstva v komunite. Na druhej strane, varietu H spája so statusom, kladie dôraz na interpersonálnu vzdialenosť, mocenské vzťahy, formálnu komunikáciu a rituály. Vychádzajúc z identifikácie s kultúrnymi hodnotami navrhol koncept piatich domén, v ktorých dominuje jedna z variet jazyka vo viacjazyčnom prostredí: rodina a priatelia, vzdelanie, náboženstvo, pracovná sféra a vládne orgány. V každej z nich je potrebné brať do úvahy vzťahy medzi jedincami, ktorí sú v interakcii, miesto a tému

(domény totiž neodkazujú na inkongruentné prípady, napr. interakcia medzi rodičom a dieťaťom v školskej triede).

Neskôr bol tento typ úvah aplikovaný aj na používanie jazyka majority a jazyka národnostnej menšiny, napr. Greenfield a Fishman (1970) študovali používanie španielskeho a anglického jazyka bilingválnymi Portoričanmi v New Yorku. Rozlišovanie jazyka s vyššou varietou a nižšou varietou je tak možné aj medzi jazykom majority a minority v rámci krajiny (Baker, 2001). Za jazyk s vyšším statusom je považovaný národný jazyk (toho ktorého štátu) a jazyk minority je percipovaný ako jazyk s nízkym statusom alebo ako podriadený jazyk. Rôzne jazyky alebo variety môžu byť používané v rôznych situáciách alebo pre rôzne účely, ako približuje tabuľka 2.1. Uvedené príklady ilustrujú, že nižšia varieta jazyka je s vyššou pravdepodobnosťou používaná v neformálnych, osobných situáciách, zatiaľ čo jazyk majority sa častejšie využíva vo formálnom, oficiálnom kontexte (Baker, 2001).

Tabuľka 2.1 Použitie rôznych jazykov na rôzne účely

Kontext		Jazyk majority (H)	Jazyk minority (L)
1.	Domov a rodina		✓
2.	Školstvo	✓	
3.	Masmédiá	✓	
4.	Podnikanie a obchod	✓	
5.	Sociálne a kultúrne aktivity v komunite		✓
6.	Korešpondencia s príbuznými a priateľmi		✓
7.	Korešpondencia s vládnyimi orgánmi	✓	
8.	Náboženské aktivity		✓

Zdroj: Baker, 2001, s. 44

Podľa Bakera (2001) jazyk majority je často vnímaný ako významnejší, elegantnejší a vhodnejší pre vzdelávanie. Jazyk s vyššou varietou je zvyčajne považovaný za ten, ktorý „otvára dvere“ vzdelaniu a ekonomickému úspechu jedinca.

Fenyvesiová (2005) na základe štyroch sociálnych a sociolingvistických profilov maďarských imigrantov v Spojených štátoch uvádza, že maďarský jazyk používajú v troch doménach, a to doma, s priateľmi a vo vzťahu

k náboženstvu. Takmer exkluzívne je používaný pri rozhovoroch s rodičmi a starými rodičmi, často pri komunikácii s manželom alebo manželkou a iba zriedkavo pri rozhovoroch s deťmi. Deti zo zmiešaných manželstiev rozumejú trochu maďarsky, no nehovoria plynule. Čo sa týka priateľských vzťahov, preferencia jazyka závisí od toho či interakcia prebieha medzi imigrantmi, alebo jedincami z druhej generácie. Rozhovor dvoch imigrantov prebieha zvyčajne v maďarskom jazyku, avšak menej často je vyžívaný pri interakcii imigranta a jedinca z druhej generácie a medzi priateľmi z druhej generácie je typicky používaný anglický jazyk. Doménu náboženstvo charakterizuje mix maďarčiny a angličtiny, keďže len zopár rímskokatolíckych kostolov ponúka omše v maďarskom jazyku. V ďalších dvoch doménach, vzdelávanie a práca, je používaná výhradne angličtina.

Používanie maďarského jazyka na Slovensku

Lanstyák a Szabómihályová (2005) uskutočnili podobnú sociolingvistickú analýzu ako Fenyvesiová (2005) v Spojených štátoch, o maďarskej menšine na Slovensku. Konštatujú, že v tom čase Maďari na Slovensku okrem súkromných domén (rodina a priatelia) používali svoj materinský jazyk na rôznych miestach, aj keď to do istej miery záviselo od typu bydliska. Tí, ktorí žijú v maďarskej lingvistickej oblasti, majú možnosť, aby ich deti navštevovali základnú školu s maďarským vyučovacím jazykom. Počet stredných škôl v danom období však požiadavky neuspokojoval v dostatočnej miere. Pokiaľ ide o doménu náboženstvo, mnohí maďarskí veriaci majú možnosť navštevovať bohoslužby konané v maďarskom jazyku, aj keď isté problémy spôsobuje nedostatok maďarských rímskokatolíckych kňazov. Na základe analýzy ďalších domén dospeli k záveru, že členovia maďarskej menšiny žijúci v maďarskej lingvistickej oblasti teoreticky môžu používať maďarský jazyk vo všetkých doménach, pri interakcii s rodinou a priateľmi, pri vzdelávaní, praktizovaní viery, v pracovnej sfére, pri komunikácii s vládami orgánmi, ale aj pri čítaní tlače, počúvaní rádia alebo v rámci sociálnych a kultúrnych aktivít v komunite. Na druhej strane, v obciach, kde prevažuje slovenská majorita, sa vo významnej miere (niekedy exkluzívne) používa slovenský jazyk.

Podľa údajov získaných vo vzorke 801 náhodne vybraných respondentov maďarskej národnosti v rámci projektu ENRI-East (Macháček, 2011) 76 % respondentov hovorilo doma najčastejšie po maďarsky, 21 % používalo

maďarský i slovenský jazyk a 3 % respondentov hovorili po slovensky. Mladšia generácia hovorila doma po maďarsky o trochu menej ako staršia generácia (72,4 % verzus 82,1 %). Bilingvizmus podporovala o niečo častejšie mladšia než staršia generácia (22,4 % a 14,1 %). Výskumníkov prekvapilo, že zhruba polovica respondentov v tomto výskume sa rozhodla pre verziu dotazníka v slovenskom jazyku. Znalosť slovenčiny bola respondentmi považovaná za efektívny nástroj sociálneho života, nebola percipovaná ako krok k asimilácii.

Satinská (2016) sa vo svojej štúdiu, realizovanej s využitím jazykovej biografie, zamerala na používanie maďarského jazyka na verejnosti. Na základe rozhovorov uskutočnených vo vzorke piatich bratislavských trojgeneračných viacjazyčných rodín zistila, že významnými faktormi ovplyvňujúcimi používanie maďarského jazyka na verejnosti sú spoločensko-politická situácia a individuálne skúsenosti respondentov. Respondenti a respondentky, ktorí mali negatívne skúsenosti, si vytvorili vlastné stratégie ako, kedy a či vôbec na verejnosti hovoriť po maďarsky. Inými slovami, niektorí respondenti si neuplatňovali svoje právo hovoriť na verejnosti v akomkoľvek jazyku.

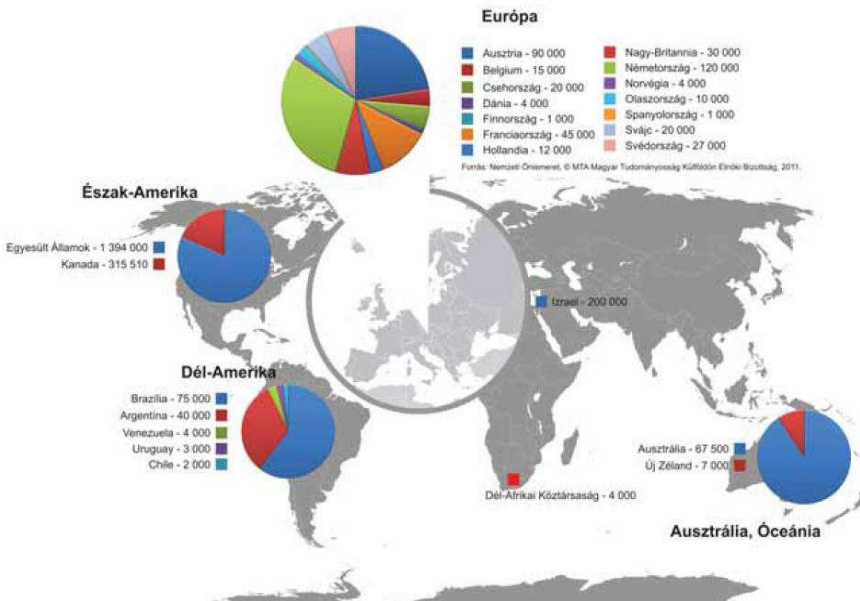
Na záver, zaujímavú štúdiu o používaní jazyka v súkromnej sfére cez analýzu značiek „pozor na psa“ v dvoch obciach na juhozápadnom Slovensku realizoval Laihonen (2016). Tento špecifický typ súkromných značiek na verejných priestoroch si zvolil kvôli tomu, že v mnohých častiach sveta sú pomerne bežné. Zároveň, v ním zvolenej oblasti bola snaha regulovať jazyk, v ktorom by mal byť popis uvedený. Keďže značky, ktoré našiel, boli nové, považuje ich za odraz aktuálnych politických, ideologických i ekonomických zmien. V bilingválnej obci Laihonen našiel osem typov značiek, ktoré boli prevažne v slovenskom jazyku. Jediná bilingválna značka (s upozornením v slovenskom i maďarskom jazyku) bola pomerne stará a obyvatelia obce v súvislosti s jej umiestnením zmätene uviedli: „Ale to nie je veľmi maďarská osoba“ (Laihonen, s. 383). Inými slovami, takéto označenie nebolo primerané, keďže sa považuje za výrazný prejav maďarskej identity. V obci s prevahou obyvateľov maďarskej národnosti identifikoval 17 variantov značiek. Aj v tejto obci boli značky v slovenskom jazyku (dva druhy), no v porovnaní s prvou obcou tu ľudia mali aj komerčne vyrobené značky v maďarskom jazyku, zakúpené v Maďarsku. Keďže miestni tvrdili, že „tu každý hovorí po maďarsky“, nevidia žiadny dôvod na to, aby značky boli (aj) v slovenskom jazyku. Jedna značka obsahovala iba obrázok psa, čím sa majiteľ vyhol

problémom s výberom jazyka. Napriek tomu, že obec je prakticky monolingválna, jedna z doma vyrobených značiek bola v slovenskom jazyku. Laihonen ponúka ako vysvetlenie príbeh svojho kolegu Lanstyáka, podľa ktorého sa Maďari na Slovensku môžu cítiť pri písaní v maďarčine neisto, keďže tak robia zriedka, a tak aj súkromné odkazy či nápisy píšu v slovenskom jazyku. Aj keď obchodné reťazce na Slovensku predávajú iba značky v slovenskom jazyku, 52 % privátnych značiek v sledovaných obciach bolo v maďarskom jazyku. Štúdia, okrem iného, poukazuje na to, že ak chceme porozumieť väčšiemu obrazu jazykovej politiky, je potrebné zamerať pozornosť aj na súkromné používanie jazyka, trebárs aj na prvý pohľad bezvýznamné označenia.

3

MAĎARSKÉ KOMUNITY V ZRKADLE ŠTATISTICKÝCH ÚDAJOV

Na celom svete žije približne 13,2 až 13,5 milióna osôb hlásiacich sa k maďarskej identite. V 30. rokoch 20. storočia bol počet Maďarov alebo príslušníkov maďarskej národnosti s maďarskými koreňmi odhadnutý na 11 528 600 osôb (Kocsis, 2011).

Zdroj: Gaszó (n. d.)

Obrázok 3.1 Maďari v jednotlivých krajinách sveta

Zber kvantitatívnych a kvalitatívnych demografických údajov o obyvateľoch hlásiacich sa k maďarskej identite žijúcich v rozličných krajinách sveta je problematický kvôli prameňom obsahujúcim informácie (napr. nejednotná metodológia sčítania obyvateľov, rôzne formy sčítania

a zberov údajov, subjektivita odhadov, atď.) a samotnému záujmu respondentov (záujem, ochota poskytnúť informácie).

Určenie počtu obyvateľov patriacich k maďarskej národnosti v rámci Európskej únie je tiež náročná úloha, a to aj napriek tomu, že sčítania obyvateľov v jednotlivých členských štátoch prebiehali v roku 2011 už harmonizovanejšie. Podľa Makkiovej (2013) výsledky získané zo sčítaní však nezobrazia reálny stav, pretože chýba napríklad spoločná metóda na zisťovanie údajov o počte migrantov a obyvateľov s dvojitým občianstvom či s dvojitou vlasťou (trvalý pobyt majú v materinskom štáte a zamestnaní sú v zahraničí). V tomto prípade sú získané hodnoty jednoznačne nižšie ako je reálny stav.

Jednotlivé štatistické úrady pripravujú výkazy o prisťahovaných osobách na základe prieskumov pracovného trhu. Lenže v tomto prípade sa stratia údaje o rodinných príslušníkoch (deti, nezamestnané manželky, partnerky). Spoločné nie sú ani výkazy sociálnych úradov o migrantoch uchádzajúcich sa o registračné číslo, ktoré je podmienkou prijatia do pracovného pomeru. Podľa Bekeho (2017) v takomto prípade zase chýbajú informácie o osobách vracajúcich sa naspäť do materinských krajín, alebo o tých, ktorí si našli druhú prácu v inom štáte. Navyše nie sú jednotné metodologické prístupy ani na zistenie etnickej identity (etnického pôvodu). Niektoré štáty ako Francúzsko alebo Rakúsko (ale aj iné krajiny) nekladú otázky vzťahujúce sa na etnickú príslušnosť. Beke a jeho kolegovia aj napriek rôznym metodologickým prekážkam odhadli pomocou komparácie a analýzy pozbieraných údajov približný počet Maďarov žijúcich v členských štátoch Európskej Únie na 600 tisíc osôb (pričom tu nie sú zarátaní Maďari žijúci v susedných štátoch Maďarska, okrem Rakúska; zrátané osoby sú zväčša Maďari s maďarským štátnym občianstvom).

Podľa Bekeho (2017) žije najväčšia maďarská komunita v západných krajinách vo Veľkej Británii v počte 250 000 osôb a v Nemecku v počte 192 340 osôb (ďalej v Rakúsku žije 72 390 osôb, vo Švédsku 16 676, v Holandsku 14 024, Španielsku 9 039, Írsku 8 648, Taliansku 8 181, Francúzsku 6 818, Belgicku 6 464, Dánsku 5 525 osôb atď.).

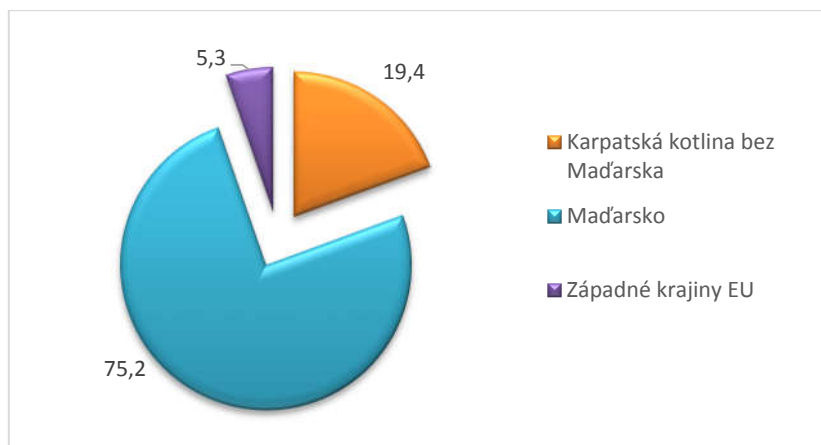
Zistenie počtu obyvateľov hlásiacich sa k maďarskej identite na ostatných kontinentoch tiež komplikujú metodologické problémy. Podľa údajov cenzu z roku 2000 si v USA vybralo maďarskú identitu 1 398 724 osôb (Bába, 2017), v roku 2006 sa počet osôb s maďarskou identitou (pôvodom) zvýšil na 1 563 081 osôb (Papp, 2011). Maďarským jazykom pritom v domacom

prostredí v roku 2000 hovorilo len približne 118 tisíc osôb (Bába, 2017). Po roku 1980 sa v Spojených štátoch počas sčítania pýtali na jazyk používaný v domácom prostredí a nie na materinský jazyk respondenta (Papp, 2011).

Sčítanie v Kanade v roku 2006 zaevidovalo 315 510 osôb s maďarským pôvodom (Papp, 2011), ale maďarským jazykom hovorilo v domácom prostredí zhruba 22 tisíc osôb (7 % z celkového počtu Maďarov). Kanadské sčítania okrem etnického pôvodu zisťujú aj rodný jazyk a jazyk používaný v domácom prostredí. Maďarský jazyk označilo za svoj materinský jazyk 75 595 osôb (24 %).

Podľa austrálskeho prieskum žilo v roku 2011 na kontinente 69 160 osôb s maďarskými koreňmi (Bába, 2017). Podľa Pappa (2011) v roku 2006 z 67 625 osôb s maďarským pôvodom označilo 21 565 osôb (32 %), že ovláda maďarský jazyk.

V Latinskej Amerike odhadol Papp (2011) počet obyvateľov s maďarským pôvodom medzi 33 a 50 tisíc osôb. Početná maďarská komunita žije v Izraeli, okolo 200 000 osôb. V Južnej Afrike možno nájsť obyvateľov s maďarským pôvodom v počte cca 4 000 osôb. (Magyar nemzetpolitika, 2013)

Zdroj: vlastné spracovanie na základe InfoRádió (2017) a Magyar nemzetpolitika (2013).

Obrázok 3.2 Podiel obyvateľov maďarskej národnosti v Európe

Na základe odhadov a sčítaní obyvateľov žije v súčasnosti na európskom kontinente približne 11 300 000 obyvateľov s maďarskou identitou (Obrázok 3.2), t. j. 85 % z celej populácie Maďarov a príslušníkov s maďarskou

identitou na celom svete. Mimo Európy žije približne 1 800 000 až 2 000 000 Maďarov alebo osôb s maďarskými koreňmi.

Príčinou značného počtu Maďarov žijúcich v zahraničí boli jednotlivé historické udalosti (napr. rozpad Rakúsko-Uhorska, politická migrácia po vypuknutí revolúcie, národnooslobodzovací boj v Maďarsku v roku 1956 atď.), ako aj hospodárske záujmy (napr. veľká hospodárska kríza, migračné vlny do zámoria, USA, Kanady, ekonomická migrácia do vyspelých štátov západnej Európy).

MAĎARI V SUSEDNÝCH ŠTÁTOCH MAĎARSKA

Po zániku Uhorska a vytýčením nových štátnych hraníc so susednými štátmi na základe Trianonskej zmluvy stratilo Maďarsko dve tretiny územia a polovicu obyvateľstva. Podľa posledného sčítania obyvateľov vykonaného maďarskými úradmi na území historického Maďarska v roku 1910 sa približne 3 300 000 osôb s maďarským materinským jazykom stalo obyvateľmi cudzích krajín, resp. nástupníckych štátov hraničiacich/susediacich s Maďarskom.

Podľa posledného sčítania v Uhorsku (1910) sa občanmi Československej republiky stalo 1 072 000 osôb s maďarským materinským jazykom, občanmi Rumunska 1 664 000 osôb a nového juhoslovanského štátu 600 000 osôb.

Tabuľka 3.1 Počet obyvateľov maďarskej národnosti v jednotlivých štátoch strednej Európy po Trianonskej dohode

Štát	Rok sčítania obyvateľov	Počet obyvateľov maďarskej národnosti
Rakúsko	1923	26 474
Československo	1921	761 823
Juhoslávia	1921	472 409
Rumunsko	1927	1 307 543
Spolu		2 568 249
Maďarsko	1928	7 147 053
Počet príslušníkov maďarskej národnosti v Karpatskej kotline		9 715 302

Zdroj: Fritz (1930)

Sčítania obyvateľov vykonané v prvej polovici 20. rokov 20. storočia v jednotlivých, resp. susedných krajinách Maďarska (Tabuľka 3.1) už zaregistrovali omnoho nižšie čísla počtu príslušníkov maďarskej národnosti, približne o 790 000 osôb menej (Fritz, 1930).

Tabuľka 3.2 Vývoj počtu Maďarov a obyvateľov maďarskej národnosti v Karpatskej kotline

Rok	Karpatská kotlina vrátane Maďarska	Maďarsko
1930	10 637,6	8 000,3
1941	11 946,2	8 655,8
1949	11 527,6	9 076,0
1960	12 565,5	9 786,0
1970	12 964,1	10 166,2
1980	13 403,3	10 579,9
1990	12 955,3	10 222,5
2000	12 016,2	9 546,4
2001	11 822,0	9 416,0

Zdroj: Kocsis (2011)

Podľa údajov v Tabuľke 3.2 počet obyvateľov s maďarskou identitou v Karpatskej kotline dosiahol maximum v roku 1980. Odvtedy prebieha jeho rýchle klesanie.

V roku 2001 počet zahraničných Maďarov žijúcich v susedných štátoch Maďarska poklesol o viac ako 290 tisíc osôb (Magyar nemzetpolitika, 2013) oproti stavu z obdobia tesne po zmene režimu (1989 – 1991). Ich počet, okrem Rakúska, sa v nasledujúcich rokoch ďalej znížil o 265 000 osôb (Magyar nemzetpolitika, 2013). Pokles príslušníkov maďarskej národnosti od roku 1989 do roku 2011 bol viac ako pol milióna (cca 550 000) osôb, čo potvrdili aj údaje z posledných sčítaní obyvateľov v okolitých štátoch v roku 2011. Údaje v Tabuľke 3.3 jednoznačne načrtli klesajúcu tendenciu počtu obyvateľov maďarskej národnosti žijúcich v susedných štátoch Maďarska.

Základné demografické faktory ako negatívny prirodzený prírastok, migrácia a asimilácia mali najväčší vplyv na vývoj populácie maďarskej národnosti. Niektoré demografické faktory v jednotlivých krajinách mali iný

charakter, ako aj rozmer. Napr. v Sedmohradsku a Vojvodine najväčšiu stratu vyvolávala emigrácia. Emigrovala najmä mladšia, vitálna generácia, v dôsledku čoho klesala pôrodnosť. Dovtedy mala na juhu Slovenska najväčší dosah na počet maďarskej národnosti asimilácia (Gyurgyik, 2005).

Tabuľka 3.3 Počet príslušníkov maďarskej národnosti v susedných krajinách Maďarska, 1989 - 2011

Štát	1989-1992	2001-2002	%	2011	%
Rakúsko	33 355	40 583	21,3	60 000 ¹	47,8
Chorvátsko	22 355	16 595	- 25,8	14 048	-15,3
Rumunsko	1 642 959	1 434 377	-11,7	1 268 444	-11,6
Srbsko	344 147	293 199	- 15,8	251 136	- 14,4
Slovensko	567 269	520 528	- 8,2	458 467	-11,9
Slovinsko	8 503	6 243	- 26,6	5 000 ²	- 19,9
Ukrajina	155 711	151 516	- 2,7	141 000	- 6,9
Spolu	2 756 430	2 463 141	- 10,61	2 198 095 ¹	- 10,76

Pozn.: ¹ odhad; ² sčítanie na základe registrov 2011, prieskum neskúmal národnostnú príslušnosť

Zdroj: Magyar nemzetpolitika (2013)

V roku 2011 (na základe sčítania) najpočetnejšia maďarská komunita (Tabuľka 3.3) naďalej žila v Rumunsku a druhé najväčšie spoločenstvo maďarskej národnosti sa nachádzalo na Slovensku. Najnižší pokles v počte maďarskej národnosti bol zachytený na Ukrajine. Najrozmernejšie straty sa týkali maďarských obyvateľov v Slovinsku (zhruba 20 %) a v Chorvátsku (zhruba 15 %), kde bolo maďarské obyvateľstvo prezentované v najnižšom počte.

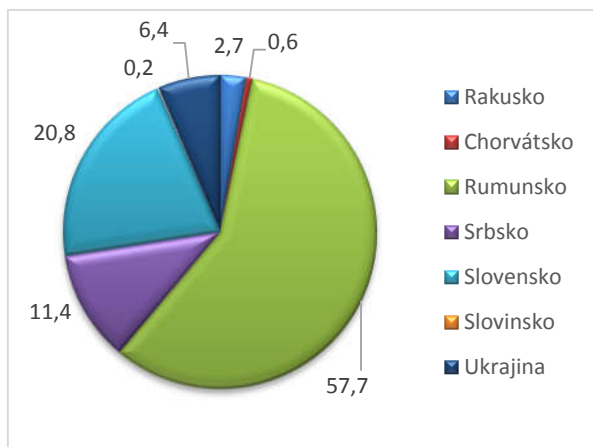
Je maďarská národnosť v Slovinsku ovplyvňovaná špecifickými faktormi, nakoľko pomer ubúdania Maďarov je najväčší v krajine, kde širokospektrálne národnostné práva patria medzi často citované pozitívne modely a životná úroveň presahuje štandard na kontinente? Autorka Kolláthová (2004) výstižne poukázala na „zákulisné“ problémy slovinských Maďarov, ktoré sú v podstate rovnaké ako v ostatných krajinách, len ich miera (sila) je odlišná. Vyplýva najmä zo sídelnej štruktúry tunajších Maďarov, ako aj zo spoločenskej mobility. Medzi dôležité negatívne procesy podľa Kolláthovej patrí postupné oslabenie národného uvedomenia maďarskej menšiny, ako aj oslabenie

spoločenskej prestíže maďarského jazyka a kultúry oproti slovinskej. Kolláthová za podstatný problém označuje aj nízky počet príslušníkov slovinských Maďarov, ktorí nebudú schopní „z vlastnej sily zabezpečiť potrebné personálne (...), hmotné (resp. kvalitný život zabezpečujúce) podmienky na zachovanie sa.“ (s. 200). Upriamila pozornosť na rozporný jav, ktorý je z jednej strany v spoločnosti prirodzený, z druhej strany oslabuje maďarskú komunitu a urýchľuje jej asimiláciu. Týmto javom sú zmiešané manželstvá, ktoré sú prirodzeným sprievodným javom spolužitia. Naproti tomu 80 % generácie pochádzajúcej zo zmiešaných manželstiev priznáva slovinskú národnosť. (Kolláth, 2004, s. 201). Predpokladá, že stav by sa mohol zlepšiť, keby si obyvatelia uvedomili rovnoprávnosť slovinskej a maďarskej kultúry a slovinského a maďarského jazyka, nato však slovinskí Maďari potrebujú dostatočnú materiálnu a duševnú silu.

Vývoj počtu obyvateľov Slovinska maďarskej národnosti je na zamyslenie, ale je to aj varovanie pre predstaviteľov maďarskej národnosti v iných krajinách, najmä na Slovensku, z dôvodu rovnakých charakteristických znakov asimilácie.

K strate v počte obyvateľov s maďarskou identitou dochádza aj v Maďarsku. V roku 2011 podľa oficiálnych údajov Štatistického úradu Maďarska (Központi Statisztikai Hivata, 2014) z celkového počtu populácie 9 937 628 osôb maďarskú národnosť označilo 8 504 492 obyvateľov, t. j. 85,5 %. Oproti roku 2001 počet predstaviteľov maďarského národa v roku 2011 klesol o 1 122 565 osôb. Za desať rokov to predstavuje 11,2% pokles populácie s maďarskou identitou. Úbytok obyvateľstva v Maďarsku sa za posledné roky zrýchlil. Stále sa zvyšujúce hodnoty mortality a klesajúce hodnoty pôrodnosti zvyšujú prirodzenú stratu populácie. Strata obyvateľov v roku 2017 bola o 40 100 osôb, t. j. o 18 % vyššia ako v roku 2016, keď úbytok tvorilo 33 990 osôb. (KSH: tavaly negyvenezzerrel, 2018). Starnutie obyvateľstva sa aj v Maďarsku stalo demografickým trendom. Značne stúpol počet obyvateľov v starších vekových kategóriách. Do roku 1970 pomer obyvateľov nad 65 rokov v rámci celej populácie bol pod 10 %, v roku 2016 už na 18 %. Index starnutia jednoznačne zdôrazňuje deformáciu populácie. Výstižnou ilustráciou toho je aj nasledujúci príklad: v roku 1870 na 100 detí pribudlo 8 starých ľudí, v roku 2016 už 128. (Brutális infografikán, 2017)

V Maďarsku počet obyvateľov ovplyvňuje okrem negatívnych ukazovateľov prirodzeného pohybu aj stále sa posilňujúca ekonomická migrácia, najmä u generácie v produktívnom veku.

Zdroj: Magyar nemzetpolitika (2013)

Obrázok 3.3 Podiel príslušníkov maďarskej národnosti podľa krajín Karpatskej kotliny, 2011

Keď zrátame pokles počtu Maďarov v materinskom štáte a príslušníkov maďarskej národnosti v okolitých štátoch, tak počet Maďarov v Karpatskej kotline medzi rokmi 1989 – 2011 klesol zhruba o 1,5 milióna osôb (Magyar nemzetpolitika, 2013).

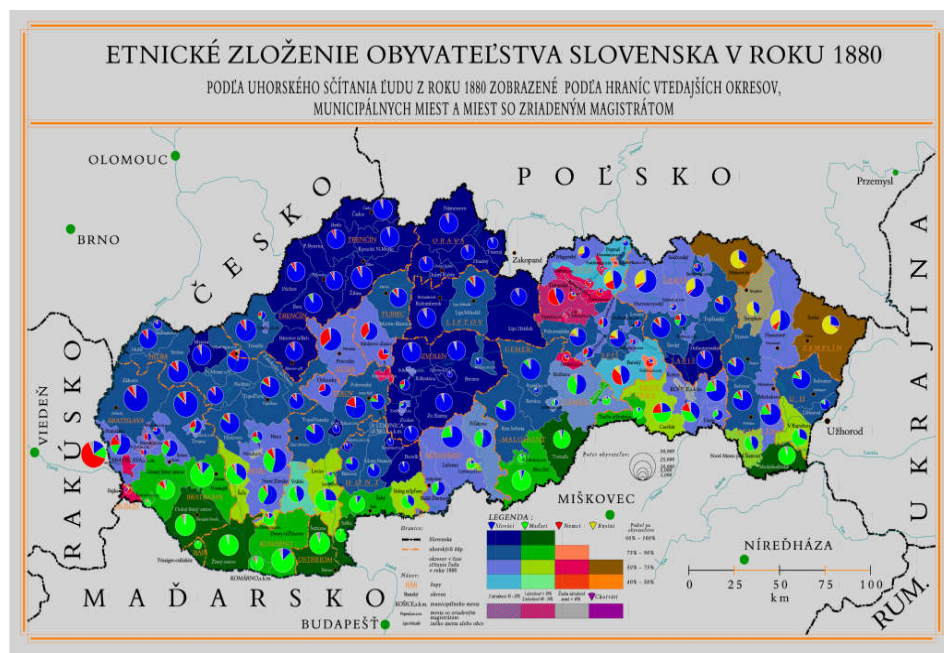
Okrem demografických procesov sa stal trendom ďalší faktor, ktorý tiež ovplyvnil stav etnického (národnostného) zloženia obyvateľstva, a to stúpajúci počet neodpovedajúcich respondentov (nevypĺňajúcich kolónky) na otázky zisťujúce národnostnú príslušnosť. Počet osôb neuznávajúcich etnickú príslušnosť v celej Európe za posledné obdobie vzrástol. Dôvody tohto javu môžu byť rozdielne, pritom treba konštatovať, že nikde nebola povinnosť odpovedať na danú otázku. Správanie (postoj) respondentov preto mohol byť ovplyvnený politickou atmosférou v krajine, ideologickou neutralitou alebo strachom o zlyhanie ochrany dát.

POHĽAD DO MINULOSTI ČESKOSLOVENSKEJ REPUBLIKY (1918 – 1938)

Oficiálne sčítanie obyvateľov vykonané po podpísaní Trianonskej zmluvy na území nástupníckeho štátu Československej republiky v roku 1921 zaevidovalo 744 621 obyvateľov s maďarskou národnosťou. Z toho na území

dnešného Slovenska žilo 634 827 osôb, (Popély, 1988) v podiele 21,48 % v rámci celkovej populácie. Podľa posledného sčítania vykonaného maďarskými úradmi v roku 1910 na území dnešného Slovenska žilo 884 309 Maďarov (Hablicsek, Tóth, Veres, 2004). Rozdiel medzi výsledkami dvoch sčítaní je dosť značný. Pritom obidve strany, slovenská a maďarská, považujú vlastné štatistické údaje za hodnoverné a údaje toho druhého za skreslené.

Podľa Kollaa (2008) je však ťažké odhadnúť akou mierou ovplyvnili okolnosti priebehu týchto dvoch sčítaní výrazný rozdiel vo výsledných číslach, ale ako jeden dôvod uvádza „rýchlu zmenu národnostnej identity etnicky rôznorodého a zmiešaného obyvateľstva v mestách alebo na jazykovo zmiešaných územiach.“

Zdroj: Slimák (2014) na základe údajov Štatistického úradu SR

Obrázok 3.4 Etnické zloženie obyvateľstva na území dnešného Slovenska podľa uhorského sčítania z roku 1880

Hoci súpisy (nap. conscriptio animarum), sčítania obyvateľov, štatistické údaje patria medzi dôležité pramene pri skúmaní etnického zloženia

(obyvateľov) populácie, napriek tomu nie je možné ich interpretovať ako neodvolateľné absolútne čísla a vyvodit' ďalekosiahle závery. Pri analýze týchto prameňov je potrebné brať do úvahy základné subjekty, ktoré v určitých prípadoch môžu mať odlišné záujmy: úrady, orgány, ktoré vykonávajú súpisy alebo sčítanie; osoba - úradník, vyslanec (ablegát), ktorý sčítanie skutočne vykonáva a záujmy sčítanej osoby.

Rovnako ako posledné sčítanie obyvateľov na území historického Maďarska, tak isto aj sčítanie vykonané v jednotlivých nástupníckych štátoch – vrátane Československa – si za prvotný cieľ vytýčili posilniť (aj štatistickú) pozíciu štátotvorného majoritného národa a vykazovať čím menej príslušníkov národnostnej menšiny a tým zdôrazniť národný charakter štátu.

Pred druhým sčítaním v Československej republike (keď nerátame tzv. Šrobárovo sčítanie z roku 1919), ktoré prebiehalo v roku 1930, maďarská politická elita očakávala pozitívne zmeny v počte príslušníkov maďarskej národnosti a predpokladala zvýšenie počtu príslušníkov maďarskej národnosti o 70 000 osôb (Popély, 1988). Na základe pozitívnych hodnôt prirodzeného rastu v rokoch 1925 – 1930 boli ich očakávania opodstatnené. Oficiálne československé údaje vykazovali (Popély, 1988) prirodzený prírastok maďarskej národnosti v počte 46 567 osôb medzi rokmi 1925 – 1930. Napriek tomu sčítanie z roku 1930 prinieslo opačné výsledky oproti očakávaniu maďarskej elity a počet príslušníkov maďarskej menšiny v republike klesol o 52 698 osôb. Komisári zaregistrovali 691 923 príslušníkov maďarskej národnosti, z toho na území dnešného Slovenska 571 988. Podiel príslušníkov maďarskej menšiny sa z 21,7 % v roku 1921 znížil na 17,8 %. Československý štatistický úrad sa snažil odôvodniť stratu v počte obyvateľov maďarskej národnosti. Za dôvod označili ešte príliš vysoký počet osôb maďarskej národnosti v roku 1921 a slabú národnú identitu Slovákov (najmä u pomadžarčených Slovákov) žijúcich na juhu Slovenska (Popély, 1988), ktorá sa za 10 rokov pod vplyvom Československej republiky posilnila. Pomadžarčení Slováci sa v roku 1930 už nebáli a prihlásili sa k slovenskej národnosti (resp. československej). Vysvetlenie je do dnešného dňa jadrom odpovedí (najmä u slovenských odborníkov) na výrazné zmeny v počte maďarského etnika na juhu Slovenska v daných rokoch.

Pritom za etnickými zmenami stáli vzájomne na seba nadväzujúce fakty ako: politické (zabezpečenie a používanie národnostných práv, školská politika, územnosprávne členenie, obmedzenie základných práv – strata

občianstva, politická migrácia); ekonomické (hospodárska politika štátu, ekonomická migrácia – vnútorná či zahraničná, konfiškácia majetku), sociálne (pozícia spoločnosti, sociálna istota); psychologické (nátlak štátu na jedinca, strach, obavy, nedôvera).

Okrem toho umelo vytvorenú národnosť „československú“ posilnil príchod českých zamestnancov po vzniku ČSR, najmä do štátnych orgánov, škôl, kultúrnych ustanovizní, súkromného sektora atď. V roku 1921 na Slovensku zaevidovali 71 733 Čechov, o 10 rokov ich počet stúpol na 120 926 osôb (Ďurkovská, 2009).

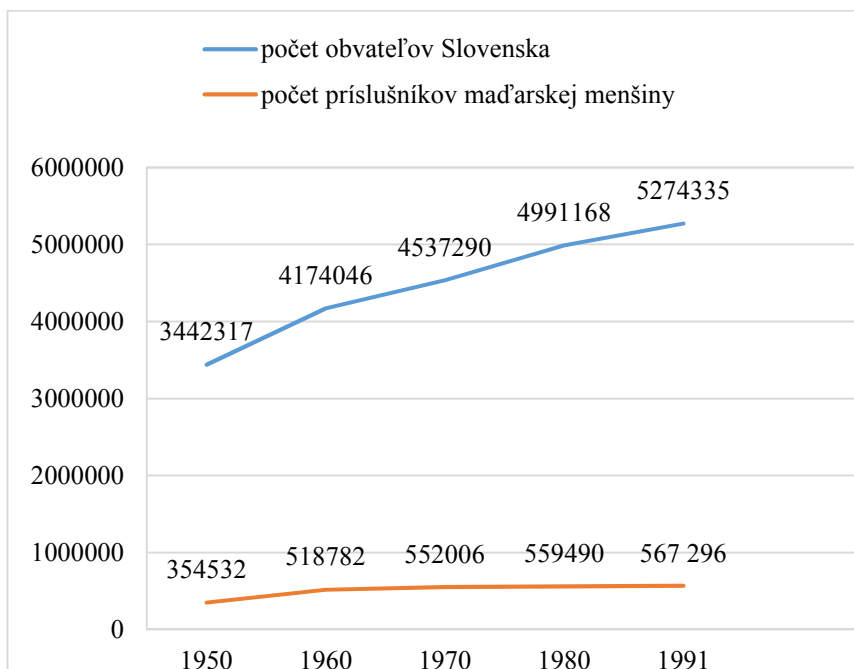
Hlavnými dôvodmi, ktoré ovplyvnili ubúdanie príslušníkov maďarskej menšiny na území dnešného Slovenska v medzivojnovom období sú:

- Presídlenie predstaviteľov strednej vrstvy maďarskej národnosti do Maďarska, do konca decembra 1920 išlo o 105 tisíc osôb (Ďurkovská, 2014), pri sčítaní obyvateľov v roku 1921 bolo viac ako 16 tisíc maďarských obyvateľov zaevidovaných za občanov s neprideleným štátnym občianstvom. Ich počet sa do roku 1930 zvýšil na viac ako 45 tisíc osôb (Ďurkovská, 2014).
- Dvojitá identita – viazaná na viaceré etniká a s tým spojená asimilácia, uznanie židovskej národnosti a dosiahnuté štatistické odpojenie Židov od Maďarov. Tamás Kiss za dôvod ubúdania príslušníkov maďarskej národnosti v Československu, ktoré bolo najvýraznejšie z okolitých štátov, označil obyvateľstvo s dvojitou identitou žijúce najmä v mestách južného Slovenska a Podkarpatskej Rusi, kde časť obyvateľov registrovaná s maďarským materinským jazykom nemala maďarský pôvod (Borsi, 2011).
- Konfiškácia majetku – strach o existenciu.
- Krivdy a poníženia – aj počas priebehu samotného cenzu.
- Narušenie kompaktnosti maďarského národnostného priestoru na juhu Slovenska: kolonizácia, umiestnenie vojenských posádok, ktoré tvorili predovšetkým vojaci československej národnosti.

CHARAKTERISTICKÉ ZNAKY DEMOGRAFICKÉHO POHYBU PRÍSLUŠNÍKOV MAĎARSKEJ NÁRODNOSTI (1948 – 2011)

Prvé sčítanie po druhej svetovej vojne prebiehalo v roku 1950, tesne po perzekúciách voči príslušníkom maďarskej a nemeckej národnosti, po období, keď si československá vládna politická elita vytýčila za cieľ vybudovať novú

republiku bez neslovanských národnostných menšín a vytvoriť národný štát. Najmä v dôsledku deportácií do Čiech, výmeny obyvateľstva, reslovakizácie, konfiškácie majetku, odobrania kultúrnych a politických práv počet Maďarov poklesol v rokoch 1930 – 1950 o takmer 40 %. (Majo, Šprocha. 2016).

Vlastné spracovanie na základe údajov databázy Databanka Maďarov na Slovensku (Fórum inštitút pre výskum menšín, 2018).

Obrázok 3.5 Celková populácia na území dnešného Slovenska, počet príslušníkov maďarskej národnosti v rokoch 1950 – 1991 (v absolútnych číslach)

Po druhej svetovej vojne pokračovali tendencie z medzivojnového obdobia a znova sa zisťovala národnosť obyvateľov (Tišliar, Šprocha, 2017) prostredníctvom slobodného vlastného rozhodnutia sčítanej osoby. Výsledky sčítania v roku 1960 a 1970 už priniesli vyššie hodnoty v podiele obyvateľov maďarskej národnosti. V roku 1960 (Obrázok 3.5) sa podiel maďarskej národnosti zvýšil na 12,4 % (v abs. číslach 518 782 osôb) a do roku 1970 len mierne znížil na 12,2 %, pritom počet príslušníkov maďarskej národnosti sa zvýšil na 552 006 (Fórum inštitút pre výskum menšín, 2018). Rast počtu príslušníkov maďarskej národnosti mierne ovplyvnila aj pozitívna zmena vo

vývoji prirodzeného prírastku. Najväčšiu zásluhu v raste maďarskej populácie v šesťdesiatych a sedemdesiatych rokoch 20. storočia mali reslovakizanti, ktorí sa znovu hlásili k maďarskej identite.

Tabuľka 3.4 Podiel národností v percentách podľa jednotlivých sčítaní obyvateľov, 1950 – 2001

Národnosť	1950	1960	1970	1980	1991	2001
slovenská	86,6	85,3	85,5	86,5	85,7	85,8
česká	1,2	1,1	1,0	1,1	1,0	0,8
maďarská	10,3	12,4	12,2	11,2	10,8	9,7
ukrajinská ¹⁾	1,4	-	0,9	0,7	0,3	0,2
rusínska ¹⁾	-	-	-	-	0,3	0,4
rómska ²⁾	-	-	-	-	1,4	1,7
ostatné	0,5	1,2	0,4	0,4	0,5	1,4

Pozn.: (–) na mieste čísla znamená, že údaj nie je k dispozícii alebo je nespoľahlivý

¹⁾ V rokoch 1950 až 1980 sa rusínska a ukrajinská národnosť zisťovali spolu

²⁾ do roku 1991 sa rómska národnosť samostatne nezisťovala

Zdroj: Infostat (2009)

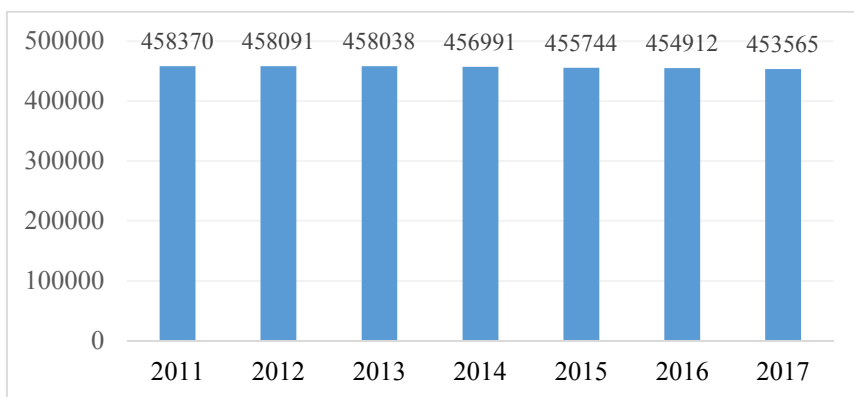
V sedemdesiatych a osemdesiatych rokoch pozitívny vývoj v prirodzenom prírastku ešte pokračoval, ale asimilácia už zanechala svoje stopy na počte obyvateľov s maďarskou národnosťou.

Život príslušníkov maďarskej národnosti na juhu Slovenska po roku 1960 okrem rôznych politických udalostí priamo ovplyvnila aj hospodárska politika režimu a s tým súvisiaci hospodársky vývoj (napr. ekonomická migrácia, socialistická industrializácia, cieľavedomé umiestnenie priemyselných závodov v centrách jednotlivých regiónov južného Slovenska), ako aj kultúrna, vzdelávacia politika a politika vo verejnej správe vládnucej moci.

V druhej polovici 20. storočia dosiahol počet príslušníkov maďarskej národnosti najvyššiu hodnotu v roku 1991 – v počte 567 296 osôb. Koncom deväťdesiatych rokov sa vývoj počtu maďarskej národnosti dostal do negatívneho pólu. Výsledky prvého sčítania v novom storočí v roku 2001 už poukázali na negatívny trend. Počet príslušníkov maďarskej národnosti bol nižší o 47 036 osôb ako pred desiatimi rokmi, v roku 1991. Podiel v rámci celkovej populácie krajiny z 10,8 % klesol na 9,7 % (Infostat, 2009)..

Národnosťou sa rozumie príslušnosť k národu alebo etnickej skupine, vyznačovala sa podľa vlastného rozhodnutia. Nebol určujúci materinský jazyk, ani reč, ktorú obyvateľ používal alebo ovládal, ale vlastné rozhodnutie obyvateľa o príslušnosti k určitému národu, národnostnej menšine alebo etnickej skupine. Národnosť detí do 15 rokov sa vyznačila podľa národnosti rodičov. Ak mali rodičia rôznu národnosť, národnosť dieťaťa sa vyznačila podľa národnosti jedného z rodičov. (Hrášková, 2012, s. 105)

Podiel maďarskej národnosti (2011) na základe sčítania sa znížil na 8,5 % z celkovej populácie Slovenska. Údaje Štatistického úradu SR od roku 2012 naďalej zachytávajú negatívny vývoj (ktorý sa dá považovať už za dlhodobý) v počte príslušníkov maďarskej národnosti Slovenska (Obrázok 3.6), ich počet (ako aj podiel) od roku 2012 do 2016 síce mierne, ale ďalej klesal (Tabuľka 3.5).

Zdroj: Čičvákova, Kašková, Kostiščová (2018)

Obrázok 3.6 Vývoj počtu príslušníkov maďarskej národnosti, 2011 – 2017

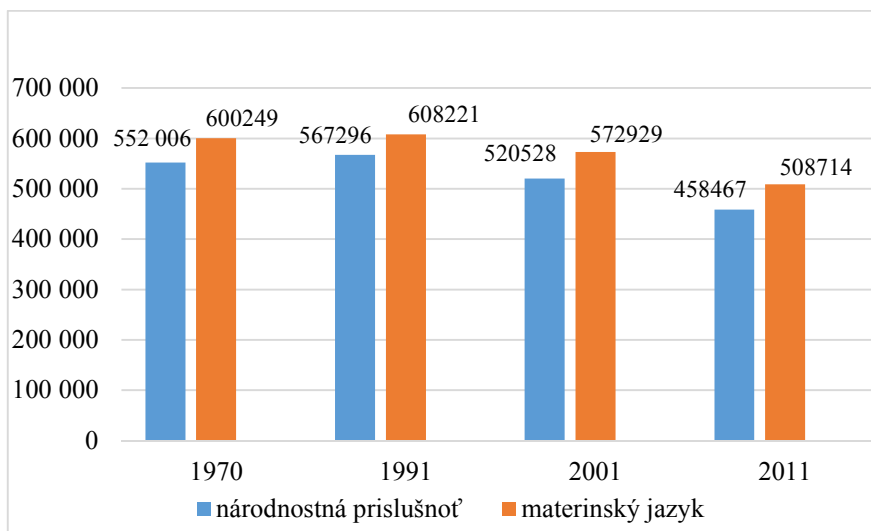
Tabuľka 3.5 Podiel príslušníkov maďarskej národnosti, 2011 – 2016

Roky	2011	2012	2013	2014	2015	2016
%	8,50	8,47	8,46	8,43	8,40	8,37

Zdroj: Štatistický úrad SR (2017a)

V druhej polovici 20. storočia sa len v rámci dvoch sčítaní vyskytli otázky týkajúce sa materinského jazyka, a to v rokoch 1970 a 1991. V rámci prvých dvoch sčítaní obyvateľov a domov v 21. storočí v rokoch 2001 a 2011 bol zber údajov o materinskom jazyku považovaný za štandard.

Materinský jazyk je jazyk, ktorým s obyvateľom prevažne hovorili rodičia v jeho detstve. Ak s obyvateľom hovorili rodičia rôznymi jazykmi, vyznačil ten jazyk, ktorým s dieťaťom hovorila matka. Materinský jazyk nemusel byť zhodný s národnosťou. Najčastejšie používaný jazyk je jazyk, ktorý obyvateľ najčastejšie používa doma, v zamestnaní alebo v škole bez ohľadu na to, či pracuje alebo študuje v SR alebo v zahraničí. Je to jazyk, ktorý obyvateľ bežne používa v osobnom a spoločenskom živote. Odpoveď vyjadrovala subjektívny názor obyvateľa a obyvateľ ju uvádzal podľa vlastného rozhodnutia. Údaj o najčastejšie používanom jazyku nemusel byť zhodný s údajom o materinskom jazyku alebo s údajom o národnosti. (Hrášková, 2012, s. 106)

Zdroj: Fórum inštitút pre výskum menších (2018)

Obrázok 3.7 Počet príslušníkov maďarskej národnosti a s maďarským materinským jazykom

Počet obyvateľov s maďarským materinským jazykom vo všetkých štyroch sčítaniach bol vyšší ako počet príslušníkov maďarskej národnosti (Obrázok 3.7).

Maďarský jazyk za materinský označilo 508 714 osôb, t. j. 9,4 % z celej populácie Slovenska. V roku 2011 v porovnaní so sčítaním v roku 2001 počet obyvateľov s maďarským materinským jazykom poklesol o 64 215 osôb. Za 40 rokov, od roku 1970 do roku 2011, strata v počte obyvateľov s maďarským materinským jazykom bola 91 535 osôb. Zo štyridsať ročnej straty, z 91 535 osôb skoro dvojtretinové ubúdanie (64 215) nastalo v poslednom medzi cenzovom období. Tempo ubúdania príslušníkov s maďarským materinským jazykom sa za desať rokov, od roku 2001 do roku 2011, značne posilnilo.

Tabuľka 3.6 Podiel obyvateľov s maďarským materinským jazykom

1970	1991	2001	2011
13,2 %	11,5 %	10,7 %	9,4 %

Zdroj: Fórum inštitút pre výskum menšín (2018)

Sčítanie obyvateľov, domov a bytov v roku 2011 prvýkrát v histórii sčítaní na Slovensku informovalo aj o jazyku používanom na verejnosti a v domácnosti. Najčastejšie používaným jazykom na verejnosti je slovenský jazyk (80,4 %). Druhým jazykom v poradí je maďarský jazyk (7,3 %). Za maďarským jazykom nasleduje rómsky jazyk (0,7 %) a rusínsky jazyk (0,5 %). Maďarský jazyk najviac používajú na verejnosti obyvatelia Nitrianskeho kraja (21,6 %) a Trnavského kraja (19,2 %) (Sčítanie obyvateľov, domov a bytov 2011, 2015).

V domácnostiach sa najčastejšie používa slovenský jazyk (73,3 %). Maďarský jazyk je aj v tomto prípade na druhom mieste (8,7 %). Nasleduje rómsky jazyk (2,4 %) a rusínsky jazyk (0,9 %). Maďarský jazyk v domácnosti používa najviac obyvateľov v Nitrianskom kraji (25,3 %) (Sčítanie obyvateľov, domov a bytov 2011, 2015).

Ubúdanie počtu príslušníkov maďarskej národnosti vyvolávali vzájomne súvisiace – nadväzujúce faktory:

- prirodzený demografický pohyb,
- mechanický demografický pohyb,
- urýchlený asimilačný proces.

V súvislosti s prirodzeným demografickým pohybom rast počtu obyvateľov maďarskej národnosti je v súčasnosti spôsobený najmä stúpajúcim priemerným vekom dožitia, so znižujúcim ukazovateľom pôrodnosti a rastúcou úmrtnosťou. Dôsledkom toho sa od polovice 90. rokov 20. storočia hodnoty prirodzeného prírastku dostali do negatívneho poľa a proces pokračuje do dnešného dňa.

Tabuľka 3.7 Natalita, mortalita a prirodzený prírastok príslušníkov maďarskej národnosti vo vybraných rokoch 1921, 1951, 2001, 2011 (podiel)

Rok	Natalita		Mortalita		Prirodzený prírastok	
	SR	Maďarská národnosť	SR	Maďarská národnosť	SR	Maďarská národnosť
1921	38,2	37,0	21,1	21,8	17,1	15,2
1951	28,7	24,9	11,5	13,3	17,1	11,6
1991	14,9	11,8	10,4	11,1	4,5	0,8
2001	9,5	8,1	9,7	10,7	-0,2	-2,6
2011	11,3	8,0	9,6	9,3	1,7	-1,2

Zdroj: Fórum inštitút pre výskum menšín (2018)

Priemerný vek obyvateľov Slovenska v roku 1921 dosiahla 27,4 a v roku 2011 už 38,6. U príslušníkov maďarskej národnosti boli tieto hodnoty vyššie, v roku 1921 bol priemerný vek príslušníkov maďarskej národnosti 28,2 rokov, v roku 2011 sa zvýšil na 41,8 rokov (Fórum inštitút pre výskum menšín, 2018).

Znižujúce ukazovatele pôrodnosti, odkladanie materstva do vyššieho veku, zlepšenie kvality života a z toho vyplývajúca postupne sa zvyšujúca priemerná veková hodnota prinášajú so sebou starnutie obyvateľstva aj maďarskej národnosti.

Starnutie populácie je celoeurópskym trendom, s ktorým bojujú vyspelé krajiny. V nasledujúcich rokoch sa bude starnutie obyvateľstva ešte viac stupňovať. Na Slovensku podiel obyvateľov v poproduktívnom veku sa z 11,4 % (2001) zvýšil na 12,7 % (Hrašková, 2012)

Formou mechanického demografického pohybu je skrytá migrácia. Presné údaje o slovenských štátnych občanoch, ktorí pracujú alebo študujú v zahraničí nie sú. Podľa Lamplovej (2017) niektoré odhady udávajú čísla

okolo 300 – 400 tisíc. Údaje o počte príslušníkov maďarskej národnosti zachytených v skrytej migrácii tak isto nie sú (Lamplová, 2017), ale demografické prieskumy poukázali na to, že skrytá migrácia tiež ovplyvňuje ubúdanie počtu príslušníkov maďarskej národnosti.

Lamplová (2017) uviedla aj ďalší typ migrácie, ktorá má silnejší dosah na zníženie počtu príslušníkov maďarskej národnosti, a to prisťahovanie slovenských obyvateľov do oblasti (obce, miesta) obývaných príslušníkmi maďarskej národnosti.

Významným katalyzátorom urýchleného asimilačného procesu sú zmiešané manželstvá. Od roku 2005 (Gyurgyík, 2014) sa podiel zmiešaných manželstiev, kde jedna strana mala maďarskú národnosť, zvýšil (26,4 % v období rokov 1996 – 2000; 26,7% v období 2001 – 2005; 28,9% v období 2006 – 2010).

Po roku 2000 počet ročne uzavretých zmiešaných manželstiev bol skoro rovnaký, v roku 2001 bolo uzavretých 488 manželstiev, v roku 2011 sa počet zvýšil na 520. Najviac uzavretých zmiešaných manželstiev (s maďarskou účasťou) zaregistrovali v roku 1983 v počte 1 153. (Gyurgyík, 2014).

Problémom v zmiešaných manželstvách, resp. zmiešaných (exogamných) rodinách sa stáva prenos etnickej identity. Dieťaťa môže prebrať:

- etnicitu jedného z rodičov (nastane otázka: ktorý rodič má rozhodujúci vplyv a na základe akého princípu);
- môže vzniknúť dvojité identity (závisí od vzájomnej tolerance rodičov, uznania a váženia si kultúry, jazyka toho druhého; obidve kultúry, jazyky rodičov sú rovnocenné);
- rozdielna etnická identity dieťaťa.

Ďalším faktorom, ktorý môže mať dopad na zistené údaje, je tendencia nepriznania – neudávania národnostnej príslušnosti, napríklad v roku 2011 neuviedlo žiadnu národnosť 382 493 osôb (Štatistický úrad SR, 2017a).

Zo všetkých vymenovaných už dlhotrvajúcich faktorov ovplyvňujúcich počet príslušníkov maďarskej národnosti najdôležitejšiu úlohu hrá pokles pôrodnosti maďarského obyvateľstva, vplyv skrytej migrácie, asimilačný proces a zmena (striedanie) identity (Gyurgyík, 2009).

4

VÝVOJ DEMOGRAFICKÉHO POHYBU MAĎARSKEJ KOMUNITY V KOŠICIACH

Etnická štruktúra mesta a vývoj počtu príslušníkov jednotlivých národností patria medzi otázky, ktoré pútajú pozornosť nie len bádateľov, ale aj širokej verejnosti. O etnickom charaktere (používanie jazyka) mesta do dnešného dňa prebiehajú diškurzy nie len medzi jednotlivými predstaviteľmi slovenskej a maďarskej historiografickej obce, ale pozornosť danej otázke venuje občas aj širšia verejnosť.

Výstižne zadefinoval charakter problematiky etnických pomerov mesta za posledné dve storočia historik Ficeri (2016):

Obyvateľstvo Košíc prekonalo v priebehu 19. a 20. storočia niekoľko etnonacionálnych transformácií, ktoré záviseli od postupu modernizačných procesov, ako aj implementovania idey nacionalizmu politickými elitami štátnych útvarov, do ktorých mesto v jednotlivých obdobiach svojho vývoja patrilo. Na jednej strane tu bola snaha o maďarizáciu jeho obyvateľstva zo strany uhorských/maďarských úradov pred rokom 1918 a v rokoch 1938 – 1945, na druhej strane snaha o (čecho)slovakizáciu (česko)slovenskými autoritami v rokoch 1918 – 1938 a po roku 1945. Zároveň s asimilačnými procesmi prebiehal proces privlastňovania si mesta, jeho dejín, kultúrneho a politického významu oboma navzájom si konkurujúcimi národnými elitami. (s. 220)

KRÁTKY POHĽAD DO MINULOSTI - RETROSPEKTÍVNE ÚDAJE Z DRUHEJ POLOVICE 19. STOROČIA

Spoľahlivý počet obyvateľov patriacich do jednotlivých etnických skupín žijúcich v Košiciach pred moderným sčítaním obyvateľov sa pravdepodobne nedá zistiť. Do 18. storočia nie je možné určiť ani presný počet obyvateľov. Doboví historici, geografi mohli tieto údaje o obyvateľstve vydedukovať len zo sekundárnych prameňov, ktorých primárnym cieľom nebolo zistiť počet

obyvateľov, ale obsahovali cenné informácie, napríklad desiatky, urbáre, cirkevné schematizmy, daňové súpisy. (Regináčová, Gergely, 2011)

Na rekonštrukciu etnického zloženia mesta pred moderným sčítaním obyvateľov sú k dispozícii len odhady spoliehajúce sa na sekundárne pramene. Na základe odhadov doplnených informáciami z písomných materiálov (napr. cestopisy, denníky) možno konštatovať, že populáciu mesta tvorili najmä ľudia rozprávajúci po maďarsky, nemecky a slovensky. Podiel jazykov sa neustále menil pod vplyvom politických, hospodárskych udalostí a demografických faktov (epidémie, požiare, atď.).

Pred 17. storočím sa striedala prevaha medzi maďarskou a nemeckou populáciou. V 16. storočí boli v prevahe pravdepodobne obyvatelia, ktorí rozprávali nemecky, v 17. storočí už maďarsky hovoriaci.

István Kniezsa (podľa Paládi-Kovács, 2017) sa na základe mien daňovníkov snažil určiť etnické pomery mesta v 18. storočí:

Súpis obyvateľov – daňovníkov Košíc v roku 1650 ukázal značnú prevahu Maďarov. Zo zrátaných 676 osôb len 89 malo nemecké meno, u 87 meno nebolo isté (z toho 16 sa vzťahovalo na etnickú príslušnosť: Tóth, Németh, Lengyel, Török, Rác atď.), 10 osôb mohlo byť na základe mena považovaných za slovanské. Ostatné priezviská, 490, boli maďarské. Podľa toho je za Maďara potrebné považovať 80-85 % obyvateľov z približne 1 650 Košičanov. (s. 255)

István Acsády (1896) tiež vychádzal z mien daňovníkov. Jeho zistenia (odhady) o národnostnej štruktúre mesta obsahuje Tabuľka 4.1.

Tabuľka 4.1 Počet daňovníkov Košíc a ich etnická príslušnosť v roku 1715 a 1720

Rok	Celkový počet daňovníkov	Z toho		
		Maďar	Nemec	Slovák alebo Rutén
1715	306	205	62	39
1720	272	194	53	25

Zdroj: Acsády (1896, s. 197)

Acsády (1896) sa pokúsil odhadnúť aj celkový počet obyvateľov mesta. Konštatoval, že „Košice neboli ľudnaté, zaľudnené (...) stav obyvateľov vrátane všetkých spoločenských vrstiev, hodnostárov a vojakov len–len

presiahol počet 4 000“ (s. 197). Predpokladal, že populáciu mesta v 71,32 % tvorili Maďari, 19,49 % Nemci a 9,19 % Slováci. V absolútnych číslach to znamenalo, že v meste mohlo byť 2 840 Maďarov, 800 Nemcov a 360 Slovákov. Pri interpretácii odhadov (zistení) Acsádyho treba zdôrazniť, že počet daňovníkov nebol totožný/rovnaký s počtom obyvateľov mesta. Jeho čísla sú viac - menej skreslené.

Slovenské etnikum zaznamenalo väčší podiel v rámci etnickej štruktúry mesta v 19. storočí. Fényes (1851) vychádzal z vojenského súpisu a určil počet a etnickú štruktúru obyvateľov Košíc (Tabuľka 4.2). Pri interpretácii údajov treba brať do úvahy termín realizácie rakúskeho súpisu, ktorý prebiehal po porážke oslobodzovacieho boja, v období neoabsolutizmu, ako aj zámer samotného rakúskeho sčítania

Tabuľka 4.2 Odhadovaná etnická štruktúra obyvateľov mesta Košice v roku 1851

Etnická príslušnosť	Počet
Maďarské obyvateľstvo	2904
Slovenské obyvateľstvo	4738
Nemecké obyvateľstvo	1592
Izraeliti	729
Rusi	113
Rómovia	100
Domáci a zahraniční cudzinci	2838
Spolu	13 034

Zdroj: Fényes (1851)

Okrem odhadov odborníkov o jazykovom pomere mesta podávajú zaujímavé poznatky i niektoré zachované písomné materiály, ako napr. cestopisy, denníky známych umelcov, cestovateľov, ktorí sa zastavili alebo sa dlhšie zdržiavali v meste.

Sándor Petőfi (2002) po návšteve Košíc (1845) napísal jeden riadok do cestopisu, ako spomienku na Košice: “kde som maďarské slová ledva počul“. Známa operná speváčka, Déryné Széppataky Róza viackrát vystupovala v Košickom divadle. Do denníka si tiež zapísala vlastné skúsenosti so slovenským jazykom:

Boli sme pozvaní na obed k niektorým šľachtickým rodinám, ale ma prekvapilo, keď pri stole počas obsluhy rozkazy odzneli v slovenskom jazyku; okrem toho aj ženy medzi sebou rozprávali po slovensky. (...) No bola pani Dérycska (...) No a na trhu, nič nevieme kúpiť, oni nás, mi ich nerozumieme. Na ulici nepočuť žiadne maďarské slová. V panských domácnostiach rozprávali po maďarsky, ale veľmi chybné a málo. Muži veľkou vehemenciou tvrdili, že hoci rozprávajú po slovensky, srdcom a duchom sú Maďarmi a že budú podporovať maďarské herectvo – a tak to bolo. (Déryné, 1955a)

Po druhej návšteve v denníku už zachytila iné pomery: „Doposiaľ človek len slovenskú reč počul a teraz ľudia všade rozprávajú po maďarsky.“ (Déryné, 1955b) Ešte poznamenala, „že mešťania nadšene sa ponáhľali do divadla, hoci dovtedy podporovali nemecké“ (Déryné, 1955b).

Prvé maďarské (uhorské) úradné sčítanie na území historického Maďarska prebiehalo v roku 1870. Skoršie sčítania z rokov 1784-87, 1850 a 1857 kvôli historickým okolnostiam maďarská odborná verejnosť nepovažuje za maďarské.

Po roku 1870 sčítania už prebiehali v 10-ročných intervaloch pod vedením štatistického úradu (Országos Magyar Királyi Statisztikai Hivatal, Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal). Zistenia zo sčítaní z obdobia dualizmu už pomôžu vytvoriť korektný obraz o vývoji populácie Košíc.

Počet obyvateľov v dualistickom období nerovnomerne rástol. V prvých desiatich rokoch 20. storočia bol prirodzený prírastok najvyšší a zároveň bola migrácia najnižšia. Ďalšie desaťročné obdobie so svojimi historickými udalosťami (prvá svetová vojna, rozpad Uhorska) už zmenilo demografické krivky v celkovom pohybe populácie, zabrzdiло prirodzený pohyb a posilnilo mechanický (Tabuľka 4.3).

Iný pohľad na štruktúru obyvateľstva v dualistickom období získame, ak sa na štruktúru obyvateľstva pozrieme cez miesto ich narodenia, zisťované v jednotlivých sčítaniach. Na základe týchto údajov dostávame nový obraz o migrácii obyvateľstva v uvedenom období, o prisťahovaných do mesta, (obyvateľoch s „nie Košickým pôvodom“).

Z celkového počtu obyvateľov (44 211) bolo v sčítaní v roku 1910 zaregistrovaných 16 188 osôb (36,7 %) narodených v Košiciach. Väčšina obyvateľov v počte 28 823 osôb pochádzala z iných oblastí Uhorska.

(V podstate v celom dualistickom období počet obyvateľov, ktorí sa narodili v Košiciach, sa pohyboval od 35 do 40 %.)

Tabuľka 4.3 Prirodzená a celková reprodukcia obyvateľstva Košíc, 1880-1930

Rok	Prirodzená reprodukcia	Celková reprodukcia		Migračné saldo		
	v abs. číslach	%	v abs. číslach	%	v abs. číslach	%
1881-1890	622	2,4	2 787	10,7	+ 2 165	+ 8,3
1891-1900	2 727	8,5	7 937	24,7	+ 5 210	+ 16,2
1901-1910	4 047	10,1	4 109	10,2	+ 62	+ 0,1
1911-1920	1 380	3,1	8 687	19,6	+ 7 307	+ 16,5

Zdroj: Kovács (1939, s. 522)

Tabuľka 4.4 Štruktúra obyvateľov Košíc v rokoch 1880 až 1910 podľa miesta narodenia

Miesto narodenia	1880		1890		1900		1910	
	počet	%	počet	%	počet	%	počet	%
Košice	10059	38,6	11713	40,6	19993	34,9	16188	36,7
Abovská Turnianska župa	4195	16,1	4858	16,8	6748	16,9	7426	16,8
Župy Uhorska	10136	38,9	10426	36,1	16179	40,4	17904	40,5
Chorvátsko - Slovinsko	25	0,1	41	0,1	83	0,2	95	0,2
Rakúsko	1443	0,1	1700	0,1	2825	0,2	2 182	0,2
Zahraniční, neznámi	239	0,7	146	0,5	274	0,6	416	0,9

Pozn.: 1880, 1890 civilné obyvateľstvo; 1900, 1910 celkový počet obyvateľstva

Zdroj: Kovács (1939, s. 524)

Kovács (1939) poukázal na totožnosť smeru vnútornej migrácie krajiny a migrácie do mesta. V obidvoch prípadoch migrácia smerovala zo severu na juh, z periferie do centra. V prípade Košíc (Kovács, 1939) prisťahovaní

pochádzali najmä zo samotnej Abovsko-Turnianskej župy (7 427 osôb) pričom počet migrantov bol značný aj zo susedných žúp ako Šariš (2 603), Zemplín (2 368), Spiš (2 081) a omnoho menej ľudí sa nasťahovalo do Košíc z Boršodskej (890) a Gemerskej – Malohontskej (567) župy, ktoré sa nachádzali/ležali smerom na juh od Košíc (Tabuľka 4.4). V rokoch, keď do celkového počtu obyvateľov zarátali aj vojakov, sa počet narodených mimo Košíc navýšil.

Počet obyvateľov podľa miesta ich narodenia tiež potvrdzoval, že demografický vývoj populácie (pohyb, štruktúra obyvateľstva) značne závisel aj od migrácie.

Údaje zo sčítaní vykonaných v dualistickom období zobrazili značné posilnenie počtu obyvateľov s maďarským materinským jazykom, od roku 1880 do roku 1910 sa ich počet v meste trojnásobil. V roku 1910 označilo za svoj materinský jazyk maďarčinu 75,4% obyvateľov, slovenský jazyk 14,8 % a nemecký jazyk 7,2 % osôb (Tabuľka 4.5).

Tabuľka 4.5 Pomer materinských jazykov v Košiciach v percentách

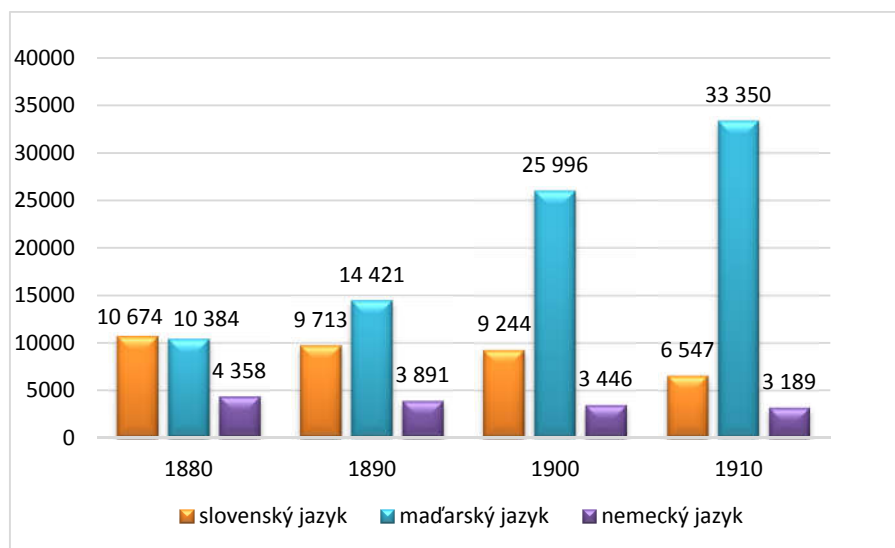
	Maďarský jazyk	Nemecký jazyk	Slovenský jazyk	Rusínsky	Iné
1880¹	39,7	16,7	40,9	0,1	2,6
1890¹	49,9	13,5	33,6	0,1	2,9
1900	64,8	8,6	23,1	0,8	2,7
1910	75,4	7,2	14,8	0,5	2,1

Pozn.: ¹ len civilné obyvateľstvo

Zdroj: Kovács (1939 s. 527)

Zväčšovanie počtu obyvateľov s maďarským jazykom prebiehalo priamo úmerne so znižovaním počtu obyvateľov s nemaďarským materinským jazykom (Tabuľka 4.5). Príčinou tohto procesu bola jednoznačne asimilácia obyvateľstva charakteristická svojou dobrovoľnosťou a nútenosťou (najmä v oblasti školstva). Asimilačný proces sa dotkol najmä Nemcov, Židov a značnej časti Slovákov. Nagy a Katus (cca 2009) zdôraznili, že geografickej a spoločenskej mobility sa zúčastnili etnické skupiny, ktoré dlhodobo žili spolu s Maďarmi, mali podobnú náboženskú spolupatričnosť, boli dvojjazyční. Vzťahovalo sa to najmä na vzdelanejšiu meštiansku vrstvu. Dôležitým centrom maďarizačného procesu sa stalo mesto (okrem jazykových

diaspór a etnických hraníc). Časť košických Nemcov, Slovákov a Židov sa stala obeťou asimilácie a žili v dvojitom zväzku.

Zdroj: Kovács (1939, s. 530)

Obrázok 4.1 Štruktúra obyvateľov Košíc podľa materinského jazyka

Do roku 1910 počet obyvateľov ovládajúcich maďarský jazyk dynamicky stúpala. Z celkového počtu obyvateľov až 90 % označilo, že ovláda maďarský jazyk. Druhým najčastejšie používaným jazykom sa stala slovenčina (Tabuľka 4.6). Počet obyvateľov ovládajúcich slovenský jazyk dosiahol v roku 1910 50 %. Polovica Košičanov ovládala slovenský jazyk, pritom za materinský jazyk označilo slovenčinu len 14,8 % obyvateľov. Podobný proces sa odohrával aj u košických Nemcov. Nemecký jazyk ovládala jedna tretina obyvateľov (30 %) pritom za materinský jazyk ho uviedlo len 7,2 % osôb.

Tabuľka 4.6 Podiel ovládaných jazykov v Košiciach

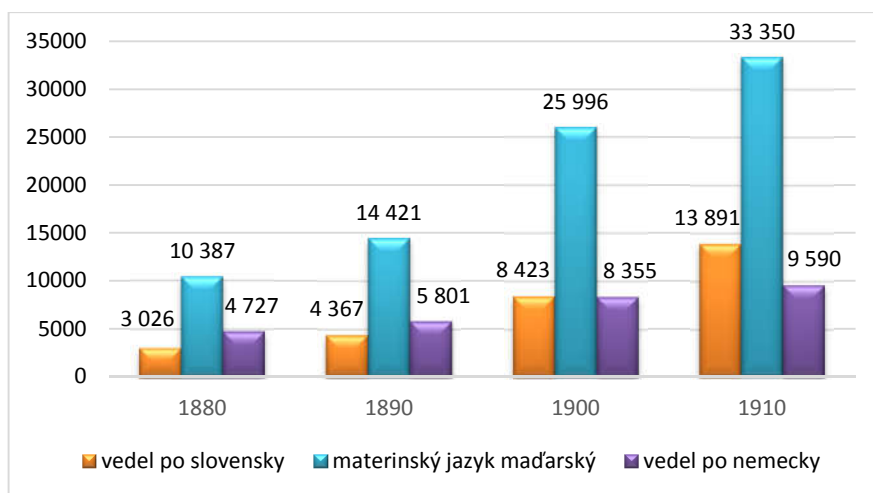
Z celkovej populácie vedel	1880	1890	1900	1910
po maďarsky	58,8	71,4	79,1	90,0
po nemecky	37,5	36,0	(31,4)	30,5
po slovensky	57,7	(53,3)	47,6	50,0

Pozn.: () odhad

Zdroj. Kovács (1939, s. 530)

Maďarské úrady registrovali okrem materinského aj druhý/hovorový jazyk, úroveň znalosti jazyka sa však nezisťovala. Samotná definícia nešpecifikovala kritériá znalosti cudzieho (hovoreného) jazyka, od respondenta očakávala (Dávid 1980) len uspokojivú komunikáciu, primeranú jeho životným podmienkam.

Nasledujúce grafy (Obrázok 4.2 až 4.4) podávajú obraz o ovládaných (hovorených) jazykoch v období dualizmu. Z obyvateľov hlásiacich sa k maďarskému materinskému jazyku počas troch sčítaní skoro v rovnakom počte označili za hovorový (poznaný) jazyk slovenčinu alebo nemčinu. V roku 1910 získal prevahu slovenský jazyk. Za celé skúmané obdobie z obyvateľov s maďarským materinským jazykom približne jedna tretina ovládala slovenský jazyk a jedna nemecký (Obrázok 4.2).

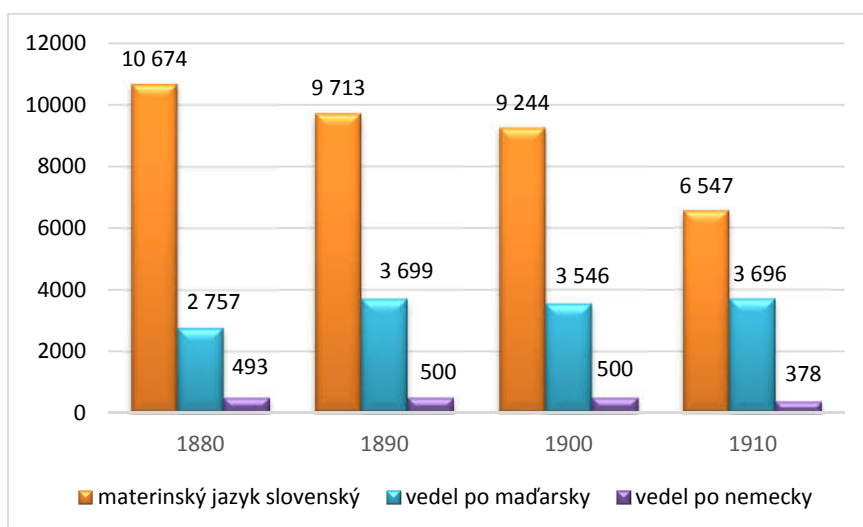

Zdroj: Kovács (1939, s. 530)

Obrázok 4.2 Jazyky, ktoré ovládali Košičania s maďarským materinským jazykom

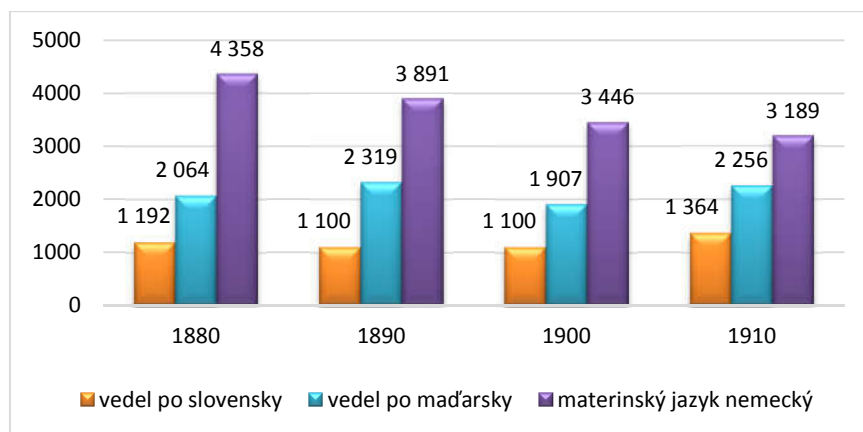
Obyvatelia so slovenským materinským jazykom najčastejšie vedeli po maďarsky. Počas štyroch sčítaní počet osôb ovládajúcich maďarský jazyk sa pohyboval medzi 2 700 – 3 600 osôb. Najväčší rozdiel v počte maďarsky hovoriacich vznikol medzi rokmi 1880 – 1890. V nasledujúcich rokoch počet obyvateľov ovládajúcich maďarský jazyk stagnoval okolo 3 600 osôb. Nemecký jazyk obyvatelia s materinským jazykom slovenským ovládali len

v malom počte, okolo 500 osôb. Daný stav sa zmenil v roku 1910, keď sa znížil o 122 osôb (Obrázok 4.3).

Zdroj: Kovács (1939, s. 530)

Obrázok 4.3 Jazyky, ktoré ovládali Košičania so slovenským materinským jazykom

Zdroj: Kovács (1939, s. 530)

Obrázok 4.4 Jazyky, ktoré ovládali Košičania s nemeckým materinským jazykom

Z občanov mesta s nemeckým materinským približne polovica rozprávala po maďarsky a jedna tretina ovládala slovenský jazyk. Obrázok 4.4 ukazuje stabilný vývoj v počte a pomere ovládajúcich maďarský a slovenský jazyk.

Pri interpretácii údajov o materinskom jazyku treba brať ohľad aj na záujem respondenta, ktorý kvôli určitým okolnostiam (strach, spoločenské postavenie) mohol podať skreslené informácie. Aj dvojjazyčnosť opýtaných mohla ovplyvniť rozhodnutie, napr. jazyk, ktorý považovali za vhodný v daných okolnostiach, označili za materinský a druhý za hovorový. Podľa Dávida (1980) také rozhodnutie mohol podporiť u respondenta aj samotný význam definície materinského jazyka, podľa ktorej materinským jazykom dieťaťa je väčšinou jazyk naučený od matky, ale môžu sa vyskytnúť iné prípady, najmä vtedy, keď sa dieťa v materskej alebo základnej škole v záujme komunikácie naučilo iný jazyk, ako bol jazyk rodičov, alebo v tom prípade, keď u rodičov materinský jazyk bol rozdielny.

VÝVOJ POČTU OBYVATEĽOV KOŠÍC PO ROKU 1918

Po rozpade monarchie, po zániku Uhorska, nastali zmeny aj v etnickej štruktúre Košíc. Po začlenení mesta do Československej republiky prebehlo v roku 1919 mimoriadne (tzv. Šrobárovo) sčítanie obyvateľstva už za zmenených štátových a mocenských podmienok, po páde Slovenskej republiky rád a odchode maďarského vojska (Ďurkiovská, 2014).

Prvé, tzv. Šrobárovo sčítanie (1919), zaregistrovalo v meste 46 826 obyvateľov, z toho k maďarskej národnosti sa prihlásilo 17 991 (38,42 %) osôb, k slovenskej 22 858 (48,81 %), k nemeckej 2 477 (5,29 %), k rusínskej 86 (0,18 %) a k inej 3 414 (7,29 %) (Fórum inštitút pre výskum menšín, 2018).

Celková reprodukcia obyvateľov mesta medzi rokmi 1920 až 1930 mala pozitívnu tendenciu. V tomto období počet obyvateľov vzrástol o 17 219 osôb, z toho prirodzená reprodukcia bola 5 334 osôb. Obyvateľstvo rástlo z väčšej časti v dôsledku migrácie. Do mesta sa za desať rokov prisťahovalo 11 885 osôb (Kovács, 1939). Značnú časť presídlencov tvorili českí zamestnanci, ktorí pôsobili najmä v štátnych inštitúciách (úrady, školy, atď.). Veľkosť počtu slovenských obyvateľov posilnili aj vojaci, najmä s československou národnosťou.

Kým zo slovenskej a českej stany prebiehala do mesta migrácia, z maďarskej strany značná časť strednej vrstvy (inteligencie) zvolila

dobrovoľný alebo nútený odchod z mesta do Maďarska. Počet odsťahovaných maďarských obyvateľov sa nedá presne zistiť, ale predstavu o veľkosti migrácie pomôže vytvoriť počet košických rodákov žijúcich na území potrianonského Maďarska. Zatiaľ čo v roku 1910 žilo v Maďarsku 5 500 osôb narodených v Košiciach, v roku 1920 bol ich počet 7 761. Rozdiel 3 500 osôb podľa Kovácsa (1939) naznačuje veľkosť migrácie z Košíc do Maďarska po prevrate.

V roku 1930 štátotvorný národ v celkovom počte obyvateľov mesta získal podiel 62,5 %. Hoci počet ľudí maďarskej národnosti mierne vzrástol, percentuálny podiel klesol z 21,18% (1921) na 16,4% (1930).

Napriek značným presunom prebiehajúcim rýchlym tempom v národnostnej štruktúre, „časť obyvateľov socializovaná pred rokom 1918 aj naďalej používala maďarský jazyk, bola viazaná na miestnu tradíciu, na miestne maďarské a budinské večerné noviny, zúčastňovala sa na programoch maďarských spolkov, navštevovala maďarské divadelné prestavenia. Po maďarsky vyučovali na neologickej židovskej základnej škole a schôdze komunistov zväčša prebiehali v maďarčine“ (Szeghy-Gayer, 2017, s. 116).

Proces, ktorý prebiehal a ovplyvnil vývoj počtu, ako aj priznanie obyvateľov k maďarskej národnosti, sa skladal z dvoch rozhodujúcich faktorov, migrácia (dobrovoľná a nútená) a asimilácia spojená so striedaním etnickej (národnostnej) príslušnosti najmä u osôb bez maďarských koreňov.

Tabuľka 4.7 Celkový počet obyvateľov Košíc a počet a pomer príslušníkov maďarskej národnosti na základe sčítaní obyvateľov vykonaných na území Československej republiky

Rok	Celková populácia	národnosť	
		maďarská	slovenská resp. československá
1921	52 898	11 206	31 572
%	100	21,18	59,68
1930	70 117	11 504	42 245
%	100	16,4	60,24

Zdroj: Fórum inštitút pre výskum menšín (2018)

Asimilačné správanie košických Židov v medzivojnovom období, ich štatistické odpojenie od maďarskej národnosti tiež patrí medzi prvky, ktoré ovplyvnili pozíciu maďarskej národnosti v Košiciach (asimilačné správanie košických Židov analyzovala Kovács, 2004, tejto problematike sa venujú aj Švorc a Derfiňák, 2014).

Szeghy-Gayer (2017) upriamila pozornosť na ďalšie rozhodujúce znaky v otázke národnostnej problematiky Košíc, ktoré ešte čakajú na dôkladné preskúmanie, ako chápanie pojmu národ, ovládanie jazyka – problematika viacjazyčnosti a otázka prispôbenia sa štátnej politike.

ETNICKÝ OBRAZ MESTA V ROKOCH 1938 – 1941

Po pripojení mesta k Maďarsku (1938) sa etnický obraz rapídne zmenil. Na základe sčítania vykonaného maďarskými úradmi značná časť obyvateľov si znova vybrala (znova uviedla) maďarskú národnosť a maďarský materinský jazyk (Tabuľka 4.8). Napriek tomu, že aj maďarské sčítanie zaviedlo židovskú národnosť, väčšina košických Židov sa hlásila k maďarskej národnosti. Za ich rozhodnutiami stáli politické udalosti v Maďarsku (židovské zákony, posilňujúci antisemitizmus).

Tabuľka 4.8 Údaje zo sčítania obyvateľov vykonaného maďarskými úradmi po pripojení mesta k Maďarsku v roku 1938

Celková populácia		národnosť			
		maďarská	nemecká	slovenská (československá)	Židia
1938 ¹	58 090	44 472	2 314	9 441	429
%	100	76,6	4,0	16,3	0,7
1941	66 981	59 853	772	4 119	1 369
%	100	89,3	1,2	6,2	2,0

Pozn.: ¹ civilné obyvateľstvo

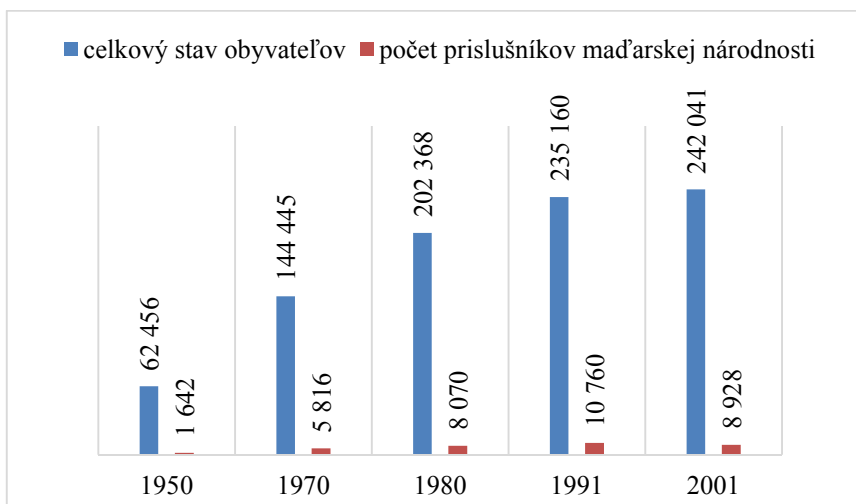
Zdroj: Kovács (1939, s. 527), Fogarasi (1944, s. 10-11)

Maďarské sčítanie v roku 1938 v Košiciach zaregistrovalo menej obyvateľov ako posledné československé sčítanie z roku 1930, zhruba o 12 tisíc. Za značnou stratou stál aj odchod českých (aj slovenských) úradníkov z mesta, ktorí sa usadili v meste v prvom desaťročí po vzniku

Československej republiky. V značnom rozdiel medzi výsledkami hralo úlohu aj zarátanie vojska do celkového stavu obyvateľov. Maďarské úrady evidovali len civilné obyvateľstvo, kým do počtu obyvateľov z roku 1930 boli zrátaní aj vojaci. Počet civilných obyvateľov Košíc v roku 1930 bol 63 563. V tom prípade rozdiel medzi sčítaním bol len 5 473 osôb, čiže 6-8 % (Kovács, 1939).

VÝVOJ POČTU PRISLUŠNIKOV MAĎARSKEJ NÁRODNOSTI PO DRUHEJ SVETOVEJ VOJNE

Po druhej svetovej vojne v roku 1950 narátali komisári v meste Košice len 1 642 príslušníkov maďarskej národnosti. Bol to najznačnejší pokles maďarskej populácie v Košiciach v celom 20. storočí. Situácia sa zmenila až keď nastal relatívny pokoj po skončení perzekúcií (výmena obyvateľstva, deportácie, reslovakizácia, odobratie štátneho občianstva) voči obyvateľom s maďarskou národnosťou. Podrobnejšie sa problematike venujú napríklad Šutaj (2004, 2005), Vadkerty (1993, 1996) Vadkerty a Szarka (2002) alebo Popély (2008), ktorí dôkladne a z viacerých aspektov analyzujú prebiehajúce historické udalosti v danom období.

Zdroj: Čičvákova, Kašková, Kostiščová (2018), Majo, Šprocha (2016, s. 50-52), Gyönyör (1980, s. 75 a 250)

Obrázok 4.5 Vývoj počtu obyvateľov Košíc a príslušníkov maďarskej národnosti v 2. polovici 20. storočia v Košiciach

Najdôležitejšie demografické zmeny z hľadiska populácie prebiehali v 2. polovici 20. storočia zásluhou „nútenej“ socialistickej industrializácie. Z toho vyplývajúce procesy urýchlili dynamiku urbanizácie a rozvoj infraštruktúry mesta, čo prispelo k zmene jeho charakteru. Z mesta, ktoré ešte v mezivojnovom období „žilo“ malomeštiansky život, sa stalo dynamicky rozvíjajúce sa veľké (socialistické) mesto, kde sa počet obyvateľov medzi rokmi 1960 a 1990 stonásobil (tento rast súvisel najmä s výstavbou a prevádzkou VSŽ). Od 90. rokov počet obyvateľstva naďalej rástol, avšak nie s takou intenzitou ako počas predchádzajúcich desaťročí

Tabuľka 4.9 Počet obyvateľov a príslušníkov maďarskej národnosti v pripojených obciach v roku 1970 a 1980

Pripojené obce	Sčítanie 1970		Sčítanie 1980	
	Počet obyvateľov	Počet príslušníkov maďarskej národnosti	Počet obyvateľov	Počet príslušníkov maďarskej národnosti
Barca	2 649	26	2486	25
Košická Nová Ves	1 930	3	19 985*	658
Poľov	936	0	1005	0
Šaca	3 935	75	4 240	85
Ťahanovce	2 538	1	2 168	0
Vyšné Opátske	421	0	- ¹	- ¹
Kavečany	1 048	0	1 100	1
Krásna nad Hornádom	3 137	3	3 286	13
Lorinčík	321	0	306	0
Šebastovce	533	4	561	3
Myslava	2 293	0	2 180	5

Pozn.: * Pod enormne zvýšený počet obyvateľov obce Košická Nová Ves sa pravdepodobne podpísalo priradenie sídliska Dargovských hrdinov k tejto obci.

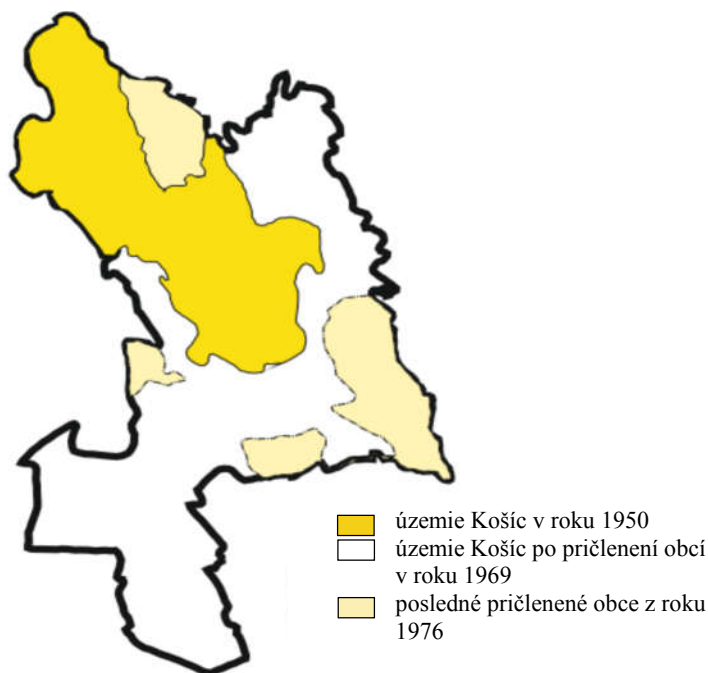
¹ použitý zdroj údaje neuvádza

Zdroj: Gyurgyik (2017, s. 78 – 79, s. 132 -133)

S rýchlym rastom populácie mesta maďarská národnosť nedokázala „držať krok“ ani napriek tomu, že jej počet sa zdvojnásobil medzi rokmi 1970 a 1991,

a tým dosiahol najvyššiu hodnotu v druhej polovici 20. storočia (v počte 10 760 osôb). Počet obyvateľov maďarskej národnosti z roku 1991 nedokázal presiahnuť či dosiahnuť hodnoty v sčítaniach, ktoré boli vykonané v medzivojnovom Československu, konkrétne 11 206 osôb v roku 1921 alebo 11 504 osôb v roku 1931, čo predstavovalo podiel 21,2 % z celkového počtu obyvateľov, resp. 16,4 % (Fórum inštitút pre výskum menšín, 2018).

K zmenám v počte ako aj v etnickej štruktúre obyvateľov prispeli aj zmeny administratívnej hranice mesta spojené s pripojením okolitých obcí, ako aj odovzdanie nových sídlisk. Pričlenené obce (1969,1976) neovplyňovali stav maďarskej národnosti, zvýšili však počet slovenských obyvateľov mesta (Tabuľka 4.9).

Zdroj: Tkáčová (2018, s. 74)

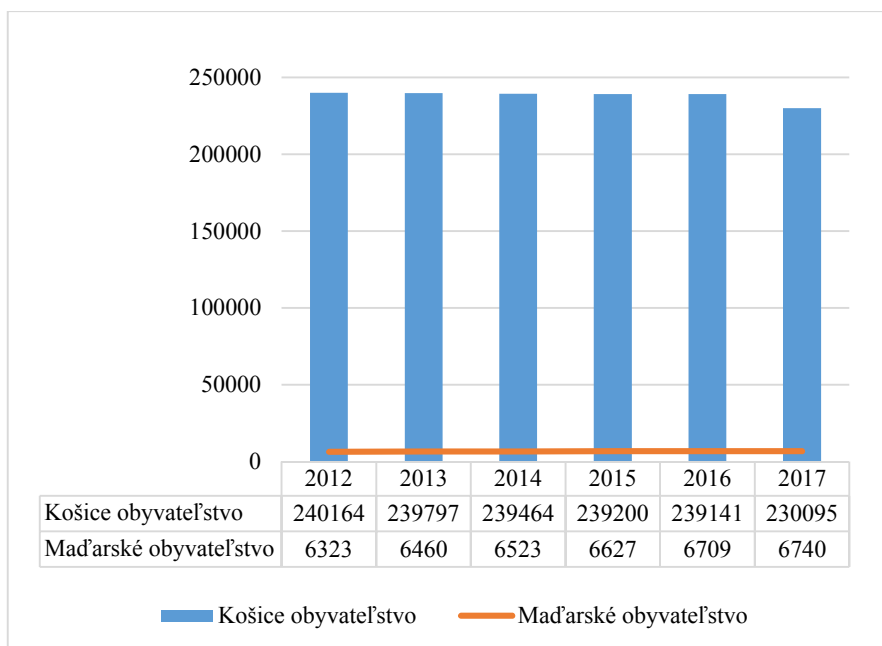
Obrázok 4.6 Administratívne hranice Košíc

Obrázok 4.6 zachytáva postupné administratívne zmeny v meste Košice. Oranžovou farbou je zobrazené územie Košíc v 50. rokoch. V auguste 1968 Mestský národný výbor v Košiciach dostal právomoc okresu a na základe toho boli k mestu pričlenené obce Barca, Košická Nová Ves, Pereš, Poľov,

Šaca, Ťahanovce a Vyšné Opátske (Csachová, Višňovský, 2013), ktorých územie je znázornené bielou farbou. V januári 1976 bolo schválené ďalšie zlučovanie a k mestu Košice boli pripojené obce Kavečany, Krásna nad Hornádom, Lorinčík a Šebastovce, čo zobrazuje svetložltá farba. Katastrálne hranice mesta tak nadobudli dnešnú podobu.

Po roku 1991 sa pozitívny vývoj počtu obyvateľov maďarskej národnosti zmenil na negatívny a trval až do roku 2012. Napriek výraznejšiemu poklesu je počet príslušníkov maďarskej menšiny za posledné roky relatívne stabilný (Graf 4.7). V celkovom počte obyvateľov mesta Košice (239 141 osôb k 31.12.2016) príslušníci maďarskej národnosti tvorili 2,8 % (6 709 osôb). Posledné údaje uverejnené Štatistickým úradom (Čičváková, Kašková, Kostiščová, 2018) potvrdili stagnáciu, resp. mierne zvýšenie počtu príslušníkov maďarskej národnosti do konca roka 2017 oproti roku 2016 o 31 osôb (6 740)

Podiel maďarskej národnosti v rámci celkovej populácie mesta zaznamenal hodnotu 2,82 %.

Zdroj: Čičváková, Kašková, Kostiščová (2018)

Obrázok 4.7 Vývoj počtu príslušníkov maďarskej menšiny v Košiciach od roku 2011 do roku 2017

MESTSKÉ ČASTI KOŠÍC A POČET OBYVATEĽOV MAĎARSKEJ NÁRODNOSTI

Na základe údajov z posledného sčítania domov a bytov (2011) žili príslušníci maďarskej národnosti v najväčšom počte v mestskej časti Západ (1 135 osôb). Značný počet obyvateľov maďarskej národnosti žil v Starom Meste a v mestskej časti Juh (Tabuľka 4.10). Takmer vo všetkých mestských častiach došlo k poklesu počtu predstaviteľov maďarskej národnosti. Značné klesanie počtu maďarských obyvateľov prebiehalo v mestských častiach Staré Mesto, Juh, Sever a Západ. Viac ako 200 maďarských obyvateľov stratili sídliská Dargovských hrdinov, KVP a Nad jazerom. Vo veľmi malom počte pribudlo maďarské obyvateľstvo v siedmich mestských častiach. Ide o mestské časti, kde už aj predtým žili obyvatelia maďarskej národnosti dlhodobo v nízkom počte. Počet obyvateľov maďarskej národnosti sa v najväčšej miere zvýšil na sídlisku Luník IX (o 58 osôb).

Tabuľka 4.10 Počet obyvateľov podľa národnosti a materinského jazyka podľa sčítania obyvateľov v roku 2011 (v zátvorke rozdiel oproti roku 2001)

Košice Mestská časť	Národnosť		Materinský jazyk		Celkový počet obyvateľov
	S	M	S	M	
Staré Mesto	13 426 (-5 227)	891 (-449)	13 013 (-4 730)	1 201 (-776)	20 592 (-1 579)
Barca	3 167 (+268)	37 (-19)	3 129 (-698)	57 (-59)	3361 (+307)
Dargovských hrdinov	22 502 (-3 612)	642 (-269)	19 951 (-5 444)	836 (-472)	27 477 (-1 009)
Džungľa	516 (+149)	5 (+1)	503 (+171)	11 (+ 1)	671 (+ 218)
Juh	16 104 (-4 625)	901 (-518)	15 446 (-4 312)	1 280 (-794)	23 467 (-94)
Kavečany	1 123 (+119)	3 (0)	1 116 (+117)	7 (+2)	1 180 (+170)
Košická Nová Ves	2 103 (+136)	41 (+14)	1 981 (+106)	56 (+14)	2 571 (+312)
Krásna	3 609 (+604)	51 (+16)	3 609 (+318)	57 (+16)	4 420 (+968)

pokračovanie tabuľky na ďalšej strane

Mestská časť	Národnosť		Materinský jazyk		Celkový počet obyvateľov
	S	M	S	M	
KVP	19 423 (-4 433)	652 (-223)	19 033 (-4 423)	780 (-331)	25 335 (-598)
Lorinčík	411 (+52)	8 (+8)	410 (+54)	9 (+8)	441 (+80)
Luník IX	1 966 (-198)	70 (+58)	1 510 (+756)	23 (-50)	6 032 (+1 791)
Myslava	1 861 (+264)	13 (+11)	1 854 (+271)	16 (+11)	1 997 (+381)
Nad Jazerom	19 496 (-3 761)	647 (-283)	18 891 (-3 451)	849 (-464)	25 702 (+570)
Pereš	1 113 (+175)	37 (+13)	1 085 (+171)	52 (+14)	1 553 (+563)
Poľov	1 048 (-17)	0 (0)	1 049 (-10)	0 (-4)	1 107 (+35)
Sever	14 679 (-3 535)	681 (-342)	13 871 (-3 557)	987 (-552)	20 368 (+59)
Sídlisko Ťahanovce	17 739 (-2 459)	466 (-87)	17 567 (-2 316)	563 (-160)	23 250 (+728)
Šaca	4 121 (-87)	48 (-17)	3 807 (-78)	106 (-40)	5 612 (+845)
Šebastovce	631 (+57)	2 (-2)	620 (+53)	5 (-5)	663 (+79)
Ťahanovce	1 830 (+166)	25 (+1)	1 762 (+134)	26 (+4)	2 406 (+609)
Vyšné Opátske	1 350 (+8)	27 (-6)	1 336 (+26)	41 (-19)	1 629 (+176)
Západ *	29 363 (-7 103)	1 135 (-465)	28 590 (-6 630)	1 552 (-828)	40 599 (-271)

Pozn: S = slovenská/ý; M = maďarská/ý; * najvyšší počet nezistená národnosť (n = 8 799; t. j. 21,7 % populácie) a nezistený materinský jazyk (n = 8 848, t. j. 21,8 % populácie)

Zdroj: Krajské mesto Košice (2016); Štatistický úrad Slovenskej republiky
Pracovisko ŠÚ SR v Košiciach (2017a)

Podľa údajov Štatistického úradu SR (2017) v roku 2016 najviac obyvateľov maďarskej národnosti žilo naďalej v mestskej časti Západ (1 207

obyvateľov, t. j. 3,01 %). Stav obyvateľov maďarskej národnosti presahoval tri percentá v ďalších dvoch mestských častiach, a to Sever (3,40 %) a v Starom Meste (4,73 %). V ostatných mestských častiach sa podiel pohyboval medzi 0,23 % až 2,71 %.

Tabuľka 4.11 Počet obyvateľov slovenskej a maďarskej národnosti v roku 2017 podľa mestských častí

Mestská časť	Obyvateľstvo spolu	Slovenská národnosť	Maďarská národnosť
Džungľa	697	563	5
Kavečany	1 310	1 248	3
Sever	20 281	15 005	688
Sídlisko Ťahanovce	22 340	17 433	476
Staré Mesto	20 751	13 918	974
Ťahanovce	2 529	1 997	34
Lorinčík	718	685	10
Luník IX	6 411	2 537	46
Myslava	2 257	2 113	21
Pereš	1 939	1 534	39
Poľov	1 198	1 137	2
Sídlisko KVP	23 864	18 627	646
Šaca	5 890	4 446	56
Západ	39 978	29 488	1 224
Darg. hrdinov	26 169	21 593	660
Košická Nová Ves	2 691	2 242	48
Barca	3 626	3 407	45
Juh	23 030	16 028	975
Krásna	5 401	4 618	55
Nad jazerom	24 803	19 142	690
Šebastovce	732	699	3
Vyšné Opátske	2 480	2 205	40

Zdroj : Čičvákova, Kašková, Kostiščová (2018, s. 19)

Najpočetnejšia populácia žije podľa najnovších údajov Štatistického úradu SR (Čičvákova, Kašková, Kostiščová, 2018) v mestskej časti Západ, viac ako

20 000 obyvateľov žije v mestských častiach Sever, Sídlisko Ťahanovce, v Starom Meste, na sídliskách KVP, Dargovských hrdinov, Nad jazerom a na Juhu (Tabuľka 4.11). Viac ako 1 000 príslušníkov maďarskej menšiny žije v mestskej časti Západ, kde sa oproti roku 2016 počet maďarských obyvateľov zvýšil o 17 osôb. Ďalšie početnejšie maďarské komunity žijú na Juhu (975) a v Starom Meste (974). V štyroch mestských častiach sa nachádzajú maďarské komunity nad 600 osôb: Sever, KVP, Dargovských hrdinov, Nad jazerom.

ÚDAJE O MAĎARSKOM MATERINSKOM JAZYKU

Údaje o počte obyvateľov s maďarským materinským jazykom obsahujú sčítania z roku 1970, 1991, 2001 a 2011. Trend, že počet príslušníkov s maďarským materinským jazykom je vyšší ako počet obyvateľov maďarskej národnosti, je charakteristický aj v prípade „košických Maďarov“.

Ako už bolo spomenuté, vo všetkých mestských častiach je počet osôb s maďarským materinským jazykom vyšší ako počet príslušníkov maďarskej národnosti. V roku 2001 rozdiel medzi počtom príslušníkov maďarskej národnosti a počtom osôb s materinským jazykom maďarským bol 4 020 osôb. Rozdiel sa za 10 rokov znížil na 2 213 osôb. Pritom je potrebné konštatovať, že pokles v počte obyvateľov s maďarským materinským jazykom v období rokov 2001 – 2011 bol omnoho vyšší ako strata v počte príslušníkov maďarskej národnosti (Tabuľka 4.12). Navyše rozdiel medzi predstaviteľmi maďarskej národnosti a osobami s maďarským materinským jazykom v Košiciach (34,7 % v roku 2011) je väčší ako sú celoštátne hodnoty (10,9 %).

Tabuľka 4. 12 Stav obyvateľov Košíc s maďarskou národnosťou a s maďarským materinským jazykom

	Počet príslušníkov maďarskej národnosti	Počet osôb s maďarským materinským jazykom	Rozdiel
2001	8 928	12 948	4 020
2011	6 371	8 584	2 213
strata	- 2 557	- 4 364	

Zdroj: Čičváková, Kašková, Kostiščová (2018); Fórum inštitút pre výskum menšín (2018)

POUŽÍVANIE MAĎARSKÉHO JAZYKA NA ZÁKLADE SČÍTANIA OBYVATEĽOV, DOMOV A BYTOV 2011

V sčítaní 2011 sa prvýkrát zisťovali najčastejšie používané jazyky na verejnosti a v domácnosti. Obyvatelia Košíc najviac používali slovenský jazyk ako v domácnosti, aj na verejnosti (Tabuľky 4.13 a 4.14). V poradí druhým najpoužívanejším jazykom sa stal maďarský jazyk. Žiaľ, aj tejto otázky sa dotkol trend neposkytnutia informácií respondentmi.

Tabuľka 4.13 Obyvateľstvo trvalo bývajúce v Košiciach podľa najčastejšie používaného jazyka na verejnosti, SODB 2011

Počet obyvateľov		Používaný jazyk na verejnosti		
		Slovenský	Maďarský	Nezistený
Košice I abs.	68 467	50 082	781	16 242
v %	100,0	73,1	1,1	23,7
Košice II abs.	82 676	60 673	641	17 477
v %	100,0	73,4	0,8	21,1
Košice III abs.	30 048	22 224	168	6 859
v %	100,0	74,0	0,6	22,8
Košice IV abs.	59 242	44 216	578	13 227
v %	100,0	74,6	1,0	22,3

Zdroj.: Štatistický úrad SR (2015, s. 52)

Tabuľka 4.14 Obyvateľstvo trvalo bývajúce v Košiciach podľa najčastejšie používaného jazyka v domácnosti, Košice, SODB 2011

Počet obyvateľov		Používaný jazyk v domácnosti		
		Slovenský	Maďarský	Nezistený
Košice I abs.	68 467	45 377	2 068	18 967
v %	100,0	66,3	3,0	27,7
Košice II abs.	82 676	53 934	1 843	20 965
v %	100,0	65,2	2,2	25,4
Košice III abs.	30 048	20 491	577	8 142
v %	100,0	68,2	1,9	27,1
Košice IV abs.	59 242	40 393	1 668	15 716
v %	100,0	68,2	2,8	26,5

Zdroj.: Štatistický úrad SR (2015, s. 53)

Maďarský jazyk v Košiciach (na základe zistení SODB 2011) sa používa v 6 156 domácnostiach, čo je značne nižšia hodnota ako počet obyvateľov s maďarským materinským jazykom (8 584 osôb), no približuje sa k hodnote počtu osôb maďarskej národnosti (6 371 osôb). Z viacerých dôvodov je ťažké porovnať tieto dve hodnoty: nepoznáme jazyk komunikácie v domácnosti v zmiešaných rodinách, nepoznáme odpovede, reakcie samostatne žijúcich osôb (jednočlenná domácnosť) na danú otázku atď.

Trend „bez národnosti a etnickej príslušnosti“, teda nevyplnenie kolónky vzťahujúcej sa na národnostnú (etnickú) príslušnosť alebo na materinský jazyk, sa v Košiciach výrazne posilnil. Posilnil sa aj počet neodpovedajúcich (nevypĺňajúcich) respondentov na otázku zisťujúcu národnostnú príslušnosť (Tabuľka 4.15).

Tabuľka 4.15 Neudávanie (resp. nevyplnené kolónky) etnickej príslušnosti obyvateľov Košíc podľa okresov Košíc v roku 2001 a 2011

Rok	Košice I	Košice II	Košice III	Košice IV
2001	1 923	1 530	500	3 835
2011	14 699	15 689	983	11 699

Zdroj: Čičváková, Kašková, Kostiščová (2018)

Ako už bolo spomenuté, nepriznávanie – neoznačenie etnickej príslušnosti respondenta mohla viac-menej ovplyvniť politická atmosféra, neočakávaná politická kauza v krajine a z toho vyplývajúca nedôvera občana.

Fakt, ktorý si zaslúži pozornosť, je, že v Košickom samosprávnom kraji bol počet neodpovedajúcich respondentov najvyšší. Kolónku o národnostnej príslušnosti nevyplnilo v kraji 88 980 osôb, z toho skoro polovica, 43 070 osôb bola obyvateľmi Košíc. Neposkytnutie informácie sa stalo „hitom“ najmä u obyvateľov dvoch samosprávnych krajov, a to Banskobystrického (66 114, stredné Slovensko) a Prešovského (64 631, východné Slovensko). Obyvateľov Bratislavského samosprávneho kraja sa *politické aféry* až tak veľmi *nedotkli*, počet neodpovedajúcich občanov na otázky informujúce sa o národnostnej príslušnosti a o materinskom jazyku bol v tomto kraji najnižší, len 18 014 obyvateľov (Štatistický úrad SR, 2018).

Hodnotenie faktov, činiteľov ovplyvňujúcich demografický vývoj príslušníkov maďarskej národnosti v Košiciach potrebuje dôkladnú analýzu. Pri analýze je potrebné mať na zreteli, že jednotlivé segmenty v Košiciach sa môžu správať rozdielne a ich skúmanie môže priniesť neočakávané výsledky

(odlišné hodnoty) ako u iných maďarských komunít na Slovensku (napr. podiel zmiešaných manželstiev).

Zmiešané manželstvá

V Košiciach sa dôležitým katalyzátorom asimilácie stali (stávajú) zmiešané manželstvá. V multietnickej a multikultúrnej spoločnosti je to normálna (bežná/obvyklá) spoločenská udalosť (stav, jav). Problémom nie sú samotné zmiešané manželstvá, ale etnická identita detí narodených v zmiešaných maďarsko-slovenských rodinách. Skúsenosti bežného života ukázali, že väčšina detí sa v takom prostredí *prispôsobí* etnickej identite rodiča patriaceho k majoritnému národu. Bežné sú prípady, keď matka s maďarským materinským jazykom vychováva svoje dieťa v cudzom jazyku, vlastne v materinskom jazyku partnera, manžela. V prípade, keď otec pochádza z maďarského prostredia, jednoznačne dominuje materinský jazyk matky, len ojedinelé sú prípady, keď dieťa pozná – ovláda aj materinský jazyk otca. V zmiešaných maďarsko-slovenských rodinách sa len zriedkavo uplatňuje bilingválna výchova detí. V týchto prípadoch je jazyk dieťaťa ovplyvnený najmä po nástupe do školy a rozširovaním jeho sociálneho kruhu, prostredia.

Našou úlohou nie je analyzovať jazykové zvyky v zmiešaných maďarsko-slovenských rodinách. Na odhalenie zázemia, koreňov danej problematiky, je potrebná hlboká analýza interdisciplinárneho charakteru. Faktom je, že doposiaľ u nás neexistujú informácie o sile, resp. miere vplyvu zmiešaných manželstiev na asimilačný proces.

Tabuľka 4.16 Podiel Maďarov, ktorí uzavreli zmiešané manželstvo

Mesto	2001	2003	2005	2006	2007	2009	2010
Košice	82,5	66,1	58,5	82,9	66,7	58,1	64,1
Bratislava	68,1	72,6	73,1	70,4	63,4	69,8	74,3
Dunajská Streda	11,2	13,3	12,2	15,6	16,3	13,9	17,3

Zdroj: Gyurgyík (2014, s. 125-126)

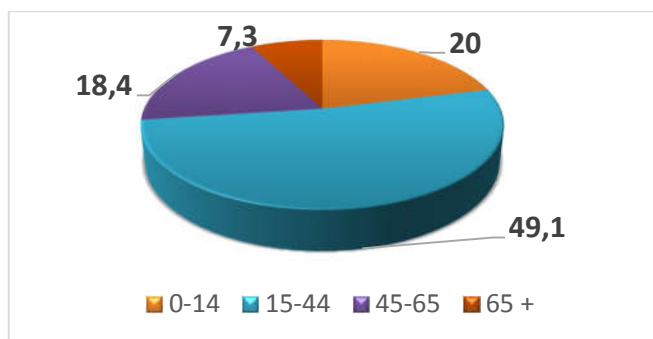
Podiel Maďarov, ktorí na Slovensku uzavreli zmiešané manželstvo, je najvyšší v Bratislave, najnižší v Dunajskej Strede (Tabuľka 4.16).

Otázka starnutia obyvateľov Košíc

Z negatívnych faktorov ovplyvňujúcich veľkosť maďarskej komunity v Košiciach stojí za posledné desaťročie na prvom mieste jednoznačne zmena národnosti, asimilácia (v asimilačnom procese sú jedným z dôležitých katalyzátorov zmiešané manželstvá) a stále sa zhoršujúce hodnoty demografických ukazovateľov (negatívne hodnoty prirodzeného prírastku, deformácie vo vekových kategóriách, starnutie obyvateľstva, skrytá migrácia).

Podľa Spédera (2014) vekové kategórie obyvateľstva z demografického hľadiska spoločne ovplyvňuje plodnosť, úmrtnosť a hodnoty medzinárodnej migrácie. Pôrodnosť priamo ovplyvňuje najmladšiu generáciu, úmrtnosť staršiu a migrácia má dosah na mladšiu dospelú a na strednú aktívnu generáciu.

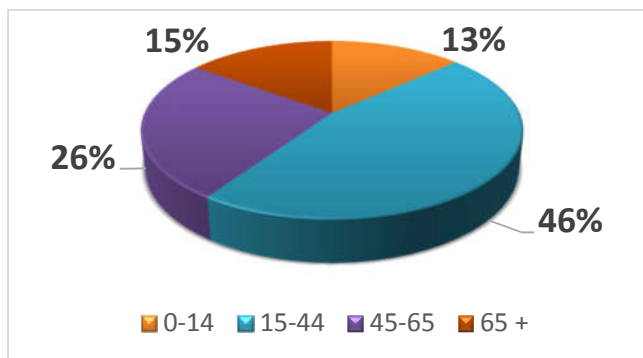
Súčasným demografickým trendom vo vyspelých krajinách je nízka pôrodnosť a nepretržité zvyšovanie priemerného veku. Potančoková (n. d.) uviedla, že na Slovensku priemerný vek populácie vzrástol v priebehu posledných 50 rokov o 6 rokov, z 30,2 na 36 rokov, a zvýšil sa počet občanov patriacich do starších vekových skupín, t. j. nad 65 rokov. Starnutie obyvateľstva je známym demografickým javom aj v Slovenskej republike. Podľa údajov (Potančoková, n. d.) sa počet obyvateľov nad 65 od roku 1950 do roku 2000 zdvojnásobil, z 232 719 osôb stúpol na 619 570, zo 6,68 % na 11,47 %.

Zdroj: Gyurgyik (2014, s 135, 150-151)

Obrázok 4.8 Hlavné vekové kategórie obyvateľov Košíc, 1991

Tendenciu starnutia obyvateľstva potvrdzujú štatistické údaje aj v prípade obyvateľov Košíc (Gyurgyik, 2014). Podiel starších vekových skupín v rámci populácie Košíc po zmene režimu (1991) ukázal hodnotu 7,3 %. U príslušníkov maďarskej národnosti podiel ľudí vo veku nad 65 rokov bol dvakrát vyšší, ako aj jednotlivé pomery vo vekových kategóriách nad 65, v porovnaní s podielmi všetkých obyvateľov Košíc nad 65 rokov (Obrázok 4.8 a 4.9).

Zdroj: Gyurgyik (2014. s 135, 150-151)

Obrázok 4.9 Hlavné vekové kategórie maďarskej národnosti v Košiciach, 1991

O 10 rokov neskôr, v roku 2001 sa podiel obyvateľov maďarskej národnosti nad 65 rokov v rámci celkovej populácie maďarskej národnosti zvýšil na 18,52 %. V štyroch okresoch mesta sa podiely líšili (Tabuľka 4.17). Najviac obyvateľov maďarskej národnosti nad 65 rokov (Gyurgyik, 2014) žilo v okrese Košice I (26 %) a v okrese Košice IV (24,1 %). Ukazovatele mali nižšie hodnoty v okrese Košice III (9 %) a v okrese Košice II (15 %).

Najmladší obyvatelia príslušníkov maďarskej národnosti v roku 2001 sa nachádzali v okrese Košice III a najstarší v okrese Košice I. Ukazovatele v jednotlivých vekových kategóriách nad 65 rokov u príslušníkov maďarskej národnosti, okrem kategórie nad 85 rokov, boli vo všetkých košických okresoch vyššie (Obrázok 4.10).

Na základe posledných údajov Štatistického úradu SR (Čičvákova, Kašková, Kostiščová, 2018) v roku 2017 podiel obyvateľov nad 65 rokov v rámci populácie mesta tvoril 16,62 % a priemerný vek dosiahol hodnotu 41,51 rokov (muži 39,79, ženy 43,10). Najstaršie obyvateľstvo žije v mestskej

časti Juh (s priemerným vekom 45,45 rokov), nasleduje Staré Mesto (44,67 rokov) a Sever (44,26 rokov). Vyšší vekový priemer, ako je celomestský, majú ešte mestské časti Západ, Myslava, Barca a Nad jazerom. Najnižší priemerný vek je v podstate u obyvateľstva žijúceho na Luníku IX (25,39 rokov).

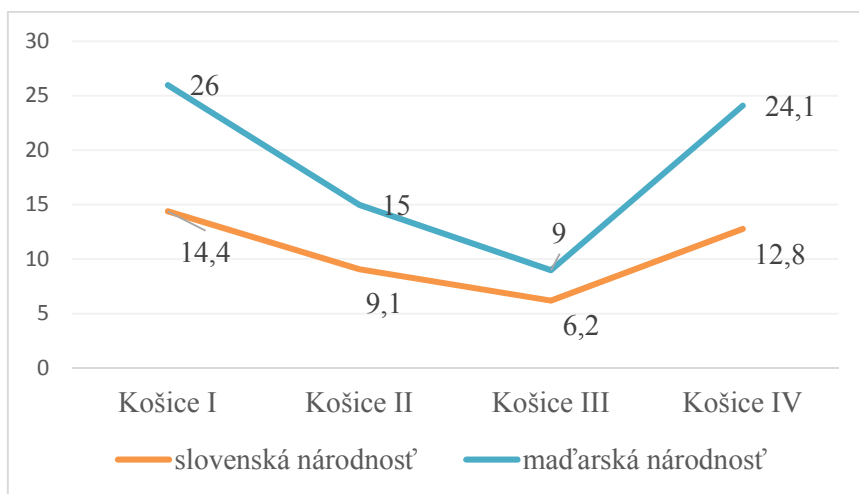
Tabuľka 4.17 Vekové kategórie populácie Košíc a maďarskej národnosti, podiel v percentách

Vekové kategórie	2001							
	Podľa okresov							
	Maďari	Košice spolu	Maďari	Košice spolu	Maďari	Košice spolu	Maďari	Košice spolu
0-4	2,5	5,2	1,6	5,1	1,4	4,2	1,1	4,6
5-9	2,9	6,8	2,0	6,0	1,6	4,8	1,3	5,0
10-14	3,2	8,4	4,1	8,5	2,9	5,8	1,5	4,9
15-19	3,1	6,1	4,8	9,7	6,5	9,9	2,7	5,8
20-24	5,0	6,5	5,0	7,2	10,3	15,6	5,5	9,0
25-29	6,5	8,0	6,1	7,5	5,5	7,8	7,3	11,1
30-34	6,7	8,7	4,2	6,6	3,6	5,0	4,2	6,6
35-39	7,3	8,9	8,3	8,5	4,2	4,3	4,0	4,7
40-44	5,7	6,5	10,9	9,0	12,4	9,3	5,0	5,3
45-49	8,0	6,4	0,3	6,6	24,6	15,0	10,1	8,2
50-54	7,1	5,4	10,3	5,8	11,6	7,6	16,6	11,2
55-59	9,0	4,5	9,3	5,6	4,2	2,9	9,6	6,4
60-64	7,1	4,1	8,4	4,8	2,2	1,7	6,7	4,3
65-69	6,4	4,0	5,5	3,3	2,5	1,5	6,3	3,6
70-74	7,1	3,6	3,7	2,0	1,9	1,1	5,8	2,9
75-79	6,3	2,9	2,6	1,3	1,6	0,8	5,2	2,4
80-84	5,0	2,1	1,7	0,9	1,0	0,5	5,7	2,0
Nad 85	1,2	1,8	1,5	1,6	2,0	2,3	1,1	1,9

Zdroj: Gyurgyik (2014, s. 135, 150-151)

Medzi seniormi majú naďalej prevahu ženy. Dôvod deformácie vekovej štruktúry Potančoková (n. d.) vidí v dôsledku vojnových strát a nadúmrtnosti mužov. V Košiciach rozdiel medzi priemerným vekom ženskej (43,10 rokov)

a mužskej (39,79 rokov) populácie takisto potvrdzuje deformáciu vo vekovej štruktúre nad 65 rokov (Čičvákova, Kašková, Kostiščová, 2018).

Zdroj: Gyurgyik (2014, s. 135, 150-151)

Obrázok 4.10 Pomer predstaviteľov slovenskej a maďarskej národnosti v jednotlivých okresoch Košíc 2001, veková kategória nad 65 rokov

Podiel dôchodcov maďarskej národnosti tiež patrí medzi hodnoty, ktoré podčiarkujú negatívny demografický vývoj príslušníkov maďarskej národnosti v Košiciach. Podiel dôchodcov v celkovej počte predstaviteľov maďarskej národnosti vo všetkých okresoch Košíc je značne vyšší ako podiel dôchodcov slovenskej národnosti alebo dôchodcov v rámci celkovej populácie obyvateľov Košíc (Tabuľka 4.18).

Demografický vývoj obyvateľov maďarskej národnosti v Košiciach po druhej svetovej vojne ovplyvnili rovnaké faktory ako maďarskú národnosť žijúcu na území južného Slovenska, avšak pôsobili s rozdielnou silou. Jednotlivé demografické procesy prebiehali rýchlejšie, dynamickejšie a vyvolávali značné zmeny v počte príslušníkov maďarskej národnosti v Košiciach.

Špecifikum pre maďarskú národnosť tvorí bilingválne prostredie, v ktorom už dlhodobo žije a vplyv rozvíjajúceho sa priemyselného mesta, ktoré je centrom východného regiónu Slovenska. Demografický pohyb maďarskej národnosti v Košiciach čelí rovnakým trendom ako ostatná populácia vo vyspelých štátoch, nízkej pôrodnosti, vysokej úmrtnosti,

starnutiu obyvateľstva či migrácii. Aj v tomto prípade hlavnú úlohu zohráva miera negatívnych vplyvov. Všetky uvedené demografické trendy s dynamickou asimiláciou priamo ovplyvňujú pozíciu maďarskej národnosti v Košiciach.

Tabuľka 4.18 Počet dôchodcov v Košiciach v jednotlivých okresoch

	Košice I.	Košice II.	Košice III.	Košice IV
maďarská národnosť				
dôchodca (aj pracujúci)	895	759	195	903
dôchodca)	43,2 %	38,6 %	28,5 %	54,2 %
Počet príslušníkov maďarskej národnosti: 6 382 Dôchodca 2 752 osôb Podiel: 43,1 %				
slovenská národnosť				
dôchodca (aj pracujúci)	11 038	12 940	4 128	12 914
dôchodca)	22,3 %	21,8 %	16,7 %	29,1 %
Počet príslušníkov slovenskej národnosti: 177 581 osôb Dôchodca: 41 020 osôb Podiel :23,09 %				
obyvatelia Košíc				
dôchodca (aj pracujúci)	13 259	15 326	4 658	14 964
dôchodca)	19,3 %	18,5 %	15,5 %	25,2 %
Populácia mesta: 240 433 osôb Dôchodca: 48 207 osôb Podiel: 20,0 %				

Zdroj: Štatistický úrad SR, 2018

5

ANALÝZA POUŽÍVANIA MAĎARSKÉHO JAZYKA MAĎARSKOU MENŠINOU V KOŠICIACH

Mestské centrá v uplynulých desaťročiach charakterizuje nárast kultúrnej diverzity, zvlášť v dôsledku vnútornej (medziregionálnej) a medzinárodnej migrácie. Využitie kultúrnej diverzity pre rozvoj mesta, spájanie „starého“ a „nového“ pri vytváraní jedinečného dedičstva nie je jednoduché. Je potrebné, aby sa vedľa seba naučili žiť a rešpektovali sa príslušníci majority, trvalo usadených etník, stálych (prist'ahovalci) i tranzitórne migrujúcich skupín (napr. zahraniční študenti). Mnohé etnické skupiny, mnoho jazykov, kultúr a náboženstiev vytvára pre mestá rôzne výzvy, ale aj príležitosti.

V tejto kapitole zameriame pozornosť na Košice, druhé najväčšie mesto v Slovenskej republike. Napriek pomerne nízkemu podielu obyvateľov, ktorí v sčítaní obyvateľov, domov a bytov v roku 2011 uviedli inú ako slovenskú národnosť, konkrétne 7,04 % obyvateľov Košíc (Štatistický úrad, 2017b), etnické skupiny žijúce v tomto meste si zasluhujú pozornosť. Najpočetnejšou etnickou skupinou je maďarská menšina. V roku 2017 v Košiciach spolu žilo 6 740 príslušníkov maďarskej národnosti, čo predstavuje 2,82 % obyvateľov (Čičváková, Kašková, Kostiščová, 2018). Napriek výraznejšiemu poklesu Košičanov, ktorí sa v uplynulých desaťročiach hlásili k maďarskej národnosti, prítomnosť maďarskej národnostnej menšiny je v Košiciach stále citeľná.

So zámerom dozvedieť sa viac o maďarskej komunite v meste Košice, najmä o používaní maďarského jazyka, na jar 2017 združenie Fórum Maďarov v Košiciach realizovalo prieskum. Zaujímalo ich najmä kde a ako často sa v Košiciach hovorí po maďarsky a aké problémy pri používaní maďarského jazyka ľudia žijúci, pracujúci či študujúci v Košiciach majú. Jazyk a jeho používanie si zasluhujú pozornosť, keďže jazyk hrá dôležitú úlohu pri formovaní identity a v prípade minorít môže slúžiť ako jeden z ukazovateľov miery asimilácie jedinca, jeho alebo jej nezáujmu o udržanie kultúrneho dedičstva a identity. Dáta z realizovaného prieskumu sme využili na sekundárnu analýzu, ktorej cieľom bolo analyzovať vzorce jazykovo-komunikačného správania ľudí, ktorí hovoria po maďarsky a žijú v Košiciach,

a to v situačnom kontexte intraetnického a medzietnického používania hovorenej maďarčiny. Zaujímali nás aj ich skúsenosti a miera poznania práv týkajúcich sa používania jazyka národnostnej menšiny vo vybraných situáciách.

METÓDA

Pre zmapovanie jazykovo-komunikačného správania maďarskej menšiny žijúcej v Košiciach sme využili dáta získané Fórom Maďarov v Košiciach v rámci prieskumu zameraného na posúdenie zvykov pri používaní jazyka ľuďmi, ktorí hovoria po maďarsky a žijú alebo pracujú v Košiciach. Zo vzorky 758 respondentov a respondentiek boli pre účely tejto štúdie vybraní tí respondenti, ktorí ako miesto obvyklého pobytu počas uplynulého roka uviedli Košice – mesto.

Dotazník

Použitý autorský dotazník, administrovaný v maďarskom jazyku, obsahoval 34 položiek. Dotazník bol štruktúrovaný do troch častí. Prvá časť dotazníka zahŕňala desať položiek zisťujúcich vybrané demografické charakteristiky respondentov (napr. pohlavie, vek, najvyššie dosiahnuté vzdelanie, obvyklé miesto pobytu v uplynulom roku) a položky zisťujúce znalosť maďarského a slovenského jazyka, materinský jazyk respondenta a či navštevoval školu s maďarským vyučovacím jazykom.

Druhú časť dotazníka tvorilo desať položiek, pomocou ktorých bol zisťovaný pomer používania maďarského jazyka respondentom celkovo a v troch špecifických kontextoch, a to v priemere za deň pri sledovaní televízie, počúvaní rádia alebo hudby a pri čítaní. V ďalšej položke bol respondentom prezentovaný zoznam dvanástich prostredí a boli vyzvaní vybrať z neho päť miest v Košiciach, kde počas uplynulých piatich rokov najčastejšie rozprávali po maďarsky a zároveň s využitím frekvenčnej škály (od 1 = niekoľko krát do roka do 4 = denne) uviesť ako často maďarský jazyk pri komunikácii v každom zo zvolených prostredí používali. Ďalšie otázky boli zamerané na prežívanie respondenta pri používaní maďarského jazyka na verejnosti, zvlášť v spoločnosti Slovákov a na spätnú väzbu okolia (pozitívnu i negatívnu), pretože hovorili po maďarsky.

Pred treťou časťou dotazníka boli respondenti požiadaní o jej vyplnenie v prípade, ak ešte majú čas. Ak nie, vyplňanie dotazníka mohli ukončiť.

Posledná časť obsahovala 14 položiek týkajúcich sa rôznych aspektov využívania jazyka v každodenných situáciách (napr. „*V ktorom jazyku je menu vo vašom mobilnom telefóne?*“, „*Ako je uvedené vaše meno v preukaze totožnosti?*“), pri komunikácii s klientmi alebo ako klient, ako aj hodnotenie čo je správne v situácii, kedy sa k maďarsky hovoriacej spoločnosti pripojí niekto, kto nerozumie po maďarsky. V tejto časti boli zaradené aj štyri otázky zisťujúce či respondenti poznajú legislatívu upravujúcu používanie maďarského jazyka vo vybraných situáciách (napr. v rámci občiansko-právneho konania). V poslednej, otvorenej otázke, boli respondenti vyzvaní uviesť návrhy čo by podľa nich „*povzbudilo uvádzanie maďarských nápisov na viacerých miestach v Košiciach, respektíve, aby známi medzi sebou a v úradných kontaktoch používali maďarský jazyk*“.

Zber údajov

Dotazník bol respondentom administrovaný v termíne od 6. marca do 26. apríla 2017 dvoma spôsobmi, a to elektronicky a v printovej podobe. Dôvody mapovania s výzvou na vyplnenie dotazníka ľuďmi, ktorí aspoň rok žili, študovali alebo pracovali v Košiciach, boli súčasťou troch novinových článkov na internete (v novinách Új Szó, Felvidék az első ma, Ami Kassa) publikovaných v maďarskom jazyku. Elektronický dotazník bol dostupný prostredníctvom facebookovej stránky združenia Fórum Maďarov v Košiciach. Dotazníky v papierovej podobe boli distribuované na dvoch miestach v centre Košíc, v priestoroch Csemadoku a občianskeho združenia Rovás. Spolu bolo získaných 758 vyplnených dotazníkov, z toho bolo prostredníctvom internetu vyplnených 673 dotazníkov (88,8 %). Výslednú vzorku nie je možné považovať za reprezentatívnu, keďže bola získaná s využitím dobrovoľníkov a príležitostného výberu.

Charakteristika vzorky

Pre účely tejto štúdie boli analyzované odpovede respondentov, ktorí ako miesto obvyklého pobytu v uplynulom roku uviedli Košice – mesto a zároveň referovali vek od 16 rokov vyššie. Celková veľkosť takto definovanej vzorky bola 408 respondentov a respondentiek (vrátane jednej z autoriek monografie), pričom tretiu časť dotazníka vyplnilo 397 z nich. S využitím internetu dotazník vyplnilo 82,6 % respondentov.

Vo vzorke prevažovali ženy (58,1 %) a respondenti s vysokoškolským vzdelaním (Tabuľka 5.1). Väčšina respondentov mala ukončené stredoškolské

vzdelanie s maturitou (35,8 %) alebo vysokoškolské vzdelanie (53,3 %). Takmer polovica respondentov bola vo veku od 16 do 40 rokov (48,8 %).

Tabuľka 5.1 Demografická charakteristika vzorky (n = 408)

	n	%
Vek		
16-26 rokov	86	21,1
27-40 rokov	113	27,7
41-50 rokov	75	18,4
51-60 rokov	39	9,6
61-70 rokov	49	12,0
viac ako 70 rokov	46	11,3
Rod		
mužský	171	41,9
ženský	237	58,1
Najvyššie dosiahnuté vzdelanie		
základné	28	6,9
odborná škola bez maturity	16	4,0
stredná škola s maturitou	145	35,8
vysokoškolské	216	53,3

Podrobnejšia analýza veku a vzdelania (Tabuľka 5.2) ukázala, že základné vzdelanie referovali iba respondenti v najmladšej vekovej skupine od 16 do 26 rokov. Môžeme preto predpokladať, že časť z nich, eventuálne aj celá táto podskupina respondentov, predstavuje stredoškolských študentov. Takéto rozloženie údajov poukazuje na to, že sa prieskumom nepodarilo osloviť ľudí, ktorí štúdium ukončili po dosiahnutí základného vzdelania alebo získali odborné vzdelanie bez maturity (ich podiel vo vzorke je 4,0 %).

Približne jeden z desiatich respondentov (10,5 %) žije v Košiciach od narodenia. Čo sa týka predchádzajúceho bydliska v inej obci, 12,0 % respondentov v minulosti žilo v okrese Košice – okolie a 31,6 % v inej obci na východnom Slovensku. Na strednom Slovensku žilo 8,1 % respondentov a na západnom Slovensku 5,1%. Približne traja zo sto respondentov (3,2 %) v minulosti žili v Maďarsku a 1,5 % respondentov žilo v Českej republike. Viacero z uvedených možností označilo 6,4 % respondentov. Tieto zistenia

ilustrujú rolu medziregionálnej migrácie pri náraste populácie maďarskej minority v Košiciach.

Tabuľka 5.2 Vek a najvyššie dosiahnuté vzdelanie

Vek	Najvyššie dosiahnuté vzdelanie (%)				Spolu
	základné	OŠ	SŠ	VŠ	
16-26 rokov	28 (32,9)	3 (3,5)	32 (37,6)	22 (25,9)	85 (100,0)
27-40 rokov	0	3 (2,7)	21 (18,6)	89 (78,8)	113 (100,0)
41-50 rokov	0	1 (1,3)	21 (28,0)	53 (70,7)	75 (100,0)
51-60 rokov	0	2 (5,1)	19 (48,7)	18 (46,2)	39 (100,0)
61-70 rokov	0	1 (2,0)	32 (65,3)	16 (32,7)	49 (100,0)
viac ako 70 rokov	0	6 (13,6)	20 (45,5)	18 (40,9)	44 (100,0)
Spolu	28 (6,9)	16 (4,0)	145 (35,8)	216 (53,3)	405 (100,0)

Pozn.: OŠ – odborná škola bez maturity, SŠ – stredná škola s maturitou, VŠ – vysokoškolské

Materinským jazykom je pre 94,9 % respondentov maďarský jazyk, zatiaľ čo slovenský jazyk uviedlo 3,7 % respondentov (n = 15) a pre troch respondentov je rodným jazykom iný než tieto jazyky. Školu s maďarským vyučovacím jazykom navštevovalo 83,3 % respondentov. Keďže dotazník bol administrovaný v maďarskom jazyku, nie je prekvapujúcim zistenie, že žiadny z respondentov neuviedol stupeň znalosti maďarského jazyka na úrovni „úplný začiatník“ (A1 podľa Spoločného európskeho referenčného rámca pre jazykové znalosti – CEFR) a iba traja respondenti uviedli stupeň znalosti „začiatník“ (Tabuľka 5.3). Títo traja respondenti označili slovenský jazyk ako materinský jazyk a jeho znalosť na úrovni B2 alebo C2 (dvaja respondenti). Podľa očakávania, približne deväť z desiatich respondentov referovalo znalosť maďarského jazyka na úrovni materinského jazyka (úroveň C2).

Tabuľka 5.3 Stupeň znalosti maďarského jazyka (n = 406)

Stupeň znalosti	f	%
úplný začiatočník (A1)	0	0,0
začiatočník (A2)	3	0,7
mierne pokročilý (B1)	9	2,2
stredne pokročilý (B2)	14	3,4
pokročilý (C1)	16	3,9
na úrovni materinského jazyka (C2)	365	89,7

Stupeň znalosti slovenského jazyka sa u respondentov líšil, pričom na základe sebaopísania najčastejšie uvádzali kategórie C1 a C2 podľa štandardizovaného označenia CEFR (spolu 57,7 % respondentov). Za úplného začiatočníka (úroveň A1) sa považuje 11 respondentov (2,7 %; ako materinský jazyk uviedli desiat z týchto respondentov maďarský jazyk a jeden iný jazyk) a ako začiatočníka (úroveň A2) sa hodnotí 3,7 % respondentov (Tabuľka 5.4).

Tabuľka 5.4 Stupeň znalosti slovenského jazyka uvádzaný respondentom (n = 407)

Úroveň	f	%
A1 – úplný začiatočník	11	2,7
A2 – začiatočník	15	3,7
B1 – mierne pokročilý	44	10,8
B2 – stredne pokročilý	86	21,1
C1 – pokročilý	149	36,6
C2 – na úrovni materinského jazyka	102	25,1

Štatistická analýza

Prvotná analýza dát bola realizovaná pomocou tabuliek, grafov a základných metód deskriptívnej štatistiky, korešpondujúcich s daným typom premennej. Rozloženie údajov bolo popísané s využitím modusu, mediánu a kvartilov. Na bivariačnú analýzu dát boli využité kontingenčné tabuľky, koeficient asociácie Cramerovo V, gama korelačný koeficient a chí-kvadrátový test nezávislosti. Analýzy boli realizované pomocou štatistického softvéru SPSS 24.

VÝSLEDKY ANALÝZY

V nasledujúcej časti sú zistenia prezentované na základe čiastkových tém, ktorým bola v prieskume s využitím dotazníka venovaná pozornosť. Autorov dotazníka zaujímal vzťah maďarskej menšiny v Košiciach k maďarskému jazyku, ich vlastnej identite, používanie maďarského jazyka v súkromí i na verejnosti, v prítomnosti príslušníkov vlastnej komunity a v prítomnosti príslušníkov majority, skúsenosti s reakciami okolia, ako aj poznanie práv súvisiacich s používaním jazyka národnostnej menšiny.

Etnická identita a jazyk

Pri analýze používania maďarského jazyka príslušníkmi maďarskej komunity v Košiciach je potrebné venovať pozornosť aj otázke vnímania vlastnej identity. V tomto kontexte bolo zisťované či respondenti nejakým spôsobom prezradili svojim známym, spolužiakom alebo kolegom v Košiciach, že hovoria po maďarsky, resp. či sú si vedomí toho, že ich známi pochádzajúci z majoritnej spoločnosti vedia alebo vedeli, že respondent ovláda maďarský jazyk. Odpovede poukazujú na to, že respondenti nevideli dôvod tajiť pred svojimi slovenskými známymi, resp. spolužiakmi či kolegami znalosť maďarského jazyka (95,2 % respondentov). V niektorých prípadoch však túto informáciu poskytovali okoliu selektívne (4,3 % respondentov; Tabuľka 5.5).

Tabuľka 5.5 Distribúcia odpovedí na položku „Vedeli vaši košickí slovenskí známi, spolužiaci, kolegovia, že hovoríte po maďarsky? (n = 396)

Odpoveď	f	%
áno	377	95,2
nie	0	0,0
niektorí	17	4,3
neviem	2	0,5

Príslušnosť k maďarskej menšine môže v niektorých prípadoch naznačovať meno alebo priezvisko jedinca. Satinská (2016) sa vo svojej štúdiu používania maďarčiny v bratislavských rodinách u respondentov stretla s tromi typmi krstných mien, a to maďarské nepreložiteľné do slovenčiny (napr. Csilla), maďarská podoba krstného mena, ktoré má aj slovenskú

podobu (napr. János) a neutrálne krstné mená, ktoré znejú rovnako po maďarsky aj po slovensky (napr. Viktor). V košickej vzorke má v preukaze totožnosti 35,0 % respondentov meno uvedené v maďarčine alebo maďarskej verzii. Slovenskú verziu mena má uvedenú 45,8 % respondentov a 11,3 % respondentov má síce meno uvedené slovensky, no chce si vybaviť maďarskú verziu (napr. Lászlo/ Ladislav, Nagy/ Nad', Kiss/ Kisošová). Trinásť respondentov (3,2 %) zvolilo možnosť iné. V siedmich prípadoch majú respondenti slovenské krstné meno a maďarské priezvisko. Ako doplnil jeden z nich, zmena by pre neho znamenala mnoho cestovania a vybavovania. Medzi podobou mena a vekom respondentov bol zistený slabý štatisticky významný vzťah (Cramerovo $V = 0,20$, $p < 0,001$), pričom maďarská podoba mena má tendenciu spájať sa s nižším vekom a slovenská podoba s vyšším vekom respondentov (nad 50 rokov).

Zmena mena vyžaduje časovú a finančnú investíciu, preto nie je prekvapujúce, že starší respondenti majú v preukaze totožnosti častejšie slovenskú verziu mena. Krstné meno a priezvisko používané v neformálnej komunikácii sa môžu odlišovať od ich úradnej podoby, a tak respondent svoju príslušnosť k maďarskému etniku môže demonštrovať tým, ako sa predstaví iným, aké meno uvedie a v akom poradí prezentuje svoje meno a priezvisko. Túto prax potvrdil aj výskum realizovaný Misadovou (2017), podľa ktorého ženy maďarskej národnosti charakterizuje dvojaké používanie priezviska, kedy v úradnej komunikácii používajú slovenský ekvivalent krstného mena a priezvisko s príponou „-ová“ a v neformálnej komunikácii priezvisko bez prechýľovacej prípony „-ová“ nasledujúce krstným menom. Zároveň zistila, že žiadna veková kategória žien nepovažovala formu svojho mena za dôležitý ukazovateľ ich národnej identity.

Používanie maďarského jazyka v každodennom živote

Jazykovo-komunikačné správanie respondentov bolo zisťované viacerými položkami. Na úvod boli respondenti vyzvaní, aby odhadli, v akom pomere používajú maďarský jazyk k celkovému používaniu jazyka. Ako ilustruje Tabuľka 5.6, každý z respondentov používa maďarský jazyk, pričom vyšší podiel uvádzal vyšší počet respondentov. Približne šiesti z desiatich respondentov odhadli, že používanie maďarského jazyka u nich predstavuje minimálne 60 % z celkového používania jazyka.

Skutočnosť, že 36,5 % respondentov používa maďarský jazyk viac ako 80 % času, vyvoláva otázku kde celý deň hovoria maďarsky, zvlášť ak ide

o ľuďí v produktívnom veku a možno predpokladať, že pracujú. Keďže zamestnanie respondentov zisťované nebolo, realizovali sme analýzu vzťahu pomeru používania maďarského jazyka a veku respondentov (Tabuľka 5.7). Medzi týmito dvoma premennými nebol zistený štatisticky významný vzťah ($\text{gamma} = 0,06$, $p = 0,247$).

Tabuľka 5.6 Distribúcia odhadovaného pomeru používania maďarského jazyka k celkovému používaniu jazyka ($n = 405$)

Pomer používania maďarského jazyka	f	%
0 %	0	0,0
1-20 %	11	2,7
21-40 %	38	9,4
41-60 %	97	24,0
61-80 %	111	27,4
81-100 %	148	36,5

Tabuľka 5.7 Vzťah medzi pomerom používania maďarského jazyka a vekom respondentov

Vek	Pomer používania maďarského jazyka (v %)					Spolu
	1-20	21-40	41-60	61-80	81-100	
16-26 rokov	3 (3,5)	7 (8,1)	19 (22,1)	21 (24,4)	36 (41,9)	86 (100)
27-40 rokov	3 (2,7)	14 (12,4)	31 (27,4)	30 (26,5)	35 (31,0)	113 (100)
41-50 rokov	3 (4,1)	7 (9,5)	21 (28,4)	22 (29,7)	21 (28,4)	74 (100)
51-60 rokov	0 (0,0)	1 (2,6)	13 (33,3)	10 (25,6)	15 (38,5)	39 (100)
61-70 rokov	1 (2,0)	5 (10,2)	10 (20,4)	13 (26,5)	20 (40,8)	49 (100)
viac ako 70 rokov	1 (2,3)	4 (9,1)	3 (6,8)	15 (34,1)	21 (47,7)	44 (100)

Slabý štatisticky významný vzťah bol zistený medzi pomerom používania maďarského jazyka k celkovému používaniu jazyka a najvyšším dosiahnutým vzdelaním (gama = -2,54, $p < 0,001$). Negatívny charakter vzťahu znamená, že vyššie vzdelanie sa spája s nižšou mierou používania maďarského jazyka. Tento vzťah však môže byť skreslený zložením vzorky, keďže respondenti so základným vzdelaním sú výlučne vo vekovej kategórii 16 až 26 rokov (78,6 %, t.j. 22 z 28 respondentov so základným vzdelaním používa maďarský jazyka aspoň 81 % z celkového používania jazyka). Je možné, že títo respondenti zatiaľ navštevujú strednú školu, konkrétne školu s maďarským vyučovacím jazykom.

Mieru, v akej jedinec používa nejaký jazyk, možno zisťovať rôznymi spôsobmi. Jedným z ukazovateľov môže byť jazyk menu v mobilnom telefóne, ktorý jedinec používa. V analyzovanej vzorke 40,3 % respondentov uviedlo, že menu v ich telefóne je v maďarskom jazyku. Približne rovnaká časť respondentov (44,4 %) používa slovenský jazyk. Pri interpretovaní výsledku je potrebné mať na pamäti, že niektorí ľudia nevedia jazyk menu sami zmeniť a ponechajú si jazyk zvolený pri inštalácii, ale aj to, že 61,7 % respondentov ovláda slovenský jazyk na úrovni C1 alebo C2 podľa štandardizovaného označenia CEFR. Prekvapivo 13,1 % respondentov má nastavený anglický jazyk. Deväť respondentov pri odpovedi zvolili možnosť „iný“, keďže dvaja mobil nemajú, dvaja majú menu v českom jazyku a dvaja uviedli japonský jazyk (je otázne či túto odpoveď je možné brať vážne). Ďalší dvaja respondenti síce majú menu v slovenskom jazyku, avšak chceli zdôrazniť prečo. Prvý z nich konštatoval, že momentálne je síce menu v slovenskom jazyku, no je mu jedno či je v slovenčine alebo v maďarčine, keďže rozumie obom jazykom. V druhom prípade zdôvodnenie obsahuje odkaz na možné problémy s telefónom, kedy v prípade menu v slovenčine mu jeho známi alebo v servise vedia ľahšie pomôcť.

Odhliadnuc od myslenia ako formy komunikácie samého so sebou (tzv. vnútornej reči, ktorá sa neprejavuje hlasom či písmom), komunikácia môže mať viacero podôb. Autori dotazníka sa najprv zamerali na aspekty, kedy jedinec nepoužíva jazyk pri rozhovore s niekým iným. Úlohou respondentov bolo uviesť koľko hodín denne v priemere venujú sledovaniu televízie či videa, počúvaniu rádia alebo hudby a čítaniu kníh, novín alebo správ na internete. Tento typ odhadu, založený na sebaopisovaní času stráveného istou aktivitou (v tomto prípade sledovaním vybraných médií) v pomere k iným aktivitám, ktoré jedinec počas dňa zvyčajne vykonáva, býva zaťažovaný

rôznymi skresleniami. Prejavilo aj to aj v tomto prieskume, kedy na základe odpovedí respondentov strávili niektorí z nich sledovaním vybraných médií v priemere až 27,5 hodiny za deň. Štrnásť respondentov (3,6 %) uviedli, že sledovaním vybraných médií strávia v priemere viac ako 16 hodín denne, pričom aspoň 21 hodín denne uviedli šiesti z nich. Analogicky niektorí respondenti uvádzali neprimerane vysoké odhady priemerného času stráveného za deň sledovaním televízie či videa alebo počúvaním hudby či rádia (Tabuľka 5.8).

Tabuľka 5.8 Sledovanie vybraných médií počas dňa celkovo a z toho v maďarskom jazyku

Koľko hodín v priemere za deň	medián	modus	min	max
sledujete televíziu, video – spolu	2,0	2,0	0,0	24,0
sledujete televíziu, video – v maďarskom jazyku	1,0	0,5	0,0	24,0
počúvate rádio alebo hudbu – spolu	1,5	1,0	0,0	24,0
počúvate rádio alebo hudbu – v maďarskom jazyku	0,5	0,0	0,0	16,5
čítate knihy, noviny, online spravodajstvo – spolu	1,0	1,0	0,0	12,0
čítate knihy, noviny, online spravodajstvo – v maďarskom jazyku	1,0	0,5	0,0	6,0

Keďže viacerí respondenti pri tomto type úlohy nedokázali odhadnúť čas strávený danými aktivitami a uvádzali nereálne odhady, použitie aritmetického priemeru ako štatistickej metódy, ktorá berie do úvahy všetky hodnoty, je neadekvátne. Napriek skresleniu sme sa rozhodli aspoň ilustračne uviesť mediánové hodnoty, keďže medián nie je ovplyvnený extrémnymi hodnotami. Mediánový denný priemerný čas strávený sledovaním zvolených médií spolu (bez špecifikácie jazyka) je 5,5 hodiny a z toho v maďarskom jazyku tri hodiny. Hodnoty mediánu pre každé médium zvlášť poukazujú na to, že respondenti a respondentky nesledujú len média v maďarskom jazyku. K podobnému záveru môžeme dôjsť aj na základe analýzy modálnych odpovedí (hodnôt uvádzaných častejšie ako iné). Berúc do úvahy frekvenciu modusu, vyjadrenú ako relatívnu hodnotu, 20,1 % respondentov uviedlo, že

v priemere sledujú televíziu a video 2 hodiny denne. V maďarskom jazyku sleduje televíziu a video v priemere pol hodiny denne 23,3 % respondentov. Počúvaním rádia alebo hudby strávi pätina respondentov (19,1 %) v priemere hodinu denne. Čo sa týka maďarského jazyka, respondenti najčastejšie konštatovali (27,7 %), že rádio alebo hudbu v maďarčine nepočúvajú. Druhou najčastejšie uvádzanou odpoveďou bolo v priemere pol hodiny denne (25,5 %). Čítaniu kníh, novín a online spravodajstva 31,9 % respondentov sa venuje v priemere hodinu denne, pričom v maďarskom jazyku bol najčastejšie uvedeným odhad v priemere pol hodiny denne (36,3 %).

Používanie médií v inom ako vlastnom jazyku jedinca môže mať viacero dôsledkov, preto si zasluhuje pozornosť. Sledovanie médií maďarsky hovoriacimi študentmi stredných škôl zo Slovenska v druhom jazyku (slovenskom jazyku) sa vo výskume Vinczeho a Gasioreka (2016), v zhode s výsledkami iných štúdií, spájalo s vyššou sebadôverou pri používaní druhého jazyka a malo vyšší vplyv na akulturáciu. Vplyv médií bol výraznejší u tých, ktorí zároveň referovali vyššie úrovne pozitívne ladeného kontaktu a nižšie úrovne negatívne valenčného kontaktu so slovensky hovoriacimi.

Ďalšia z otázok bola zameraná na aktívne používanie maďarského jazyka pri verbálnej komunikácii s inými ľuďmi. Respondentom bol prezentovaný zoznam dvanástich prostredí a boli vyzvaní vybrať z neho päť miest v Košiciach, kde počas uplynulých piatich rokov najčastejšie rozprávali po maďarsky a zároveň uviesť, s akou frekvenciou maďarský jazyk pri komunikácii používali. Formulácia položky a dizajn dotazníka viedli k tomu, že väčšina respondentov odpovedala v rozpore s inštrukciou. Menej ako päť miest vybralo 19,1 % respondentov, práve päť miest zvolilo len 43,1 % respondentov. K frekvencii používania maďarského jazyka vo všetkých uvedených prostrediach sa vyjadrilo 13,7 % respondentov, pričom 10,3 % označilo aj možnosť iné, resp. aj uviedli kde ešte maďarsky rozprávajú. Tabuľka 5.9 zachytáva distribúciu frekvencie používania jazyka v danom kontexte vyjadrenú ako relatívnu hodnotu z celkového počtu respondentov.

Táto položka vypovedá nielen o používaní jazyka, ale do značnej miery aj o tom, ako jedinca trávia voľný čas, o používaní mestskej hromadnej dopravy, ilustruje zapojenie respondentov na trhu práce či ich vierovyznanie. Piatimi najčastejšie vybranými prostrediami, v ktorých respondenti najčastejšie hovoria po maďarsky, boli doma alebo na ubytovni (uviedlo 92,6 % respondentov), u priateľov, známych, v ich byte alebo dome (77,2 %), na

verejných priestranstvách, na uliciach a v parkoch (62,5 %), v divadle alebo v priestoroch kultúrnych spolkov (58,8 %) a na pracovisku (55,4 %).

Tabuľka 5.9 Frekvencia používania maďarského jazyka respondentmi v rôznych prostrediach v Košiciach

Prostredie	frekvencia (%)			
	denne	týždeň	mesiac	rok
doma, na ubytovni	74,5	2,5	12,3	3,4
u priateľov, známych, v ich byte alebo dome	31,1	19,4	21,3	5,4
na verejných priestranstvách, uliciach, v parkoch	26,2	16,7	14,5	5,1
na základnej škole, strednej škole, v budove univerzity	24,8	4,9	9,8	8,1
na pracovisku	23,5	11,8	10,8	9,3
v mestskej hromadnej doprave (autobus, električka)	11,3	7,1	10,8	6,9
v divadle alebo v priestoroch kultúrnych spolkov	8,1	9,1	27,9	13,7
v kostole, v cirkevných nehnuteľnostiach	7,6	21,3	11,3	10,5
reštaurácia (jedáleň, kaviareň, krčma)	6,9	13,2	19,9	8,1
na inom mieste	5,9	4,7	6,9	7,1
v športových zariadeniach, na športoviskách	2,0	3,9	4,7	12,5
u lekára, v nemocnici, v domove dôchodcov	2,0	1,5	10,0	12,7
na úradoch, na polícii, na súde	1,5	0,2	2,5	13,0

Pozn.: týždeň – niekoľko krát do týždňa; mesiac – niekoľko krát za mesiac; rok – niekoľko krát do roka

Na druhej strane, najmenej často volenými boli odpovede na úradoch, na polícii či na súde (17,2 %), v športových zariadeniach, na športoviskách (23,0 %) a u lekára, v nemocnici či v domove dôchodcov (26,2 %). Voľba týchto prostredí nie je prekvapujúcou, ľudia zvyčajne potrebujú vybaviť niečo

na úrade, polícii alebo na súde len príležitostne, mladší respondenti možno ešte takúto skúsenosť vôbec nemajú. Podobne pri individuálnych športoch je komunikácia limitovaná a zdraví jedinci navštevujú lekára alebo nemocnice len príležitostne. Na druhej strane, v domácom prostredí alebo medzi priateľmi, s ktorými sa zvyčajne delíme nielen o záujmy, ale aj o hodnoty, trávimosť komunikáciou viac času. Zároveň, limitujúcim faktorom pre používanie jazyka na úradoch je aj skutočnosť, že Košice nepatria k obciam či mestám, v ktorých je podľa § 2 zákona č. 184/1999 Z. z. o používaní jazykov národnostných menšín v znení neskorších predpisov možné v úradnom styku používať jazyk národnostnej menšiny.

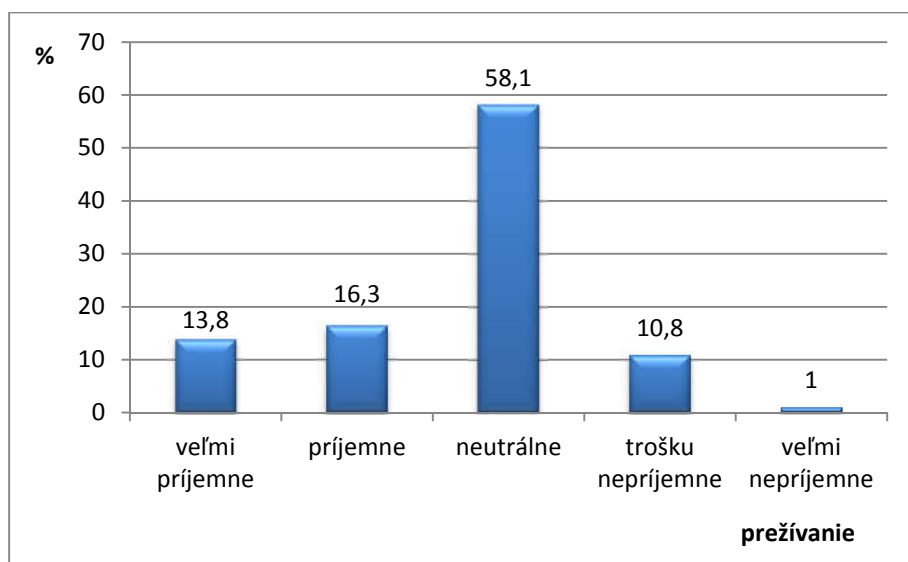
Štyridsiati respondenti využili možnosť presnejšie napísať, na akom inom, v dotazníku neuvedenom, mieste v Košiciach hovoria po maďarsky. Odpovede je možné rozdeliť do štyroch kategórií. Prvá z nich (n = 7) je v podstate rozšírením odpovede u priateľov, známych, v ich byte alebo dome. Respondenti explicitne uviedli, že maďarsky rozprávajú s rodičmi alebo inými príbuznými. Druhou skupinou sú odpovede, ktoré nemožno považovať za užitočné (n = 8). V tomto prípade respondenti uvádzali odpovede ako „neviem“, „telefonicky“, „Košický kraj“, „v zahraničí“ alebo „pláž“, čiže odpovede, ktoré nepredstavujú konkrétne miesta nachádzajúce sa v Košiciach.

Ďalšou skupinou sú generalizujúce zovšeobecnenia o tom, že hovoria maďarsky kdekoľvek chcú (n = 3) alebo, ako uviedol jeden z respondentov: „Ak môžem, vždy hovorím po maďarsky. Nevadí mi byť obklopený Slovákmi. Ak sa im nepáči, že hovorím po maďarsky, nech si zapchajú uši.“ Najpočetnejšou je skupina odpovedí zmieňujúcich konkrétne prostredie (n = 21), pričom najčastejšie sa vyskytovalo nákupné stredisko (n = 6). Z ďalších odpovedí vyberáme internát, lekárňu, knižnica, rybolov, klub dôchodcov a odborná konferencia. Tieto miesta vo viacerých prípadoch možno zaradiť k tým, kde sa jedinec stretáva s inými ľuďmi a komunikuje s nimi vo svojom voľnom čase.

Používanie maďarského jazyka z interetickej perspektívy

Ďalší okruh otázok sa týka používania maďarského jazyka v prítomnosti Slovákov ako majority v spoločnosti a spätnej väzby, ktorú od nich respondenti v minulosti (bez bližšej špecifikácie obdobia) dostali. Jedným z dôvodov, prečo príslušníci maďarskej menšiny na verejnosti nehovoria maďarsky, môže byť ich prežívanie situácií, keď v spoločnosti Slovákov

potrebujú hovoriť po maďarsky, napríklad prijať hovor maďarsky hovoriaceho priateľa. Neprijemné pocity v danej situácii referovalo 11,8 % respondentov, teda približne jeden z desiatich. Práve tieto pocity môžu prispievať k jazykovej asimilácii alebo stratégii používať na verejnosti výlučne slovenský jazyk alebo „neutrálny jazyk“ (napr. anglický, nemecký), ktorý by príslušníkom majority neprekážal. Viac ako polovica respondentov (58,1 %) sa však neprikláňa ani k pólu príjemne, ani k neprijemne. To môže odkazovať na skutočnosť, že ako bilingválni alebo multilingválni jedinci používajú jazyk situačne, v závislosti na kontexte a nevzniká u nich pri tom výraznejšia odozva a jej kognitívne hodnotenie.

Graf 5.1 Prežívanie v situácii, ak jedinec v spoločnosti Slovákov potrebuje hovoriť po maďarsky (n = 406)

Voľba používať maďarský jazyk v prítomnosti príslušníkov majority môže súvisieť aj s predchádzajúcimi skúsenosťami týkajúcimi sa reakcií okolia v situácii, keď respondenti hovorili po maďarsky v prítomnosti Slovákov alebo sa ukázalo, že po maďarsky vedia. Výsledky ukazujú, že spätná väzba, ktorú respondenti v Košiciach mali, je častejšie pozitívna ako negatívna (Tabuľka 5.10), čo môže naznačovať prevahu postojov rešpektu a akceptácie ku kultúrnym odlišnostiam. Zriedkavý alebo žiadny výskyt pozitívnej spätnej väzby (35,2 % respondentov) možno vysvetliť rôznymi spôsobmi. Jedným z nich je, že okolie akceptuje kultúrnu diverzitu a s ňou spojené používanie

rôznych jazykov, nepovažuje znalosť toho ktorého jazyka za niečo, čo si zasluhuje zvláštnu pozornosť či nejakú pozitívnu reakciu, je ponímaná len ako neutrálna informácia o jazykových znalostiach jedinca, eventuálne jeho národnosti. S negatívnou reakciou sa nestretlo 28,9 % respondentov. Negatívnu skúsenosť, aj keď v niektorých prípadoch len zriedkavú, tak má približne sedem z desiatich respondentov.

Tabuľka 5.10 Výskyt spätnej väzby na znalosť alebo používanie maďarského jazyka v slovenskom prostredí v Košiciach

Odpoveď	spätná väzba			
	pozitívna		negatívna	
	f	%	f	%
nikdy	48	12,1	114	28,9
zriedkavo	92	23,1	157	39,7
príležitostne	181	45,5	100	25,3
často	63	15,8	24	6,1
vždy	14	3,5	0	0,0

V prieskume nebolo zisťované kedy, v ktorom období mal jedinec negatívnu skúsenosť. Satinská (2016) vo svojej štúdií na základe rozhovorov zistila, že negatívne skúsenosti s používaním jazyka (maďarčiny) na verejnosti mali bratislavskí respondenti najmä po druhej svetovej vojne a v 90. rokoch 20. storočia, kedy charakteristickým sloganom bolo „Na Slovensku po slovensky!“. Rôzne negatívne skúsenosti boli niektorými opytovanými premietnuté do stratégie hovoriť doma po maďarsky a na verejnosti po slovensky. Jedna mladšia respondentka však tieto situácie nepovažuje za hodné toho, aby si ich pamätala. To, že si ich nevybavuje, však alternatívne vysvetľuje aj možnosťou, že ako na dospelú sa už na ňu možno neodvážia kričať, je obklopená otvorenými ľuďmi alebo sa to dnes v Bratislave už berie voľnejšie.

Negatívna skúsenosť respondentov síce nebola bližšie špecifikovaná z časového hľadiska, bolo však zisťované v ktorom prostredí v Košiciach dostali negatívnu, priam útočnú spätú väzbu kvôli tomu, že rozprávali po maďarsky. Respondenti mohli označiť aj viacero odpovedí (Tabuľka 5.11). Tí, ktorí negatívnu spätú väzbu dostali, najčastejšie uvádzali, že sa tak stalo na ulici, v parku alebo vo všeobecnosti na nejakom verejnom priestranstve (33,3 % z celkového počtu respondentov), ďalej v prostriedkoch mestskej

hromadnej dopravy v Košiciach (24,8 %) a na pracovisku (15,0 %). Ďalšími prostrediami, ktoré respondenti doplnili, boli stanica, cukráreň, lesná cesta, od zamestnanca taxislužby a od opitých mladých ľudí, bez konkretizácie kde sa tak stalo.

Tabuľka 5.11 Negatívna spätná väzba v konkrétnom prostredí v Košiciach

Prostredie	f	% z celkového počtu
na ulici, v parku, na verejnom priestranstve	136	33,3
v autobuse, električke	101	24,8
na pracovisku	61	15,0
v reštaurácii, krčme, iných zábavných zariadeniach	56	13,7
na základnej škole, strednej škole, v budove univerzity	29	7,1
u lekára, v nemocnici, v domove dôchodcov	25	6,1
v mieste prechodného bydliska (internát, ubytovňa), napr. od spolubývajúcich, pedagógov	25	6,1
na úradoch, na polícii, na súde	23	5,6
v mieste trvalého bydliska (dom, bytový dom) od susedov	15	3,7
v kultúrnych inštitúciách	14	3,4
na športových ihriskách a v športových zariadeniach	12	2,9
iné	6	1,5

Osobitná pozornosť bola venovaná fyzickej potýčke kvôli používaniu maďarského jazyka. Fyzická agresia vyžaduje priamy kontakt, preto je vo všeobecnosti menej častá ako verbálna agresia. V skúmanej vzorke prekvapujúco až 25 respondentov (6,1 %) uviedlo, že sa v Košiciach kvôli tomu, že hovorili po maďarsky, v minulosti niekedy dostali do bitky (bez špecifikovania miesta incidentu a termínu kedy sa odohral). Vzhľadom na rodové rozdiely v priamej agresii, ktoré boli identifikované v rôznych štúdiách (napr. Card et al., 2008), Tabuľka 5.12 zachytáva skúsenosť s fyzickou potýčkou vo vzťahu k rodu respondentov. S použitím chí-

kvadrátového testu nezávislosti bola zistená štatisticky významná závislosť medzi rodom a účasťou v bitke kvôli používaniu maďarského jazyka ($\chi^2 = 7,22$, $df = 1$, $p = 0,007$), pričom skúsenosť s fyzickou potýčkou sa spája s mužským rodom.

Tabuľka 5.12 Závislosť rodu a referovanej fyzickej potýčky kvôli tomu, že respondent hovoril v Košiciach po maďarsky

Dostali ste sa do bitky?	Rod		Spolu
	ženský	mužský	
áno	8 (3,6 %)	17 (10,3 %)	25 (6,4 %)
nie	217 (96,4 %)	148 (89,7 %)	365 (93,6 %)
Spolu	225 (100,0 %)	165 (100,0 %)	390 (100 %)

Následne bola respondentom položená otázka na ktorom mieste, ak by im to niekto ponúkol, by využili možnosť nerušene používať maďarský jazyk. Najčastejšie respondenti z ôsmich ponúknutých volieb vyberali poskytovanie zdravotnej starostlivosti (29,9 % respondentov), teda možnosť komunikovať so zdravotníckym personálom v ambulanciách lekárov alebo v nemocnici, buď ako pacienti alebo ich príbuzní. Druhou v poradí, ktorú označilo 17,6 % respondentov, bola možnosť používať maďarčinu ako klient prijímajúci rôzne služby (bez spresnenia či ide výlučne o služby materiálnej povahy ako sú napríklad opravárenské služby alebo aj služby nemateriálnej povahy ako služby školstva, kultúry). Na treťom mieste bola voľba používať maďarský jazyk pri komunikácii s miestnou samosprávou a mestskými úradmi. Osoby patriace k národnostnej menšine môžu v Košiciach ako v obci, ktorá nespĺňa podmienky podľa odseku 1 § 2 zákona č. 204/2011 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 184/1999 Z. z. o používaní jazykov národnostných menšín, používať v úradnom styku pri ústnej komunikácii jazyk menšiny len v tom prípade, ak s tým zamestnanec orgánu verejnej správy, ako aj prípadné ďalšie osoby zúčastnené na konaní, súhlasia.

Ôsmi respondenti využili možnosť doplniť na akom inom než v položke uvedenom mieste by chceli v Košiciach nerušene používať maďarský jazyk. Dvaja z respondentov uviedli, že na žiadnom z prezentovaných či iných, ďalší respondenti by chceli hovoriť maďarsky všade, zatiaľ čo iní konštatovali, že bez problémov hovoria maďarsky všade, kde niekto maďarsky hovorí. Inými slovami naformuloval túto odpoveď ďalší z respondentov, ktorý napísal „*nie kde, ale s kým*“.

Tabuľka 5.13 Výber miesta, kde by respondent mohol nerušene používať maďarský jazyk (% z celkového počtu)

Odpoveď	f	%
zdravotná starostlivosť (ambulancia lekára, nemocnica)	122	29,9
služby	72	17,6
miestna samospráva, mestské úrady	69	16,9
cestovný ruch	37	9,4
vzdelávanie	34	8,3
obchod	17	4,2
doprava	6	1,5
šport	3	0,7
iné	8	2,0

Ešte pred touto položkou bola respondentom položená otázka či by boli radi, ak by existovala aplikácia alebo publikácia obsahujúca zoznam firiem (spoločností) v Košiciach, kde by ich obslúžili aj v maďarskom jazyku. Táto položka respondentom ponúkala odpovede, ktoré nekorešpondovali so znením otázky (boli by ste radi, ak by existoval zoznam firiem verzus využíval by som pri používaní služieb) a odpoveďová škála nebola rovnomerne rozložená na oba póly. Napriek tomu odpovede môžu byť pre čitateľa zaujímavé. Takúto aplikáciu alebo brožúru by využívalo 49,3 % respondentov, pretože je pre nich dôležité používať maďarský jazyk aj pri využívaní služieb. Aj keď si nie sú istí či by túto aplikáciu aj využívali, keďže pri voľbe a využívaní služieb pre nich nie je dôležité, aby komunikácia prebiehala v maďarskom jazyku, 33,1 % respondentov považuje za dobré mať takúto informáciu. Tretiu z ponúknutých odpovedí „*je mi to jedno*“ označilo 10,8 % respondentov a na otázku neodpovedalo 6,9 % respondentov.

Okrem mapovania skúseností respondentov s príslušníkmi majority v Košiciach, ktoré sa týkajú komunikácie v maďarskom jazyku na verejnosti, v dotazníku sa nachádzala aj jedna otázka zameraná na správanie respondentov k Slovákom, ktorí nehovoria po maďarsky, v ich spoločnosti. Respondenti si mali predstaviť situáciu, kedy sa k maďarskej spoločnosti, ktorej členovia ovládajú slovenský jazyk, pripojí niekto, kto hovorí iba po slovensky. Akú reakciu považujú za správnu? Najčastejšie označenou reakciou bolo začať hovoriť po slovensky, ktorú za správnu považuje 44,1 % respondentov (Tabuľka 5.14). Za správne považuje 37,7 % respondentov reagovať v závislosti od danej situácie, inými slovami, občas naďalej hovoriť

po maďarsky, niekedy pritom prekladať do slovenčiny a inokedy zmeniť jazyk komunikácie na slovenský. Vzhľadom na rozsah dotazníka respondenti v tomto prípade nemali možnosť bližšie uviesť čo konkrétne ovplyvňuje ich konanie a od čoho voľba použitého jazyka závisí. Približne jeden z desiatich respondentov (12,3 %) sa domnieva, že správnym riešením v danej situácii je naďalej hovoriť po maďarsky, pričom niekto z prítomných prekladá tomu, kto prišiel. Sedem respondentov (t. j. 1,7 %) považuje za správne naďalej pokračovať v konverzácii v maďarskom jazyku, bez ohľadu na jazykové znalosti nového člena spoločnosti.

Tabuľka 5.14 Správna reakcia, ak sa k maďarsky hovoriacej spoločnosti pripojí niekto, kto hovorí len po slovensky

Správna reakcia z pohľadu respondenta	f	%
prepnúť na slovenčinu	180	44,1
závisí od situácie	154	37,7
hovoríť naďalej po maďarsky, zatiaľ čo niekto prekladá	50	12,3
naďalej hovoriť po maďarsky	7	1,7
iné	3	0,7

Odpovede iné predstavovali riešenie, kedy jeden z prítomných hovorí s novým členom spoločnosti po slovensky a konštatovanie, že správnou reakciou síce je, ak niekto prekladá, avšak už viac krát počul, že Slováci očakávajú ako správnu reakciu zmenu používaného jazyka na slovenský. Tretí z respondentov navrhuje ako správne riešenie nech „niekto nejako prekladá do slovenčiny alebo prepne na angličtinu“.

Používanie maďarského jazyka v úradnom styku

Ďalší okruh otázok bol zameraný na vedomosti respondentov o právach národnostnej menšiny používať jej jazyk vo vybraných situáciách. V prvej z predložených otázok sa respondentov pýtali či podľa nich zamestnávateľ môže na Slovensku zakázať zamestnancom hovoriť medzi sebou alebo s klientmi po maďarsky. Väčšina, konkrétne 63,1 % respondentov, zvolila odpoveď „nie, nemôže to zakázať“ (Tabuľka 5.15). Vo všeobecnosti môžeme konštatovať, že z pohľadu zamestnávateľa pri poskytovaní služieb môže byť výhodou, ak ich zamestnanci ovládajú jazyk, ktorým klient alebo klienti hovoria. Analogicky komunikácia (v ústnej alebo písomnej podobe) medzi

kolegami v ich materinskom jazyku môže viesť k efektívnejšej výmene informácií. V špecifických prípadoch je povinnosť používať v služobnom styku štátny jazyk určená § 6 ods. 1 zákona č. 270/1995 Z. z. o štátnom jazyku v Slovenskej republike v znení neskorších predpisov, konkrétne sa týka zamestnancov v ozbrojených silách, v Policajnom zbore, v Slovenskej informačnej službe, v Národnom bezpečnostnom úrade, v Zbore väzenskej a justičnej stráže Slovenskej republiky, v Železničnej polícii a v Hasičskom záchrannom zbore.

Tabuľka 5.15 Odpoveď na otázku „Domnievate sa, že na Slovensku môže zamestnávateľ zakázať zamestnancom hovoriť medzi sebou alebo s klientmi po maďarsky?“ (n = 388)

Odpoveď	f	%
áno, môže to zakázať	14	3,6
môže čiastočne zakázať	68	17,5
nie, nemôže to zakázať	245	63,1
neviem	61	15,7

Na druhej strane, približne siedmi z desiatich respondentov (71,2 %) ako klienti so zamestnancom v nejakej kancelárii alebo obchode automaticky komunikujú v maďarčine, ak o ňom alebo o nej vedia, že hovorí maďarsky. Ďalších 21,9 % respondentov voľbu jazyka, v ktorom bude komunikácia prebiehať, necháva na komunikujúceho partnera, s nádejou, že bude hovoriť maďarsky. Iba 5,1 % respondentov v takejto situácii volí slovenský jazyk (Tabuľka 5.16).

Tabuľka 5.16 Voľba jazyka pri komunikácii so zamestnancom úradu alebo predavačom, ktorý hovorí po maďarsky (n = 389)

Voľba jazyka, v ktorom prebieha komunikácia	f	%
automaticky budem hovoriť po maďarsky	277	71,2
čakám, že ak bude chcieť, bude so mnou hovoriť po maďarsky	85	21,9
hovoríme po slovensky	20	5,1
neviem	7	1,8

Zatiaľ čo v predchádzajúcej otázke respondenti odpovedali na základe svojej skúsenosti, vypovedali o komunikácii so zamestnancom úradu, ktorého poznajú, v ďalšej otázke boli overené ich vedomosti týkajúce sa prípadov, kedy je možné v Košiciach používať „v ústnej komunikácii v štátnych a miestnych úradoch“ maďarský jazyk (Tabuľka 5.17). Občania Slovenskej republiky, ktorí sú osobami patriacimi k národnostnej menšine a zároveň majú trvalý pobyt v obci vedenej v zozname obcí podľa § 2 ods. 1 zákona č. 184/1999 Z. z. o používaní jazykov národnostných menšín v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o používaní jazykov národnostných menšín“), majú podľa § 2 ods. 3 tohto zákona právo v tejto obci „komunikovať v ústnom a písomnom styku pred orgánom miestnej štátnej správy, orgánom územnej samosprávy a územnou samosprávou zriadenou právnickou osobou“ (ďalej len orgánom verejnej správy) aj v jazyku menšiny. Formulácia položky v dotazníku namiesto odbornej terminológie obsahovala zjednodušené spojenie „štátne a miestne úrady v Košiciach“, ktoré je respondentom bližšie.

Tabuľka 5.17 Komunikácia v maďarskom jazyku v ústnom styku v štátnych a miestnych úradoch v Košiciach (n = 388)

Klient maďarskej národnosti	f	%
má právo používať maďarský jazyk neobmedzene	32	8,2
nemá právo používať maďarský jazyk	29	7,5
má právo používať maďarský jazyk len vtedy, ak príslušný úradník a tretia strana, ktorá sa môže zapojiť do konania, súhlasia s používaním maďarského jazyka	82	21,1
neviem	245	63,1

Mesto Košice nepatrí k obciam s minimálne určeným podielom príslušníkov maďarskej národnostnej menšiny. Z toho dôvodu sa osoby patriace k maďarskej národnostnej menšine môžu v styku s orgánom verejnej správy odvolávať na § 2 ods. 8 zákona o používaní jazykov národnostných menšín, podľa ktorého „Občania Slovenskej republiky, ktorí sú osobami patriacimi k národnostnej menšine, môžu v úradnom styku v obci, ktorá nespĺňa podmienky podľa odseku 1, pri ústnej komunikácii používať jazyk menšiny, ak s tým zamestnanec orgánu verejnej správy a osoby zúčastnené na konaní súhlasia.“ Z toho vyplýva, že komunikácia so zamestnancom orgánu verejnej správy môže prebiehať v maďarskom jazyku len ak on alebo ona ovláda maďarský jazyk. So znením tohto odseku je oboznámená cirka pätina

respondentov (21,1 %). Najčastejšie označovanou bola odpoveď „neviem“, ktorú zvolilo 63,1 % respondentov.

Neznalosť zákona, eventuálne jeho časti, je možné zdôvodniť rôzne. Niektorí ľudia navštevujú úrad len sporadicky, raz za niekoľko rokov, preto môžu potrebné informácie vyhľadávať až keď ich potrebujú. Zároveň považujeme za potrebné uviesť, že 61,7 % respondentov ovláda slovenský jazyk na úrovni C1 alebo C2 podľa CEFR, a tak pre nich komunikácia s orgánom verejnej správy v slovenskom jazyku nemusí byť výzvou kvôli jazyku samotnému. Problematickými sa javia odpovede respondentov domnievajúcich sa, že klient maďarskej národnosti má právo používať maďarský jazyk v ústnej komunikácii pred orgánom miestnej štátnej správy alebo územnej samosprávy neobmedzene (8,2 % respondentov), čo môže v kontakte s orgánom verejnej správy viesť k nedorozumeniu zapríčinenému neznalosťou svojich práv. V tomto prípade je zrejme namieste konštatovať, že respondenti nepoznajú svoje práva vyplývajúce zo zákona o používaní jazykov národnostných menšín.

Ďalšie dve otázky mapovali vedomosti respondentov o podmienkach použitia maďarského jazyka na súdoch v Košiciach. Prvá z nich sa týkala použitia jazyka v rámci občianskoprávneho konania, pričom v znení položky nebolo explicitne uvedené, že tzv. príslušná strana je občanom Slovenskej republiky, ktorý patrí k maďarskej národnostnej menšine. V druhej z týchto otázok mali respondenti uviesť za akých podmienok je možné na súdoch v Košiciach používať maďarský jazyk v rámci trestného konania.

Ústava Slovenskej republiky v článku 47 ods. 4 garantuje právo na tlmočníka každej osobe, ktorá vyhlási, že neovláda jazyk, v ktorom sa vedie súdne konanie. Ústava, podľa nálezu Ústavného súdu, sp. zn. IV. ÚS 57/2014, zo dňa 30. 1. 2014, dotknutej osobe nezaručuje tlmočenie do jeho alebo jej materinského jazyka, postačujúcim je tlmočenie do jazyka, ktorému táto osoba rozumie. Podľa § 155 ods. 1 Zákona č. 160/2015 Z. z. Civilného sporového poriadku v znení neskorších predpisov má každý právo „konať pred súdom v materinskom jazyku alebo v jazyku, ktorému rozumie. Súd je povinný stranám zabezpečiť rovnaké možnosti uplatnenia ich práv. S prihliadnutím na povahu a okolnosti veci priberie súd tlmočníka“. V tomto odseku je explicitne uvedené, že tlmočenie je realizované do materinského jazyka alebo iného jazyka, ktorému účastník konania rozumie. Trovy spojené s tlmočením podľa § 155 ods. 2 daného zákona znáša štát.

Tabuľka 5.18 Podmienky pre použitie maďarského jazyka v občiansko-právnom konaní na súde v Košiciach (n = 389)

Použitie maďarského jazyka	f	%
nemožno vôbec použiť	43	11,0
môže byť použitý neobmedzene, bez ohľadu na to, či príslušná strana hovorí po slovensky	14	3,6
môže byť použitý neobmedzene, ale iba vtedy, ak príslušná strana nehovorí po slovensky	58	14,8
obmedzené použitie	28	7,2
neviem	248	63,4

Najbližšie k vyššie uvedenému právu na tlmočníka je odpoveď použitie maďarského jazyka je obmedzené, konkrétne vyhlásením osoby, že neovláda jazyk, v ktorom sa vedie konanie. Túto odpoveď na položenú otázku uviedlo 7,2 % respondentov (Tabuľka 5.18). Podľa 14,8 % respondentov je podmienkou pre neobmedzené použitie maďarského jazyka v občiansko-právnom konaní, ak príslušná strana nehovorí po slovensky. Väčšina respondentov zvolila odpoveď „neviem“. Vzhľadom na to, že mnohí ľudia nemajú skúsenosti s občianskym súdnym konaním a zvlášť trestným konaním, nie je prekvapujúce, že nepoznajú podrobne svoje práva v týchto situáciách.

Tabuľka 5.19 Podmienky pre použitie maďarského jazyka v rámci trestného konania na súde v Košiciach (n = 389)

Použitie maďarského jazyka	f	%
nemožno vôbec použiť	34	8,7
môže byť použitý neobmedzene, bez ohľadu na to, či príslušná strana hovorí po slovensky	16	4,1
môže byť použitý neobmedzene, ale iba vtedy, ak príslušná strana nehovorí po slovensky	56	14,4
obmedzené použitie	28	7,2
neviem	255	65,6

V rámci trestného konania považuje 14,4 % respondentov za podmienku pre použitie maďarského jazyka, aby jedinec nehovoril po slovensky (Tabuľka

5.19). Odpoveď, že použitie maďarského jazyka je obmedzené, zvolilo 7,2 % respondentov.

V poslednej z uzavretých otázok sa autori dotazníka pýtali respondentov na podmienky, za akých sa môžu nápisy a reklamy na verejných priestoroch v Košiciach, ako sú napríklad ulice, budovy, obchody alebo reštaurácie, objavovať v maďarskom jazyku. Podľa § 8 ods. 6 zákona č. 270/1995 Z. z. o štátnom jazyku v Slovenskej republike v znení neskorších predpisov:

Všetky nápisy, reklamy a oznamy určené na informovanie verejnosti, najmä v predajniach, na športoviskách, v reštauračných zariadeniach, na uliciach, pri cestách a nad nimi, na letiskách, autobusových staniciach a železničných staniciach, vo vozidlách verejnej dopravy sa uvádzajú v štátnom jazyku. Ak obsahujú text v iných jazykoch, inojazyčné texty nasledujú až po texte v štátnom jazyku a musia byť obsahovo totožné s textom v štátnom jazyku. Inojazyčný text sa uvádza rovnakým alebo menším písmom ako text v štátnom jazyku.

Zároveň, podľa § 8 ods. 7 sa táto povinnosť nevzťahuje na obchodné meno, názov inštitúcie alebo meno a priezvisko, ktoré je súčasťou názvu, reklamy alebo oznamu, ako aj na zaužívané výrazy v cudzom jazyku, ktoré sa používajú spolu s obchodnou značkou a sú súčasťou reklamy.

Tabuľka 5.20 Podmienky, za akých sa môžu v Košiciach objavovať nápisy a reklamy na verejných priestoroch v maďarčine, napr. na uliciach, budovách, v obchodoch, reštauráciách (n = 386)

Nápisy a reklamy na verejných priestoroch sa	f	%
môžu objaviť len v maďarčine	31	8,0
vôbec nemôžu objaviť v maďarčine	8	2,1
môžu objaviť v maďarčine, ale iba po slovenskom texte, písmená musia rovnakým alebo menším fontom	148	38,3
môžu objaviť v maďarčine, ale iba so slovenským textom, ktorý je pred/nad ním	95	24,6
neviem	104	26,9

Respondentom boli ponúknuté štyri možnosti odpovede reprezentujúce rôzne jazykové verzie, eventuálne ich poradie, ako aj možnosť „neviem“. Znenie vyššie uvedeného odseku zákona poznal približne každý štvrtý z desiatich respondentov, konkrétne 38,3 % respondentov (Tabuľka 5.20).

Približne štvrtina respondentov na otázku nepoznala odpoveď a ďalšia štvrtina sa domnievala, že nápisy sa môžu objaviť v maďarskom jazyku, ale len v tom prípade, ak je text sprevádzaný aj slovenskou verzou, pričom nezáleží na poradí, ergo či maďarský text predchádza verzii v štátnom jazyku, alebo je za ňou.

Návrhy respondentov

V závere dotazníka boli respondenti vyzvaní, aby uviedli návrhy, čo by podľa nich „*povzbudilo uvádzanie maďarských nápisov na viacerých miestach v Košiciach, respektíve, aby známi medzi sebou a v úradných kontaktoch používali maďarský jazyk*“. Svoje návrhy uviedlo 12,7 % zo všetkých opytovaných, t. j. 52 respondentov. Traja z nich uviedli stručnú odpoveď, že nemajú žiadny návrh, resp. nevedia na otázku odpovedať. Na druhej strane, niektoré odpovede boli pomerne rozsiahle.

V odpovediach bolo možné identifikovať niekoľko opakujúcich sa tém. Prvou z nich bolo poukázanie na rolu rodiny a rodičov zvlášť, pri učení sa maďarského jazyka, jeho používaní, ako aj pri vzdelávaní detí tak, aby boli hrdé na to, že sú Maďarmi. Ako napísala jedna respondentka (vek 41-50 rokov, vysokoškolské vzdelanie – ďalej VŠ), ľudia by sa nemali hanbiť za to, že sú Maďarmi alebo že hovoria po maďarsky. Aj keď sa mnohí Maďari v Košiciach neskrývajú, ich prítomnosť by mala byť demonštrovaná viac, keďže mnohí Slováci si nevedomujú počet príslušníkov maďarskej menšiny žijúci v tomto meste (muž, 41-50 rokov, VŠ). Na trend jazykovej asimilácie poukázala respondentka (27 rokov, stredoškolské vzdelanie s maturitou – ďalej SŠ), podľa ktorej sa často možno stretnúť s tým, že rodičia neučia svoje deti rozprávať po maďarsky a aj keď niektorí dokážu povedať zo dve vety, dlhšiu konverzáciu v maďarskom jazyku s nimi nie je možné viesť. Termín asimilácia sa objavil aj v odpovedi respondenta (41-50 rokov, VŠ), ktorého materinským jazykom je síce maďarčina, no podobne ako ďalší, neovláda v maďarskom jazyku odbornú terminológiu, ktorá by mu napríklad umožnila napísať v maďarskom jazyku správu o dopravnej nehode.

Jeden z respondentov (27-40 rokov, VŠ), podľa jeho slov trochu tvrdšie, konštatuje, že vzdelávanie v rodine sa rodičom vymyká z rúk, „*nemajú veľký záujem pokračovať v kultivácii našej kultúry*“. Istú rolu na tom majú aj zmiešané manželstvá.

Ďalší z respondentov (51-60 rokov, SŠ) má dojem, že v súčasnosti používanie maďarského jazyka nie je v Košiciach nevyhnutnosťou, keďže počet príslušníkov maďarskej národnosti sa znižuje. Pozná viacerých Slovákov, ktorí ovládajú pár slov v maďarskom jazyku a na základe jeho skúsenosti ľudia v Košiciach tolerujú používanie maďarského jazyka. Na posilnenie slovensko-maďarských vzťahov navrhuje, na základe skúsenosti z koncertu skupiny Omega, realizáciu podobných podujatí, ako sú rokové koncerty alebo iné hudobné podujatia. Iným jeho návrhom je zriadenie „*univerzálneho maďarského centra pre Slovákov*“, vychádzajúc zo vzoru zo zahraničia. Zatiaľ čo tento respondent má pozitívne skúsenosti s majoritou, iná respondentka (51-60 rokov, SŠ) sa domnieva, že „*majoritný národ by mal najprv zmeniť svoju pozíciu*“.

Negatívne skúsenosti spojené s používaním maďarského jazyka na verejnosti zmieňuje aj ďalší respondent (16-26 rokov, SŠ), podľa ktorého „*väčšina Košičanov, ktorí vedia po maďarsky, sa za to hanbia alebo nechcú dať najavo, že vedia po maďarsky, pretože sa boja, že okolité prostredie ich odmietne alebo stratia svoju prácu*“. Tento muž sa v mnohých prípadoch nemôže obrátiť na úrady, pretože nehovorí po slovensky. Reakciou na predchádzajúcu skúsenosť môže byť návrh „*odstrániť strach, že budete mať problémy pri používaní maďarského jazyka. Je potrebné mať odvahu a šíriť ju, že poznanie druhého jazyka je užitočné*“ (žena, 27-40 rokov, VŠ). Každý má totiž právo hovoriť vo svojom rodnom jazyku a o toto právo by mal bojovať (žena, 51-60 rokov, odborná škola bez maturity).

Istú rolu pri udržiavaní maďarského jazyka majú aj škôlky a školy, ktorých úlohou by podľa jedného z respondentov (51-60 rokov, VŠ) malo byť aj zvyšovanie národného povedomia a príslušnosti.

Viacerí respondenti vo svojich odpovediach poukazujú na dôležitosť roly miestnych maďarských organizácií, ale aj na potrebu spolupráce s miestnou samosprávou pri hľadaní spoločných riešení. Jeden z konkrétnych návrhov sa týka organizovania akcií a podpory kultúrnych podujatí (žena, 16-26 rokov, VŠ). Kritickejšie sa k činnosti maďarských organizácií v Košiciach vyjadruje respondentka (51-60 rokov, SŠ), podľa ktorej by si mali tieto organizácie uvedomiť, že v Košiciach nežije iba 200 až 300 Maďarov, ale je ich oveľa viac, približne 7 tisíc. Z toho dôvodu je potrebné hľadať cesty, ako pritiahnúť na rôzne kultúrne a iné podujatia (napr. diskusné fóra) väčší počet ľudí. Doterajšiu propagáciu podujatí vníma ako nedostatočnú. Ilustruje to svojou skúsenosťou, že viaceré z podujatí organizovaných v uplynulých rokoch

neboli na internete propagované s dostatočným odstupom, len deň alebo dva pred ich konaním, eventuálne až po ich konaní.

V súvislosti s komunikáciou v reštauráciách alebo na úrade respondenti navrhovali nalepiť malú vlajku či baner s informáciou, že na príslušnom mieste hovoria po maďarsky. To by mohlo zvýšiť počet tých, ktorí by boli ochotní iniciovať komunikáciu v maďarčine. Užitočným by mohol byť nápis „*beszélünk a te nyelveden is*“ (hovoríme aj vo vašom jazyku) s malým logom, keďže slovo „maďarsky“ je niektorými Slovákmi vnímané negatívne (muž, 41-50 rokov, VŠ). Podľa jednej respondentky vo veku 41-50 rokov (VŠ) by bolo fajn, ak by sa na Hlavnej ulici nachádzali informačné tabule v maďarskom jazyku a zmieňuje aj chýbajúce popisy v maďarskom jazyku v múzeách. Na druhej strane, niektorí nepotrebujú maďarské nápisy, dokážu porozumieť slovenským a nepociťujú negatívny vplyv na niečo alebo nejaké obmedzenia (žena, 16-26 rokov, VŠ).

Užitočnou by bola podľa ďalšieho respondenta (27-40, VŠ) jednoduchá databáza obsahujúca zoznam miest, kde v Košiciach ľudia môžu hovoriť po maďarsky. Takáto databáza by nemala obsahovať iba inštitúcie, za dôležité považuje zoznam lekárov špecialistov (napr. psychológov, logopédov, detských lekárov), u ktorých poznať jazyk je zvlášť dôležité.

Na záver, snaha zmapovať používanie maďarského jazyka ľuďmi, ktorí žijú, pracujú alebo študujú v Košiciach, bola respondentmi vnímaná pozitívne, jedna respondentka (27-40 rokov, VŠ) navyše prejavila záujem pomôcť a zúčastniť sa na nejakej zmysluplnej iniciatíve.

Analýza sekundárnych údajov je vhodnou voľbou v situácii, ak už existujú dáta, ktoré nám pomôžu zodpovedať kľúčovú otázku. Jednou z nevýhod je však neurčitá kvalita údajov. Pri realizovaní výskumu sme zaznamenali niekoľko nedostatkov, týkajúcich sa ako výskumnej vzorky, tak použitej metódy. Pri zisťovaní pomeru času, kedy respondent pri sledovaní rôznych typov médií používa maďarský jazyk, zvolená metóda výpovede o sebe viedla k skresleným odpovediam, keďže v niektorých prípadoch bolo respondentom uvádzané množstvo času zjavne nadhodnotené. Ďalším, aj keď menším nedostatkom je, že dizajn dotazníka umožnil respondentom ignorovať inštrukciu vybrať z predloženého zoznamu iba päť prostredí, v ktorých najčastejšie v Košiciach hovoria po maďarsky. Aj keď sú získané odpovede pri výbere viacerých miest bohatšie, je otázne, ako by bez požiadavky uviesť

práve päť prostredí vyzerali odpovede tých, ktorí inštrukciu pochopili správne.

Pravdepodobne najzásadnejším limitom je zvolený spôsob zberu dát, ktorý mohol viesť k vychýleniu vzorky. Výzva na vyplnenie dotazníka bola zverejnená na facebookovej stránke združenia, a tak dotazník vyplnili jedinci, ktorí majú o problematiku života maďarskej komunity v Košiciach záujem a zároveň, využívajú sociálnu sieť Facebook. Papierová verzia dotazníka bola umiestnená v priestoroch Czemadoku a občianskeho združenia Rovás, čo opäť mohlo viesť k skresleniu kvôli podobnému pozadiu. Výzva na vyplnenie dotazníka sa objavila aj v novinách vydávaných v maďarskom jazyku, čo mohlo prispieť k tomu, že vzorka z hľadiska najvyššie dosiahnutého vzdelania nebola vyrovnaná. Vo vzorke prevládajú respondenti s vysokoškolským vzdelaním a jedinci, ktorí navštevovali školu s maďarským vyučovacím jazykom. Aj keď sme sa pri prezentovaní výsledkov nesústredili na rozdiely medzi respondentmi s rôznymi vzdelaním, považujeme za potrebné to spomenúť. Pozitívom realizovaného prieskumu je veľkosť vzorky. Vzhľadom na použitú metódu výberu vzorky (výber dobrovoľníkov) však vyššie uvedené zistenia nie je možné zovšeobecniť na populáciu ľudí hovoriacich maďarsky a žijúcich v Košiciach.

Štúdia realizovaná združením Fórum Maďarov v Košiciach predstavuje zaujímavú prvú sondu do problematiky. V ďalšom výskume by bolo vhodné limitovanie odpovedí na skúsenosti z uplynulého roka, alebo naopak, pri niektorých otázkach sa pýtať na obdobie, kedy incident nastal, napríklad pri položke zisťujúcej negatívnu spätnú väzbu alebo účasť vo fyzickej potýčke kvôli používaniu jazyka. Perspektívnou cestou môže byť využitie iných metód, konkrétne pološtruktúrovaných rozhovorov alebo fokusových skupín namiesto použitia dotazníka. Prínosným by mohlo byť aj štúdium vybraných osobnostných charakteristík, ktoré môžu súvisieť s percepciou sociálnych situácií a riešením konfliktov.

Napriek uvedeným limitom je potrebné brať do úvahy hlavné zistenia, ktoré z analýzy vyplývajú. Štúdia o používaní maďarského jazyka totiž ponúka užitočný pohľad na to, kde a ako často respondenti a respondentky v Košiciach rozprávajú po maďarsky, ale aj informáciu o tom, ako dobre poznajú práva súvisiace s používaním jazyka národnostnej menšiny.

ZÁVEREČNÉ HODNOTENIE ANALÝZY

V súčasnosti viac ako polovica celosvetovej populácie žije v mestských oblastiach a Oddelenie pre populáciu odboru OSN pre hospodárske a sociálne záležitosti predpokladá, že v najbližších desaťročiach tento počet vzrastie z 54 % v roku 2014 na 66 % v roku 2050 (United Nations, 2014). Podľa ich zistení 73 % populácie v Európe žilo v danom roku v mestských oblastiach. Mestá vytvárajú pracovné príležitosti, ponúkajú vzdelanie, rôzne služby, a tak mnohí odborníci poukazujú na to, že sú veľkými demografickými magnetmi (Arráez, Antón-Carrillo, Benloch Osuna, 2017). Zvlášť príťažlivými sa stávajú mestá, ktoré sú interkultúrne, zdôrazňujú myšlienky integrácie a umožňujú prichodiacim i „starým“ obyvateľom zachovať si ich vlastnú kultúrnu identitu. Kultúrna rozmanitosť miest sa stáva akceptovaným faktom a mnohé mestá ju začínajú vnímať ako pozitívny jav. Spolužitie rôznych etnických skupín so sebou nevyhnutne nesie potrebu venovať pozornosť rôznym otázkam, napríklad sociálnym výmenám a komunikácii medzi týmito skupinami (Schiller, 2016). Jednou z výziev pre prijatie kultúrnej diverzity je aj akceptácia toho, že každý má právo používať na verejnosti svoj materinský (alebo akýkoľvek iný) jazyk.

Jazykový charakter mesta je možné určiť rôznymi spôsobmi. Základom pre orientáciu sú zvyčajne údaje o sčítaní obyvateľov. Jazyková rozmanitosť obcí môže byť zisťovaná mnohými inými spôsobmi, napríklad cez nápisy vo vizuálnom priestore, a to ako verejnom (Laihonen, 2015), tak aj v súkromnom (Laihonen, 2016). Ďalšou možnosťou je použitie kvalitatívnej metodológie, napríklad Satinská (2016) skúmala používanie maďarčiny v bratislavských viacjazyčných rodinách s využitím jazykovej biografie.

V tejto kapitole sme analyzovali používanie maďarského jazyka vo vybranom meste, na základe údajov získaných v rámci prieskumu zameraného na otázky ako často a kde v Košiciach používajú respondenti a respondentky maďarský jazyk. Podľa Lanstyáka a Szabómihályovej (2005) príslušníci maďarskej menšiny na Slovensku v mestách s prevahou majority používajú najmä slovenský jazyk. V maďarskej lingvistickej oblasti používajú maďarský jazyk vo všetkých piatich doménach, ktoré vymedzil Fishman (1968), a to pri komunikácii s členmi rodiny a priateľmi, pri vzdelávaní, praktizovaní viery, v pracovnej sfére i pri komunikácii s úradmi. Košice, vzhľadom na podiel obyvateľov hlásiacich sa k maďarskej národnosti, nepatria k obciam, v ktorých môžu osoby patriace k národnostnej menšine

komunikovať pred orgánom verejnej správy aj v jazyku menšiny. Zistenie, že len 17,2 % respondentov (s rôznou frekvenciou používania jazyka od denne po niekoľko krát do roka) hovorí v Košiciach po maďarsky na úradoch, na policii alebo na súde, preto nie je prekvapujúcim.

Ukázalo sa, že tromi prostrediami, v ktorých respondenti najčastejšie používali na komunikáciu maďarčinu, sú (1) doma, (2) u priateľov či známych a (3) na otvorených verejných priestranstvách ako sú ulice či parky. Maďarský jazyk je tak najčastejšie používaný v neformálnych situáciách. Tieto výsledky sú v súlade s inými štúdiami realizovanými v zahraničí. Podľa Bakera (2001) je jazyk menšiny využívaný najmä na komunikáciu doma a s rodinou, počas rôznych sociálnych a kultúrnych aktivít v komunite, na korešpondenciu s príbuznými a priateľmi a na náboženské aktivity. Podobne Fenyvesiová (2005) zistila, že maďarskí imigranti v Spojených štátoch používali maďarčinu najmä doma, pri rozhovoroch s priateľmi a praktizovaní viery. V našej vzorke používa v kostole a v priestoroch cirkevných nehnuteľností maďarský jazyk na dennej alebo týždennej báze (čo predstavuje aspoň jednu návštevu kostola za týždeň v nedeľu) 27,9 % respondentov. Táto otázka však nebola spojená so zisťovaním vierovyznania respondenta alebo miery praktizovania viery, a tak nie je možné posúdiť nakoľko odpovede vypovedajú o konaní (návšteve) bohoslužieb v maďarskom jazyka a nakoľko o podiele veriacich ľudí vo vzorke. Čo sa týka domén vzdelávanie a pracovná sféra, približne štvrtina respondentov uviedla, že na dennej báze komunikuje v maďarskom jazyku na základnej, strednej alebo vysokej škole, resp. na pracovisku (24,8 %, resp. 23,5 % respondentov). V tomto kontexte sa však vynára aj otázka kde a s kým títo respondenti v práci hovoria po maďarsky. Okrem vyššie uvedených domén, traja z desiatich oslovených by privítali, ak by mali možnosť používať maďarský jazyk pri poskytovaní zdravotnej starostlivosti či už v pozícii pacienta, ale aj ako jeho alebo jej príbuzní.

Približne trom z desiatich respondentov sa stalo, že ich okolie (majorita) negatívne reagovalo na to, že na verejnosti používali maďarský jazyk. Najčastejšie sa tak stalo niekde na ulici, v parku alebo všeobecne na verejnom priestranstve (uviedla tretina respondentov) alebo v autobuse či električke (uviedla štvrtina respondentov). Jednou zo stratégií, ktoré môže následne jedinec zvoliť, aby sa vyhol nálepkovaniu alebo negatívnej spätnej väzbe, je nepoužívať maďarský jazyk na verejnosti. V tomto kontexte Satinská (2016) identifikovala u respondentov (najmä starších) šesť komunikačných stratégií na predchádzanie verbálnym a neverbálnym útokom: mlčanie, stíšenie hlasu,

rozprávanie po slovensky, používanie nejakého „neutrálneho“ jazyka (napr. nemeckého), odpovedanie po slovensky a príprava detí na nenávisťné prejavy.

Väčšina respondentov je multilingválna, ovláda aspoň dva jazyky, a tak stojí pred otázkou, ktorý jazyk na verejnosti pri komunikácii používať. Znalosť maďarského i slovenského jazyka na úrovni C1 alebo C2 referovalo 58,9 % respondentov. Prekvapivo v najmladšej vekovej skupine 16 až 26 rokov bol tento podiel trochu nižší (52,4 %), 29,1 % respondentov ovládalo slovenský jazyk na úrovni B1 alebo B2 a 18,6 % respondentov uviedlo, že ovládajú slovenský jazyk len na úrovni začiatočník (11 respondentov) alebo úplný začiatočník (5 respondentov). Tieto zistenia sú v kontraste s výsledkami niektorých štúdií v iných krajinách, podľa ktorých je to práve najmladšia generácia potomkov prisťahovalcov, ktorí opúšťajú jazyk svojich predkov a komunikujú prevažne v jazyku majority (napr. Alby et al., 2002; Fenyvesi, 2005; Valdés, 2001). V tejto vekovej kategórii zároveň 97,7 % respondentov referovalo znalosť maďarského jazyka na úrovni C2, teda na úrovni materinského jazyka, aj keď ako materinský jazyk ho uviedlo 96,5 % respondentov (v absolútnych hodnotách o jedného menej). Vysokú úroveň znalosti maďarského jazyka je možné vysvetliť počtom respondentov v tejto vekovej kategórii, ktorí uviedli len základné vzdelanie, čo vedie k domnienke, že dotazník vyplnili študenti strednej školy s vyučovacím jazykom maďarským. Ukazuje sa tak, že formálne vzdelávanie v jazyku menšiny alebo bilingválne vzdelávanie prispieva k znalosti a snáď aj udržiavaniu jazyka.

ZÁVER

Vzhľadom na charakter mesta, jeho etnickú skladbu, je pre príslušníkov maďarskej národnosti žijúcich v Košiciach komunikácia na verejnosti v slovenskom jazyku bežnou súčasťou ich každodenného života. Komunita maďarskej národnosti v tomto meste žije v bilingválnom prostredí, je otvorená inojazyčnej kultúre, no zároveň sa snaží zachovať svoju identitu a materinský jazyk.

Rozvoj maďarskej komunity značne závisí od zachovania jej kultúry a jazyka. Materinský jazyk pre maďarskú komunitu má dôležitú rolu pri odovzdávaní kultúry ďalším generáciám a pri tvorbe (etnickej) identity, preto predstavitelom maďarskej menšiny nie je ľahostajné demografické správanie maďarského obyvateľstva v Košiciach. Posledné dve sčítania obyvateľov, domov a bytov konané v rokoch 2001 a 2011 zaregistrovali omnoho menej príslušníkov maďarskej menšiny, ako to bolo v medzivojnovom období, alebo koncom 80. a na začiatku 90. rokov 20. storočia. Rozhodujúcu úlohu pri zmene počtu obyvateľov Košíc maďarskej národnosti mali migrácia a asimilácia, spojená so striedaním národnostnej príslušnosti. V prípade Košíc boli tieto demografické procesy dynamickejšie ako u iných maďarských komunít na Slovensku. Sila procesov závisela aj od špecifických znakov mesta, ako sú jeho etnický charakter, multikulturalita a kľúčová pozícia mesta v regióne.

Na základe výsledkov posledného sčítania obyvateľov z roku 2011 maďarský jazyk za materinský označilo 8 584 obyvateľov Košíc a po maďarsky sa rozprávalo v 6 156 domácnostiach. Maďarský jazyk je tak druhým najpoužívanejším jazykom v meste. V porovnaní s predchádzajúcim sčítaním sa maďarskému jazyku podarilo udržať druhú pozíciu. Zároveň však považujeme za potrebné poukázať na skutočnosť, že počet obyvateľov s maďarským materinským jazykom od roku 2001 do roku 2011 značne klesol, konkrétne o 4 364 osôb.

Ako už bolo v tomto texte zmienené, pokles podielu obyvateľov Košíc maďarskej národnosti a obyvateľov s maďarským materinským jazykom vyvoláva u predstaviteľov maďarskej elity stále väčšie obavy, či bude maďarská komunita žijúca v tomto meste schopná zachovať svoj materinský jazyk, prípadne bude môcť komunikovať v materinskom jazyku nielen v súkromí, ale aj vo verejnom živote. Žiaľ, nepriaznivé demografické procesy,

urýchlená asimilácia a skrytá migrácia postupne oslabujú možnosti posilnenia alebo aspoň zachovanie stabilnej pozície maďarského jazyka v Košiciach.

Predstavitelia maďarskej komunity v Košiciach (vrátane politickej elity) pochopili význam materinského jazyka a za posledné obdobie sa stále intenzívnejšie venujú jazykovej politike, ako aj používaniu maďarského jazyka. Prieskum realizovaný Fórom Maďarov v Košiciach sa zameriaval na otázky ako často a kde v Košiciach používajú respondenti a respondentky maďarský jazyk. Zámerom bolo získať prehľad o komunikačnom správaní príslušníkov maďarskej menšiny v Košiciach. Výsledky ukazujú, že väčšina respondentov používa vo všetkých sférach spoločenského života štátny jazyk. Slovenský jazyk a materinský jazyk používajú situačne, podľa toho, ako to od nich dané prostredie očakáva. Respondenti, vychádzajúc z ich odpovedí, sa vo väčšine prípadov pred svojimi známymi, spolužiakmi alebo kolegami za svoju maďarskú identitu nehanbia a priznávajú ju. Otázkou ostáva ochota odhaliť znalosť maďarského jazyka v iných situáciách, pred ľuďmi, ktorých tak dobre nepoznajú. Zostáva však, aj keď zrejme málo početná, skupina ľudí, ktorí používajú maďarský jazyk len v súkromí svojich domovov (v maďarskom jazyku označovaní ako „*otthonmagyarok*”) a tých, ktorí hovoria po maďarsky len v súkromí z toho dôvodu, že sa obávajú negatívnej kritiky alebo ponižovania, ak by sa okolie dozvedelo o ich maďarskej identite (maďarsky „*félmagyarok*”).

Bilingválne jazykové prostredie a viacero kultúrnych skupín žijúcich vedľa seba sú pre príslušníkov maďarskej komunity v Košiciach prirodzeným prostredím. Neznamená to však, že v určitých situáciách v rámci verbálnej komunikácie by neuprednostňovali materinský jazyk. Zároveň, v istých situáciách by respondenti uvítali, aby potrebné informácie boli v maďarskom jazyku. Napriek tomu, že vzorka nebola reprezentatívna, zistenia môžu poukázať na aktuálne vzorce v používaní jazyka maďarskou menšinou žijúcou v tomto meste.

Na záver by sme chceli pripomenúť, že povinnosť a zodpovednosť za zachovanie jazykov používaných obyvateľmi žijúcimi na jeho území má nielen štát alebo dané mesto, ale že používanie a pestovanie jazyka je aj úlohou samotných menšín. Prieskumy s podobným charakterom by mohli pomôcť pri hľadaní ciest na posilnenie identity, ale aj právneho povedomia a na zachovanie materinského jazyka menšín.

V súvislosti so životom maďarskej minority v Košiciach sa vynára otázka či bude mať maďarská komunita dostatočnú silu na to, aby zabránila oslabeniu

národnej identity a zastavila, resp. spomalila rýchlu asimiláciu u jej členov. Pre ďalší výskum môže byť zaujímavou napríklad otázka podielu príslušníkov maďarskej národnosti, ktorí sa rozhodli pre vysokoškolské štúdium mimo Košíc a po ukončení štúdia sa do mesta nevrátili. Spomenutá skupina mladej generácie, z ktorej časť sa rozhodla pre život v zahraničí, tvorí jadro tzv. „skrytej migrácie“, ktorá negatívne prispieva k veľkosti maďarskej komunity v Košiciach.

Napriek tomu, že sa počet obyvateľov maďarskej národnosti žijúcich v Košiciach v priebehu rokov znižoval, participácia maďarskej komunity na kultúrnom živote mesta je výrazná. Prispieva k tomu najmä aktívne fungujúca inštitucionálna báza v Košiciach. Problémy, s ktorými sa stretáva maďarská komunita, nie sú jedinečné, podobné otázky riešia rôzne národnostné menšiny žijúce v kultúrne rozmanitých mestách po celej Európe. Pre uchovanie kultúrneho dedičstva jednotlivých národnostných menšín je dôležité, aby boli podporované mechanizmy, ktoré sa ukázali ako efektívne a nedochádzalo k oslabovaniu inštitucionálneho systému.

CONCLUSION

Due to the character of the city, its ethnic composition, for the representatives of the Hungarian ethnicity in Košice, communication in the public (including official communication) in Slovak is mostly common, as is communication in Slovak in everyday life (e.g. at the shops, at work, in restaurants, at cultural and sporting events) a generally accepted thing. The Hungarian ethnic community in Košice lives in a bilingual environment, it is open to a foreign language culture, though they strive to preserve their identity and mother tongue.

For the Hungarian community, the mother tongue plays an important role in preserve their culture to following generations and in creating (an ethnic) identity, so the representatives of the Hungarian minority are not indifferent to the demographic behaviour of the Hungarian population in Košice. In the last two Censuses of Population, Homes and Dwellings, held in 2001 and 2011, a much fewer members of the Hungarian minority were registered than during the inter-war period or at the end of the 1980s and early 1990s. As mentioned herein, the decline in the proportion of inhabitants of Košice of Hungarian nationality raises ever more concerns among representatives of the Hungarian elite, whether the Hungarian community of the city will be able to maintain its mother tongue, or will it be able to communicate using it not only in private, but also in public life. Unfortunately, the unfavourable demographic processes, the accelerated assimilation and hidden migration gradually decrease the possibilities of strengthening - or at least maintaining - the stable position of Hungarian in Košice.

The representatives of the Hungarian community in Košice (including the political elite) understood the importance of the mother tongue and recently, they are increased their efforts focusing on language policy as well as to the use of the Hungarian language.

The survey conducted by the Hungarian Forum in Košice focused on questions such as how often and where in Košice do the respondents use Hungarian. The aim was to get an overview of the communication behaviour of the Hungarian minority in Košice. The results show that most respondents use the state language in all spheres of social life. The Slovak language and mother tongue are used in situ, depending on how the environment expects (requires) them to do so, while they do not conceal their Hungarian identity. The bilingual linguistic environment and several cultural groups living side

by side form their natural environment. However, this does not mean that in certain situations of verbal communication they would not prefer their mother tongue. Nevertheless, in certain situations, they would gladly receive the necessary information in Hungarian. Although the sample was not representative, findings may point to current patterns in the language usage of the Hungarian minority living in this city.

Finally, we would like to point out that the obligation and responsibility to maintain the languages used by the people living in its territory is not only that of the state or the particular city but that the use and cultivation of the languages are also the tasks of the minorities themselves. Surveys of a similar nature could help finding ways to strengthen the identity, to increase legal awareness and to preserve the mother tongues of the respective minorities.

Concerning the life of the Hungarian minority in Košice, the question is whether the Hungarian community in Košice will have enough strength to prevent the process of weakening of their ethnic identity and to stop the shrinking of the space available for communication in their mother tongue.

LITERATÚRA

- Aberson, C. L., Healy, M., & Romero, V. (2000). Ingroup bias and self-esteem: A meta-analysis. *Personality and Social Psychology Review*, 4(2), 157-173. https://doi.org/10.1207/S15327957PSPR0402_04
- Acsády, I. (1896) *Magyarország népessége a Pragmatica Sanctio korában 1720-1721. Magyar Statisztikai Közlemények XII* [Obyvatel'stvo Uhorska v období „pragmatica sanctio“ 1720-1721. Maďarské štatistické informácie XII]. Budapest: Királyi Statisztikai Hivatal.
- Alba, R., Logan, J., Lutz, A., & Stults, B. (2002). Only English by the third generation? Loss and preservation of the mother tongue among the grandchildren of contemporary immigrants. *Demography*, 39(3), 467-484. <https://doi.org/10.1353/dem.2002.0023>
- Allport, G. W. (2004). *O povaze predsudků*. (E. Geissler, prekl.) Praha: Prostor. (Originálna práca publikovaná 1954)
- Anderson, A. B. (2017). Ethnic minorities and minority rights in Europe: Theoretical typologies. (ECMI Working Paper #99). European Centre for Minority Issues. [cit. 2018-12-01]. Dostupné na: https://www.ecmi.de/uploads/tx_lfpubdb/Working_Paper_99.pdf
- Ashmore, R. D., & Del Boca, F. K. (1981). Conceptual approaches to stereotypes and stereotyping. In D. L. Hamilton (Ed.), *Cognitive processes in stereotyping and intergroup behavior* (pp. 1-35). Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Bába, Sz. (2017). Magyar identitás a tengeren túli diaszpórában [Maďarská identita v zámorskej diaspóre]. *Közelítések*, 4(1-2), 22-43. Dostupné na: http://epa.oszk.hu/02100/02184/00008/pdf/EPA02184_kozelitesek_IV_1-2_022-043.pdf
- Baker, C. (2001). *Foundations of Bilingual Education and Bilingualism: 27* (3rd ed.). Clevedon, UK: Multilingual Matters Ltd.
- Barlow, F. K., Paolini, S., Pedersen, A., Hornsey, M. J., Radke, H. R., Harwood, J., ... & Sibley, C. G. (2012). The contact caveat: Negative contact predicts increased prejudice more than positive contact predicts reduced prejudice. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 38(12), 1629-1643. <https://doi.org/10.1177/0146167212457953>
- Beke, K. (2017, 30. august). Ide vezetett a tömeges kivándorlás: több magyar lépett le, mint gondoltuk [K tomu viedla masová emigrácia: odišlo viac Maďarov, ako sme si mysleli]. *Portfolio*. Dostupné na: <https://www.>

portfolio.hu/gazdasag/ide-vezetett-a-tomeges-kivandorlas-tobb-magyar-lepett-le-mint-gondoltuk.260665.html

- Berry, J. W. (1997). Immigration, acculturation, and adaptation. *Applied Psychology*, 46(1), 5-34. <https://doi.org/10.1111/j.1464-0597.1997.tb01087.x>
- Berry, J. W. (2001). A psychology of immigration. *Journal of Social Issues*, 57(3), 615-631. <https://doi.org/10.1111/0022-4537.00231>
- Berry, J. W. (2005). Acculturation: Living successfully in two cultures. *International Journal of Intercultural Relations*, 29(6), 697-712. <https://doi.org/10.1016/j.ijintrel.2005.07.013>
- Berry, J. W., Poortinga, Y. H., Segall, M. H., & Dasen, P. R. (2002). *Cross-Cultural Psychology: Research and Applications* (2nd ed.). Cambridge, UK: Cambridge University Press.
- Berry, J. W., Poortinga, Y. H., Breugelmans, S. M., Chasiotis, A., & Sam, D. L. (2011). *Cross-Cultural Psychology: Research and Applications* (3rd ed.). Cambridge, UK: Cambridge University Press.
- Bialystok, E., & Werker, J. F. (2017). The systematic effects of bilingualism on children's development. *Developmental Science*, 20(1), e12535. <https://doi.org/10.1111/desc.12535>
- Blay Arráez, R., Antón-Carrillo, E., & Benlloch Osuna, M. T. (2017). Londres como ciudad multicultural y sus políticas de apoyo a minorías étnicas: el caso de la comunidad iberoamericana / London as a Multicultural City and the Ethnic Minorities' Support Policies the Ibero-American community's Case. *Prisma Social*, 19, 48-76.
- Borsi, B. (2011, 14. október). Erősen fogynak a határon túli magyarok (is) [Drasticky klesá počet Maďarov žijúcich za hranicami (tiež)]. *vagy.hu*. Dostupné na: https://www.vagy.hu/tartalom/cikk/859_erosen_fogynak_a_hataron_tuli_magyarok_is
- Bradean-Ebinger, N. (2011). EUROMOSAIC – Kisebbségi és regionális nyelvek az EU-ban [EUROMOSAIC – menšinové a regionálne jazyky v EÚ]. *Délkelet Európa – South East Europe. International Relations Quarterly* 2, 2, 1-9. Dostupné na: http://www.southeast-europe.org/pdf/06/DKE_06_M_EU_BEN_9.pdf.
- Brutális infografikán a magyar népességfogyás [Brutálne infografy ukazujú pokles počtu maďarských obyvateľov]. (2017, 21. november). *DigitalHungary*. Dostupné na: <http://www.digitalhungary.hu/e-volution/Brutalis-infografikan-a-magyar-nepessegfogyas/5273/>

- Card, N. A., Stucky, B. D., Sawalani, G. M., & Little, T. D. (2008). Direct and indirect aggression during childhood and adolescence: A meta-analytic review of gender differences, intercorrelations, and relations to maladjustment. *Child Development*, 79(5), 1185-1229. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.2008.01184.x>
- Council of Europe. (2016). The Framework Convention: A key tool to managing diversity through minority rights. Thematic commentary No. 4. Council of Europe. Dostupné na: <https://rm.coe.int/16806a8fe8>
- Council of Europe. (1995). Rámcový dohovor o ochrane národnostných menšín a výkladová správa. Slovenská verzia. Európske zmluvy/157. Dostupné na: <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016800c1317>
- Csachová, S., & Višňovský, M. (2013). Typizácia mestských častí mesta Košice pre potreby reformy administratívneho členenia – zhodnotenie stavu a diskusií. *Acta Geographica Universitatis Comenianae*, 57(2), 165-193. Dostupné na: http://actageographica.sk/stiahnutie/57_2_04_Csachova.pdf
- Čičváková, E., Kašková, A., & Kostiščová, A. (2018). *Krajské mesto Košice 2017*. Košice: Štatistický úrad Slovenskej republiky.
- Dávid, Z. (1980). A magyar nemzetiségi statisztika múltja és jelene [Minulosť a súčasnosť štatistiky maďarskej národnosti]. *Valóság*, 23(8), 87-101.
- Déryné Széppataki, R. (1955a). *Déryné emlékezései I* [Spomienky Deryné I]. Budapest: Szépirodalmi Könyvkiadó.
- Déryné Széppataki, R. (1955b). *Déryné emlékezései II* [Spomienky Deryné II]. Budapest: Szépirodalmi Könyvkiadó.
- Dolník, J., & Pilecký, M. (2012). Koexistencia Slovákov a Maďarov na južnom Slovensku (sociolingvistický príspevok). *Jazykovedný časopis*, 63(1), 3-29. <https://doi.org/10.2478/v10113-011-0016-4>
- Ďurkovská, M. (2009). Maďarská menšina a jej politické aktivity na východnom Slovensku v rokoch 1918 – 1929. *Človek a spoločnosť*, 12(3), 11-20. Dostupné na: http://www.saske.sk/cas/public/media/5828/200903_02_durkovska.pdf
- Ďurkovská, M. (2014). Maďari v Košiciach v kontexte sčítaní obyvateľstva v rokoch 1921 a 1930. In S. Gabzdilová, & A. Simon (Eds.), *Prístupy k riešeniu národnostnej otázky v medzivojnovom Československu* (s. 36-52). Komárno : Univerzita J. Selyeho Komárno.

- European Commission. (2012a). Special Eurobarometer 386: Europeans and their Languages. Report. Dostupné na: http://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/archives/ebs/ebs_386_en.pdf
- European Commission. (2012b). Special Eurobarometer 386: Europeans and their Languages. Slovakia. Dostupné na: http://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/archives/ebs/ebs_386_en.pdf
- European Union. (2018). Multilingualism. [cit. 2018-07-09]. Dostupné na: https://europa.eu/european-union/topics/multilingualism_en
- Federal Union of European Nationalities. (n. d.). European minorities. [cit. 2018-12-01]. Dostupné na: <https://www.fuen.org/european-minorities/general/>
- Feddes, A. R., Noack, P., & Rutland, A. (2009). Direct and extended friendship effects on minority and majority children's interethnic attitudes: A longitudinal study. *Child Development*, 80(2), 377-390. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.2009.01266.x>
- Fényes, E. (1851). Magyarország geográfiai szótára [Geografický slovník Uhorska]. Pest. Dostupné na: <https://www.arcanum.hu/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-magyarorszag-geografiai-szotara-feny-es-elek-BABC3/>
- Fenyvesi, A. (2005). Hungarian in the United States. In A. Fenyvesi (Ed.), *Hungarian Language Contact Outside Hungary: Studies on Hungarian as a Minority Language* (pp. 265-318). Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
- Ferguson, C. A. (1959). Diglossia. *Word*, 15(2), 325-340. <https://doi.org/10.1080/00437956.1959.11659702>
- Ficeri, O. (2016). Ikonické obrazy Košíc v 19. a 20. storočí. In A. Hajdú (Ed.), *Multietnikus világok Közép-Európában 1867 – 1944 / Multietnické prostredie v strednej Európe, 1867 - 1944* (pp. 219 – 238). TéKa Társulás.
- Fishman, J. A. (1968). Sociolinguistic perspective on the study of bilingualism. *Linguistics*, 6(39), 21-49.
- Fogarasi, Z. A (1944). Népeesség anyanyelvi, nemzetiségi és vallási megoszlása törvényhatóságokint 1941-ben [Populácia podľa materinského jazyka, národnosti a náboženstva v roku 1941]. *Statisztikai Szemle*, 1-3, 1-20.
- Fritz, L. (1930). A magyarság a nagyvilágban [Maďari vo svete]. In I. Sulyok, & L. Fritz (eds.), *Erdélyi Magyar Évkönyv 1918-1929 [Sedmohradská maďarská ročenka 1918-1929]* (Vol. I, pp. 263-267). Kolozsvár:

- „Juventus“ Kiadás. Dostupné na: http://adatbank.transindex.ro/html/alcim_pdf10777.pdf
- Gardikiotis, A., Martin, R., & Hewstone, M. (2004). The representation of majorities and minorities in the British press: A content analytic approach. *European Journal of Social Psychology*, 34(5), 637-646. <https://doi.org/10.1002/ejsp.221>
- Gazsó, D. (n. d.). A diaszpóra tudományos megközelítése [Vedecký prístup diaspor]. [cit. 2018-12-21] Dostupné na: <https://www.korosiprogram.hu/diaszpóra>
- Graf, S., & Kováčová, S. (2016). Jak snižovat předsudky? Teorie meziskupinového kontaktu. *Československá psychologie*, 60(2), 185-196.
- Greenfield, L., & Fishman, J. A. (1970). Situational measures of normative language views in relation to person, place and topic among Puerto Rican bilinguals. *Anthropos*, 65(H. 3/4), 602-618.
- Guimond, S. (Ed.). (2006). *Social Comparison and Social Psychology. Understanding Cognition, Intergroup Relations, and Culture*. Cambridge, UK: Cambridge University Press.
- Gyönyör, J. (1989). *Államalkotó nemzetiségek [Štátotvorné národnosti]*. Bratislava: Madách.
- Gyurgyík, L. (2005). Magyar kisebbségek a kutatások tükrében [Maďarské menšiny vo svetle výskumu]. *Magyar Tudomány*, 2, 132. Dostupné na: <http://www.matud.iif.hu/05feb/03.html>
- Gyurgyík, L. (2009). A szlovákiai magyarság demográfiai folyamatai a kilencvenes évektől napjainkig, különös tekintettel az ezredforduló utáni évekre [Demografické procesy Maďarov na Slovensku od deväťdesiatych rokov do súčasnosti, so zvláštnym zreteľom na roky prelomu tisícročia]. In K. Tóth (Ed.), *Hatékony érdekérvényesítés. A Szlovákiai Magyarok Kerekasztala előadásai és dokumentumai [Efektívne uplatnenie záujmu. Prednáška a dokumenty Okrúhleho stola Maďarov na Slovensku]* (pp. 31-40). Somorja: Fórum Kisebbségkutató Intézet.
- Gyurgyík, L. (2014). *A szlovákiai magyarság demográfiai folyamatai 1989-től 2011-ig [Demografické procesy Maďarov na Slovensku od roku 1989 do roku 2011]*. Somorja: Fórum Kisebbségkutató Intézet.
- Gyurgyík, L. (2017). *Szlovákia lakosságának községsoros nemzetiségi összetétele az 1970. és az 1980. évi népszámlálás adatai alapján [Obce SR podľa etnickej príslušnosti na základe sčítania obyvateľov v roku 1970 a 1980]*. Somorja: Fórum Régiófejlesztési Központ – Fórum Kisebbségkutató Intézet.

- Hablicsek, L., Tóth, P. P., & Veres, V. (2004). *A Kárpát - medencei magyarság demográfiai helyzete és előreszámítása, 1991 – 2021* [Demografická situácia a prognóza počtu Maďarov v Karpatskej kotline, 1991 - 2021]. Budapest, HU: KSH Népeségtudományi Kutató Intézet.
- Hatoss, A. (2005). Do multicultural policies work? Language maintenance and acculturation in two vintages of the Hungarian diaspora in Queensland, Australia. In J. Cohen, K. T. McAlister, K. Rolstad, & J. MacSwan (Eds.), *Proceedings of the 4th International Symposium on Bilingualism (ISB4)* (pp. 1001-1009). Somerville, MA: Cascadilla Press.
- Hewstone, M., Rubin, M., & Willis, H. (2002). Intergroup bias. *Annual Review of Psychology*, 53(1), 575-604. <https://doi.org/10.1146/annurev.psych.53.100901.135109>
- Hilton, J. L., & Von Hippel, W. (1996). Stereotypes. *Annual Review of Psychology*, 47(1), 237-271. <https://doi.org/10.1146/annurev.psych.47.1.237>
- Hogg, M. A. (2013). Intergroup relations. In J. DeLamater, & A. Ward (Eds.), *Handbook of Social Psychology* (2nd ed., pp. 533-561). Dordrecht, NL: Springer.
- Hrášková, D. (2012). Sčítanie obyvateľov, domov a bytov 2011 – výsledky štatistického prieskumu. *Verejná správa*, 12-13, 102-106.
- Chvojková, P., & Hřebíčková, M. (2018). Psychologická akulturace: teoretické prístupy a metódy méréni. *Československá psychologie*, 62(2), 153-172.
- InfoRádió. (2017, 30. august). Itt a nagy szám: ennyi magyar él már külföldön [Tu je veľké číslo: toľko Maďarov žije v zahraničí]. *infostart*. Dostupné na: <https://infostart.hu/belfold/2017/08/30/itt-a-nagy-szam-ennyi-magyar-el-mar-kulfoldon>
- Infostat. (2009). Demografické údaje zo sčítaní obyvateľov, domov a bytov na Slovensku. INFOSTAT Bratislava a Prírodovedecká fakulta Univerzity Komenského v Bratislave. Dostupné na: http://sodb.infostat.sk/sodb/sk/1848-2001/tab.III.2-2B_sk.htm
- Jandt, F. E. (2013). *An Introduction to Intercultural Communication: Identities in a Global Community* (7th ed.). Sage.
- Jussim, L., Crawford, J. T., & Rubinstein, R. S. (2015). Stereotype (in) accuracy in perceptions of groups and individuals. *Current Directions in Psychological Science*, 24(6), 490-497. <https://doi.org/10.1177/0963721415605257>

- Kim, Y. Y. (1994). Interethnic communication: The context and the behavior. *Annals of the International Communication Association*, 17(1), 511-538. <https://doi.org/10.1080/23808985.1994.11678901>
- Kim, Y. Y. (1999). Unum and pluribus: Ideological underpinnings of interethnic communication in the United States. *International Journal of Intercultural Relations*, 23(4), 591-611. [https://doi.org/10.1016/S0147-1767\(99\)00011-5](https://doi.org/10.1016/S0147-1767(99)00011-5)
- Kim, Y. Y. (2012). Unum and pluribus: Ideological underpinnings of interethnic communication in the United States. In L. A. Samovar, R. E. Porter, & E. R. McDaniel (Eds.), *Intercultural Communication: A Reader*, (13th ed., pp. 208-222). Wadsworth: Cengage Learning.
- Kim, Y. Y. (2017). Ideology and interethnic communication in the United States. In Y. Y. Kim, & K. L. McKay-Semmler (Eds.), *The International Encyclopedia of Intercultural Communication* (pp. 1-10). John Wiley & Sons, Inc.
- Kocsis, K. (2011). Etnikum és vallás: A népesség etnikai – nyelvi megoszlása [Etnicita a náboženstvo: Etnicko - lingvistické rozloženie obyvateľstva]. In K. Kocsis, & F. Schweitzer (Eds.), *Magyarország térképeken* [Maďarsko na mapách] (pp. 100-107). Budapest, HU: MTA Földrajztudományi Kutatóintézet.
- Kollai, I. (2008). *Rozštiepená minulosť. Kapitoly z histórie Slovákov a Maďarov*. Budapešť, HU: Terra Cognita.
- Kolláth, A. (2004). A szlovéniai kisebbségek nyelvi jogai a törvények és a rendeletek tükrében [Jazykové práva slovinských menšín v zrkadle zákonov a nariadení]. In: O. Nádor, & L. Szarka (Eds.), *Nyelvi jogok, kisebbségek, nyelvpolitika Kelet-Közép-Európában* [Jazykové práva, menšiny, jazyková politika v strednej a východnej Európe] (pp. 190-203). Budapest, HU: Akadémiai Kiadó.
- Kolman, L. (2009). Proces a obsah akulturace: hlavní pojmy. In M. Rymeš, & J. Štikar (Eds.), *Psychologie práce a organizace 2009* (s. 161-166). Praha: MATFYZPRESS.
- Kovács, A. (1939). Kassa népességének fejlődése és összetétele [Vývoj a štruktúra obyvateľov mesta Košice]. *Statisztikai Szemle*, 5, 519-541.
- Kovács, É. (2004). *Felemás asszimiláció* [Polovičitá asimilácia]. Somorja–Dunaszerdahely: Nostra Tempora 9, Fórum Kisebbségkutató Intézet – Lilium Aurum Könyvkiadó.
- Közgazgatási és Igazságügyi Minisztérium. (2013). *Magyar nemzetpolitika. A nemzetpolitikia stratégia kerete*. [Národná politika Maďarska.

- Strategický rámec národnej politiky]. Budapest, HU: Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó Kft.
- Központi Statisztikai Hivata. (2014). *2011. évi népszámlálás 9. Nemzetiségi adatok* [Sčítanie ľudu v roku 2011, 9. Údaje o národnosti]. Budapest, HU: Központi Statisztikai Hivatal.
- KSH: tavaly negyvenezzerrel csökkent Magyarország népessége. (2018, 23. február). [KSH: Populácia Maďarska klesla za posledný rok o štyridsať tisíc]. *Borsod Online*. Dostupné na: <http://www.boon.hu/ksh-tavaly-negyvenezzerrel-csokkent-magyarorszag-nepessege/3776093>
- Laakso, J, Sarhimaa, A., Spiliopoulou Åkermark, S., & Toivanen R. (2016). *Towards Openly Multilingual Policies and Practices: Assessing Minority Language Maintenance Across Europe*. Bristol: Multilingual Matters.
- Laihonen, P. (2015). Linguistic landscapes of a minoritized regional majority: Language ideologies among Hungarians in South-West Slovakia. In M.-P. Laitinen, & A. Zabrodskaia (Eds.), *Dimensions of sociolinguistic landscapes in Europe: Materials and methodological solutions* (pp. 171-198). Frankfurt am Main: Peter Lang publishing group.
- Laihonen, P. (2016). Beware of the dog! Private linguistic landscapes in two 'Hungarian' villages in South-West Slovakia. *Language Policy*, 15(4), 373-391. <https://doi.org/10.1007/s10993-015-9358-y>
- Lampl, Zs. (2017, 22. júl). Magyarságcsökkentő migráció. [Migrácia znižuje počet Maďarov]. *uj szo.com*. Dostupné na: <https://uj szo.com/velemenyl-magyarsagcsokkento-migracio>
- Lanstyák, I., & Szabó Mihály, G. (2005). Hungarian in Slovakia. In A. Fenyvesi (Ed.), *Hungarian Language Contact Outside Hungary: Studies on Hungarian as a Minority Language* (pp. 47-88). Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
- Liu, S., Volčič, Z., & Gallois, C. (2015). *Introducing Intercultural Communication: Global Cultures and Contexts* (2nd ed.). London: Sage.
- Maass, A. (1999). Linguistic intergroup bias: Stereotype perpetuation through language. In M. P. Zanna (Ed.), *Advances in Experimental Social Psychology* (Vol. 31, pp. 79-121). Academic Press.
- Macháček, L. (2011). Slovak republic and its Hungarian ethnic minority: Sociological reflections. *Slovak Journal of Political Sciences*, 11(3), 187-210.
- Majo, J., & Šprocha, B. (2016). *Storočie populačného vývoja Slovenska II.: populačné štruktúry*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave,

- INFOSTAT Výskumné demografické centrum, Centrum spoločenských a psychologických vied SAV.
- Makki, M. (2013, 17. máj). Kisebbségbe kerültek a magyarok a Kárpát-medencében [Mađari sa stali menšinou v Karpatskej kotline]. *Hetek*, XVII, 20. Dostupné na: http://www.hetek.hu/belfold/201305/kisebbssegbe_kerultek_a_magyarok_a_karpat_medenceben
- Messick, D. M., & Mackie, D. M. (1989). Intergroup relations. *Annual Review of Psychology*, 40(1), 45-81. <https://doi.org/10.1146/annurev.ps.40.020189.000401>
- Mészáros, Á. (1999). A népesség etnikai összetételének számbavételi lehetőségei. [Možnosti vymenovania etnického zloženia obyvateľstva]. *Demográfia*, 42(1-2), 7-13. Dostupné na: <http://demografia.hu/kiadvanyok/online/index.php/demografia/article/view/174>
- Misadová, K. (2017). Charakteristiky používania vlastných mien u žien maďarskej národnosti na Slovensku. *Journal of Linguistics/Jazykovedný časopis*, 68(1), 57-70.
- Nagy, M., & Katus, L. (cca 2009). A Magyar Korona országainak nemzetiségei a 18-19. században [Národnosti Uhorska v 18-19. storočí]. Árkádia – történelem. PTE Történelemtudományi Intézet. Dostupné na: http://arkadia.pt.e.hu/tortenelem/cikkek/magyar_korona_orosz_nemzetisegei_1819sz
- Paládi-Kovács, Attila (2017) Abaúj felekezeti és etnikai térszerkezetének változásai (16-20. század eleje) [Zmeny etnickej a priestorovej štruktúry v Abovskej župe (začiatky 16.-20. storočia)]. In *A Kárpát-medence történeti vallásföldrajza, 2. köt* [Historická geografia náboženstva v Karpatskej kotline, zv. 2] (pp. 255-272). Szerencs: Nyíregyházi Egyetem Turizmus és Földrajztudományi Intézet.
- Papp Z. A. (2011) Some social and demographic features of the Hungarian diaspora in the West and its institutions. In N. Bárdi, C. Fedinec, & L. Szarka (Eds.), *Minority Hungarian Communities in the Twentieth Century* (pp. 642 – 660). Library of Congress Catalog Card Number 2010923618.
- Park, B., & Rothbart, M. (1982). Perception of out-group homogeneity and levels of social categorization: Memory for the subordinate attributes of in-group and out-group members. *Journal of Personality and Social Psychology*, 42(6), 1051-1068. <http://dx.doi.org/10.1037/0022-3514.42.6.1051>
- Petőfi, S. (2002). *Útirajzok* [Cestopis]. Budapest: Neumann Kht.

- Pettigrew, T. F. (1997). Generalized intergroup contact effects on prejudice. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 23(2), 173-185. <https://doi.org/10.1177/0146167297232006>
- Pettigrew, T. F. (2009). Secondary transfer effect of contact: Do intergroup contact effects spread to noncontacted outgroups?. *Social Psychology*, 40(2), 55-65. <https://doi.org/10.1027/1864-9335.40.2.55>
- Pettigrew, T. F., & Tropp, L. R. (2006). A meta-analytic test of intergroup contact theory. *Journal of Personality and Social Psychology*, 90(5), 751-783. <http://dx.doi.org/10.1037/0022-3514.90.5.751>
- Pettigrew, T. F., Tropp, L. R., Wagner, U., & Christ, O. (2011). Recent advances in intergroup contact theory. *International Journal of Intercultural Relations*, 35(3), 271-280. <https://doi.org/10.1016/j.ijintrel.2011.03.001>
- Piontkowski, U., Florack, A., Hoelker, P., & Obdržálek, P. (2000). Predicting acculturation attitudes of dominant and non-dominant groups. *International Journal of Intercultural Relations*, 24(1), 1-26. [https://doi.org/10.1016/S0147-1767\(99\)00020-6](https://doi.org/10.1016/S0147-1767(99)00020-6)
- Popély, Á. (2008). Csehszlovák–magyar lakosságcsere: a magyarországi áttelepítésre kijelölt szlovákiai magyarok kiválasztása [Československo-maďarská výmena obyvateľstva: výber Maďarov žijúcich na Slovensku na presídlenie do Maďarska]. In Cs. Fedinec (Ed.), *Értékek, dimenziók a magyarságkutatásban* [Hodnoty, dimenzie vo výskume Maďarov] (pp. 202–207). Budapest, HU: MTA.
- Popély, Gy. (1988). Az 1930. évi csehszlovák népszámlálás végrehajtása. [Realizácia sčítania obyvateľstva Československa v tridsiatych rokoch]. Hungarian Academy of Sciences, Centre for Social Science, Institute for Minority Studies. Dostupné na: <https://kisebbssegkutato.tk.mta.hu/uploads/files/olvasoszoba/magyarsagkutatoevkonyv/evkonyv1988.pdf>
- Potančoková, M. (n. d.). Sarnutie populácie Slovenska. [cit. 2018-12-13] Dostupné na: <http://www.infostat.sk/vdc/pdf/SarnutieVDC.pdf>
- Pratto, F., Henkel, K. E., & Lee, I. (2013). Stereotypes and prejudice from an intergroup relations perspective. In Ch. Stangor, & Ch. S. Crandall, *Stereotyping and Prejudice* (pp. 151-180). New York, NY: Psychology Press.
- Průcha, J. (2010). *Interkulturní komunikace*. Praha: Grada.

- Prezentácie prvých výsledkov. Sčítanie obyvateľov domov a bytov 2011 (2012) Dostupné na: <https://www.priepasne.sk/files/documents/scitanie1%20udu%20201/prezentacia-vybranych-vysledkov-sodb-2011.pdf>
- Redfield, R., Linton, R., & Herskovits, M. J. (1936). Memorandum for the study of acculturation. *American Anthropologist*, 38(1), 149-152.
- Regináčová, N., & Gergely, L. (2011). Obyvateľstvo Košíc a administratívne členenie mesta v 19. storočí v archívnych dokumentoch a literatúre. *Človek a spoločnosť*, 14, 2. Dostupné na: <http://www.saske.sk/cas/public/media/5932/Gergely-Reginacova.pdf>
- Reznik, S. (2018). Defining national minority under Czech law. *Journal on Ethnopolitics and Minority Issues in Europe*, 17(2), 1-16. Dostupné na: <http://www.ecmi.de/fileadmin/downloads/publications/JEMIE/2018/Reznik.pdf>
- Rudmin, F. W. (2003). Critical history of the acculturation psychology of assimilation, separation, integration, and marginalization. *Review of General Psychology*, 7(1), 3-37. <http://dx.doi.org/10.1037/1089-2680.7.3.250>
- Ryder, A. G., Alden, L. E., & Paulhus, D. L. (2000). Is acculturation unidimensional or bidimensional? A head-to-head comparison in the prediction of personality, self-identity, and adjustment. *Journal of Personality and Social Psychology*, 79(1), 49.
- Samovar, L. A., Porter, R. E., & McDaniel, E. R. (2010). *Communication Between Cultures* (7th ed.) Boston, MA: Wadsworth, Cengage Learning.
- Satinská, L. (2016). Zneviditeľnenie a zjemnenie: reflexie verejného používania maďarčiny u bratislavských viacjazyčných trojgeneračných rodín. *Slovenský národopis*, 64(1), 32-46.
- Senior, P. A., & Bhopal, R. (1994). Ethnicity as a variable in epidemiological research. *BMJ*, 309(6950), 327-330. <https://doi.org/10.1136/bmj.309.6950.327>
- Shah, J. Y., Kruglanski, A. W., & Thompson, E. P. (1998). Membership has its (epistemic) rewards: need for closure effects on in-group bias. *Journal of Personality and Social Psychology*, 75(2), 383-393.
- Sherif, M. (1958). Superordinate goals in the reduction of intergroup conflict. *American Journal of Sociology*, 63(4), 349-356.
- Sherif, M., Harvey, O. J., White, B. J., Hood, W. R., & Sherif, C. W. (1988). *The Robbers Cave Experiment: Intergroup Conflict and Cooperation*. Middletown, CT: Wesleyan University Press.

- Scheepers, D., Spears, R., Doosje, B., & Manstead, A. S. (2006). The social functions of ingroup bias: Creating, confirming, or changing social reality. *European Review of Social Psychology*, 17(1), 359-396. <https://doi.org/10.1080/10463280601088773>
- Schiller, M. (2016). *European Cities, Municipal Organizations and Diversity: The New Politics of Difference*. London, GB: Palgrave Macmillan.
- Schmid, K., Hewstone, M., Küpper, B., Zick, A., & Wagner, U. (2012). Secondary transfer effects of intergroup contact: A cross-national comparison in Europe. *Social Psychology Quarterly*, 75(1), 28-51. <https://doi.org/10.1177/0190272511430235>
- Siegel, J. S. (2018). *Demographic and Socioeconomic Basis of Ethnolinguistics*. Cham: Springer.
- Simon, B. (1992). The perception of ingroup and outgroup homogeneity: Reintroducing the intergroup context. *European Review of Social Psychology*, 3(1), 1-30. <https://doi.org/10.1080/14792779243000005>
- Simons, G. F., & Fennig, Ch. D. (Eds.). 2018. *Ethnologue: Languages of the World* (21th ed.). Dallas, Texas: SIL International. Online version: <http://www.ethnologue.com>.
- Slimák, K. (2014). Etnické zloženie obyvateľstva Slovenska podľa uhorského sčítania z roku 1880 zobrazené podľa hraníc vtedajších okresov, municipálnych miest [cit. 13.12.2018.] Dostupné na: <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=30884952>
- Soliz, J. (2015). Inter-Racial and Multiethnic Communication. In Ch. R. Berger, & M. E. Roloff (Eds.), *The International Encyclopedia of Interpersonal Communication* (pp. 1-6). John Wiley & Sons, Inc.
- Spéder, Zs. (2014) Demográfiai folyamatok: születések, halálozások, korösszetétel [Demografické procesy: narodenia, úmrtia, vekové zloženie]. In T. Kolosi, I. Gy. Tóth (Eds.), *Társadalmi Riport 2014* [Sociálna správa 2014] (pp. 63-82). Budapest, HU: TÁRKI. Dostupné na: <http://old.tarki.hu/adatbank-h/kutjel/pdf/b325.pdf>
- Szeghy-Gayer, V. (2017). A szlovák–magyar–zsidó–cseh Kassa a 20. század első felében. [Slovensko-maďarsko-židovsko-české Košice v prvej polovici 20. storočia]. *Korall*, 18(68), 99-121. Dostupné na: http://epa.oszk.hu/00400/00414/00059/pdf/EPA00414_korall_2017_68_099-121.pdf

- Štatistický úrad Slovenskej republiky. (cca 2012). Sčítanie obyvateľov, domov a bytov 2011. Výsledky v multidimenzionálnych tabuľkách. Dostupné na: <https://census2011.statistics.sk/tabulky.html>
- Štatistický úrad Slovenskej republiky. (2015). *Sčítanie obyvateľov, domov a bytov 2011. Fakty o zmenách v živote obyvateľov SR Košický kraj*. Košice: Štatistický úrad Slovenskej republiky, Pracovisko ŠÚ SR v Košiciach.
- Štatistický úrad Slovenskej republiky. (2017a). *Štatistická ročenka Slovenskej republiky*. Bratislava: Štatistický úrad Slovenskej republiky, Veda.
- Štatistický úrad Slovenskej republiky. (2017b). Obyvateľstvo trvalo bývajúc v obciach SR podľa národnosti, SODB 2011 Dostupné na: https://slovak.statistics.sk/wps/wcm/connect/9c5ad996-02f4-4c1f-b33c-5baba2af317f/Tab_2_Obyvatelstvo_trvalo_byvajuca_v_obciach_SR_podla_narodnosti_SODB_2011.pdf?MOD=AJPERES&CVID=knLIczO&CVID=knLIczO
- Štatistický úrad Slovenskej republiky. (2018). Obyvateľstvo podľa národnosti, stupňa najvyššieho vzdelania, súčasnej ekonomickej aktivity, postavenia v zamestnaní, odvetvia ekonomickej činnosti a pohlavia. Dostupné na: <https://census2011.statistics.sk/tabulky.html>
- Šutaj, Š. (2004). *Dekréty Edvarda Beneša v povojnovom období*. Prešov: Universum.
- Šutaj, Š. (2005). *Nútené presídlenie Maďarov do Čiech*. Prešov: Universum.
- Švorc, P., Derfiňák, P. (2014). *Východné Slovensko a Židia v medzivojnovom období*. Prešov: Prešovská univerzita, Filozofická fakulta.
- Tajfel, H., Billig, M. G., Bundy, R. P., & Flament, C. (1971). Social categorization and intergroup behaviour. *European Journal of Social Psychology*, 1(2), 149–178. <https://doi.org/10.1002/ejsp.2420010202>
- Tajfel, H., & Turner, J. C. (1979). An integrative theory of intergroup conflict. In W. G. Austin, & S. Worchel (Eds.), *The social psychology of intergroup relations* (pp. 33-48). Monterey, CA: Brooks/Cole.
- Tausch, N., & Hewstone, M. (2013). Intergroup contact. In J. F. Dovidio, M. Hewstone, P. Glick, & V. M. Esses (Eds.), *The SAGE Handbook of Prejudice, Stereotyping and Discrimination* (pp. 544-560). London, GB: SAGE.
- Ting-Toomey, S., & Chung, L. C. (2012). *Understanding Intercultural Communication* (2nd ed.). Oxford, GB: Oxford University Press.

- Tišliar, P., & Šprocha, B. (2017). *Premeny vybraných charakteristík obyvateľstva Slovenska v 18. – 1. pol. 20. storočia*. Bratislava: Muzeológia a kultúrne dedičstvo, o. z.
- Tkáčová, M. (2018). *Migrácia a jej vplyv na štruktúru obyvateľstva Košíc v období 1948-1989* (Dizertačná práca). Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela Banská Bystrica, Filozofická fakulta.
- Tropp, L. R., & Pettigrew, T. F. (2005). Relationships between intergroup contact and prejudice among minority and majority status groups. *Psychological Science, 16*(12), 951-957. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9280.2005.01643.x>
- Turner, J. C., Brown, R. J., & Tajfel, H. (1979). Social comparison and group interest in ingroup favouritism. *European Journal of Social Psychology, 9*(2), 187-204. <https://doi.org/10.1002/ejsp.2420090207>
- United Nations. (2010). *Minority Rights: International Standards and Guidance for Implementation* (HR/PUB/10/3). New York, Geneva: United Nations Human Rights Office of the High Commissioner.
- United Nations. (2014). More than half of world's population now living in urban areas, UN survey finds. Dostupné na: <https://news.un.org/en/story/2014/07/472752-more-half-worlds-population-now-living-urban-areas-un-survey-finds>
- Uznesenie Ústavného súdu Slovenskej republiky IV. ÚS 57/2014-42
Ústavný zákon č. 460/1992 Z. z. Ústava Slovenskej republiky
- Vadkerty, K. (1993). *A reszlovakizáció* [Reslovakizácia]. Pozsony: Kalligram.
- Vadkerty, K. (1996). *A deportálások: a szlovákiai magyarok csehországi kényszerközmunkája 1945-1948 között* [Deportácie: Nútená práca slovenských Maďarov v Čechách v rokoch 1945-1948]. Pozsony: Kalligram.
- Vadkerty, K., & Szarka, L. (2002). *Maďarská otázka v Československu 1945-1948: trilógia o dejinách maďarskej menšiny*. Bratislava: Kalligram.
- Valdés, G. (2001). Heritage language students: Profiles and possibilities. In J. K. Peyton, D. A. Ranard, & S. McGinnis (Eds.), *Heritage Languages in America: Preserving a National Resource* (pp. 37-77). McHenry, IL: CAL.
- Vašečka, M., & Sadovská, M. (2006). The Aspect of Culture in the Social Inclusion of Ethnic Minorities. Evaluation of the Impact of Inclusion Policies under the Open Method of Co-ordination in the European Union: Assessing the Cultural Policies of Six Member States; Final Report

- Slovakia (ECMI Working Paper # 32). Flensburg: European Centre for Minority Issues (ECMI). Dostupné na: <https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:0168-ssoar-63030>
- Vedder, P., & Virta, E. (2005). Language, ethnic identity, and the adaptation of Turkish immigrant youth in the Netherlands and Sweden. *International Journal of Intercultural Relations*, 29(3), 317-337. <https://doi.org/10.1016/j.ijintrel.2005.05.006>
- Vincze, L., & Gasiorek, J. (2016). The moderating effect of valenced contact: Slovak language media use, acculturation and L2 confidence among young Hungarian speakers. *Journal of Multilingual and Multicultural Development*, 37(8), 805-816. <https://doi.org/10.1080/01434632.2016.1142552>
- Výrost, J., & Kentoš, M. (2017). Reflexia stavu a vývoja etnických vzťahov na Slovensku: K možnostiam empirického výskumu. In: Š Šutaj, N. Regináčová, & L. Heldáková (Eds.), *Aktuálne otázky výskumu národnostnej politiky a národnostných vzťahov na Slovensku v 20. a 21. storočí* (s. 25-35). Prešov: Universum.
- Výrost, J., & Martonyik, J. (2018). Hetero a auto-stereotypes of ethnic minorities in Slovakia. *Človek a spoločnosť*, 21(4), 3-15. Dostupné na: http://www.clovekaspolocnost.sk/UserFiles/article/files/154_539728601-vyrost-martonyik-docx.pdf
- Wagner, U., Christ, O., Pettigrew, T. F., Stellmacher, J., & Wolf, C. (2006). Prejudice and minority proportion: Contact instead of threat effects. *Social Psychology Quarterly*, 69(4), 380-390. <https://doi.org/10.1177/019027250606900406>
- Weatherall, A., Gallois, C., & Watson, B. (2007). Introduction: Theoretical and methodological approaches to language and discourse in social psychology. In A. Weatherall, B. M. Watson, & C. Gallois (Eds.), *Language, Discourse and Social Psychology* (pp. 1-12). Palgrave Macmillan.
- Wolff, S. (2008). Ethnic minorities in Europe: The basic facts Dostupné na: <http://stefanwolff.com/wp-content/uploads/2008/12/min-eu.pdf>
- Zákon č. 270/1995 Z. z. Zákon Národnej rady Slovenskej republiky o štátnom jazyku Slovenskej republiky.
- Zákon č. 184/1999 Z. z. o používaní jazykov národnostných menšín v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 204/2011 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 184/1999 Z. z.
o používaní jazykov národnostných menšín.

Zákon č. 160/2015 Z. z. Civilný sporový poriadok v znení č. 87/2018 Z. z.

MENNÝ REGISTER

- Aberson 16
Acsády 55-65
Alba 30, 113
Alden 29
Allport 17-18
Anderson 13
Antón-Carrillo 111
Arráez 111
Ashmore 17
Bába 37-38
Baker 30-32, 112
Barlow 18
Beke 37
Benlloch Osuna 111
Berry 22-23
Bhopal 12
Bialystok 28
Borsi 46
Bradean-Ebinger 27
Brown 16
Capotorti 12
Card 98
Crawford 17
Csachová 69
Csepeli 30
Čičváková 49, 66, 69, 72-73, 75,
78, 80, 82
Dávid 61, 63
Del Boca 17
Derfiňák 65
Déryné 56-57
Dolník 29
Ďurkovská 46, 63
Feddes 16
Fennig 26
Fényes 56
Fenyvesi 32-33, 112-113
Ferguson 31
Ficeri 54
Fishman 31-32, 111
Fogarasi 65
Fritz 39, 40
Gallois 25, 30
Gardikiotis 17
Gasiorek 24, 93
Gazsó 36
Gergely 55
Graf 19
Greenfield 32
Guimond 14
Gyönyör 66
Gyurgyik 41, 53, 67, 76-80
Hablicsek 44
Hatoss 31
Healy 16
Henkel 15-17
Herskovits 22
Hewstone 16, 19
Hilton 17
Hogg 14
Hrášková 49-50, 52
Hřebíčková 22
Chung 25
Chvojková 22
Jandt 25
Jussim 17
Kašková 49, 66, 69, 72-73, 75,
78, 80, 82
Katus 59
Kentoš 14

- Kim 19-21
 Kocsis 36
 Kollai 44
 Kolláth 41-42
 Kolman 22
 Kostiščová 49, 66, 69, 72-73, 75,
 78, 80, 82
 Kovács A. 58-66
 Kovács É. 65
 Kováčová 19
 Kruglanski 16
 Laakso 28
 Laihonen 34-35, 111
 Lampl 52-53
 Lanstyák 30, 33, 35, 111
 Lee 15-17
 Linton 22
 Liu 30
 Maass 16
 Mackie 17
 Macháček 33
 Majo 47, 66
 Makki 37
 Martonyik 17
 McDaniel 19, 25
 Messick 17
 Misadová 89
 Nagy 59
 Noack 16
 Paládi-Kovács 55
 Papp 37-38
 Park 17
 Paulhus 29
 Petófi 56
 Pettigrew 16, 18-19
 Pilecký 29
 Piontkowski 23
 Popély Á. 66
 Popély G. 44-45
 Porter 19, 25
 Potančoková 77, 79
 Pratto 15-17
 Průcha 17, 30
 Redfield 22
 Regináčová 55
 Reznik 12
 Romero 16
 Rothbart 17
 Rubin 16
 Rubinstein 17
 Rudmin 22
 Rutland 16
 Ryder 29
 Sadovská 11
 Samovar 19, 25
 Satinská 34, 88, 97, 111-112
 Senior 12
 Shah 16
 Sherif 14
 Scheepers 16
 Schiller 111
 Schmid 19
 Siegel 30,
 Simon 17
 Simons 26
 Slimák 44
 Soliz 19
 Spéder 77
 Szabómihály 30, 33, 111
 Szarka 66
 Szeghy-Gayer 64-65
 Šprocha 47, 66
 Šutaj 66
 Švorc 65

Tajfel 16
Tausch 19
Thompson 16
Ting-Toomey 25
Tišliar 47
Tkáčová 68
Tóth 44
Tropp 16, 18
Turner 16
Vadkerty 66
Valdés 28-29, 113
Vašečka 11
Vedder 25

Veres 44
Vincze 24, 93
Virta 25
Višňovský 69
Volčič 30
Von Hippel 17
Výrost 14, 17
Wagner 18
Watson 25
Weatherall 25
Werker 28
Willis 16
Wolff 11-13

Jazyk, interetnické vzťahy a používanie maďarského jazyka v Košiciach

Vedecká monografia

Autorky: Mgr. Iveta Jeleňová, PhD., Mgr. Zlatica Sáposová, PhD.

Vydavateľ: Centrum spoločenských a psychologických vied SAV,
Fórum Maďarov v Košiciach

Vydanie: prvé

Rok: 2018

Počet strán: 138

Rozsah: 6,97 AH

ISBN 978-80-89524-28-0

